

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra občanského práva

Diplomová práce

**Výkon rodičovské odpovědnosti po rozvodu
manželství**

Zpracovala: Barbora Kudělová

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jindřich Psutka, Ph.D.

Plzeň 2019

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, březen 2019

.....

Barbora Kudělová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé práce JUDr. Jindřichu Psutkovi, Ph.D. za ochotu, odborné vedení a cenné rady, které mi poskytl. Poděkování dále patří mé rodině a nejbližším přátelům, kteří mě podporovali po celou dobu vysokoškolského studia.

Obsah

Úvod.....	6
1 Rodičovská odpovědnost a její výkon	8
1.1 Pojem rodičovská odpovědnost	8
1.2 Nositelé rodičovské odpovědnosti.....	10
1.3 Výkon rodičovské odpovědnosti	11
1.4 Obsah rodičovské odpovědnosti	11
1.5 Zásahy do rodičovské odpovědnosti.....	14
1.5.1 Pozastavení.....	14
1.5.2 Omezení.....	15
1.5.3 Zbavení.....	15
2 Rozvod rodičů dítěte a jeho právní následky	17
2.1 Rozvod se zjišťováním příčin rozvratu manželství	18
2.2 Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství	19
2.3 Ztížený rozvod.....	20
2.4 Rozvodovost v ČR.....	21
2.5 Procesní aspekty rozvodu manželství, řízení o rozvodu manželství	23
2.6 Zánik registrovaného partnerství	24
2.7 Rozchod nesezdaného páru.....	25
3 Svěření dítěte do péče	26
3.1 Výlučná péče	27
3.2 Společná péče	29
3.3 Střídavá péče.....	31
3.3.1 Podoby střídavé péče.....	31
3.3.2 Intervaly střídání.....	32
3.3.3 Vzdálenost bydliště matky a otce, střídání škol	33
3.3.4 Vyživovací povinnost a střídavá péče	34
3.3.5 Podmínky a vhodnost střídavé péče	35
3.3.6 Měly by být děti svěřovány do střídavé péče přednostně?.....	37
3.3.7 Vybraná rozhodnutí Ústavního soudu ve věcech střídavé péče	41
3.4 Úprava styku rodiče s dítětem	44
3.4.1 Vybraná rozhodnutí Ústavního soudu ve věcech styku rodiče s dítětem	48
3.5 Informační povinnost mezi rodiči.....	49
3.6 Vyživovací povinnost	50
3.7 Výzkumy v oblasti péče o nezletilé dítě po rozvodu.....	51

3.8	Svěření dítěte do péče jiné osoby než rodiči	52
3.9	Výkon práv a povinností rodičů žijících odděleně	52
3.10	Podíl na péči a výchově	53
3.11	Rozhodování soudu o svěření dítěte do péče.....	53
3.11.1	Procesní aspekty	54
3.11.2	Kritéria pro rozhodování	55
3.11.3	Koncept nejlepšího zájmu dítěte	58
3.11.4	Participační práva dítěte	61
3.11.5	Zjištění názoru dítěte	63
3.11.6	Hodnocení výpovědi dítěte.....	64
3.11.7	Vázanost soudu názorem dítěte	65
3.12	Úloha rodinné mediace	65
3.13	Cochemský model	66
3.14	Změna úpravy poměrů	67
3.15	Statistiky ve věcech svěření dítěte do péče.....	68
4	Péče o nezletilé dítě po rozvodu s mezinárodním prvkem, problematika mezinárodních únosů dětí.....	70
4.1	Rozhodné právo	70
4.2	Styk s dítětem v cizině.....	71
4.3	Mezinárodní únosy dětí	71
	Závěr.....	76
	Resumé	79
	Seznam použitých zdrojů.....	82
	Seznam zkratk.....	88
	Seznam tabulek a grafů	89

Úvod

Rodina je základní jednotkou společnosti a jako takové jí musí být věnována značná pozornost. Právě v rodinném prostředí se nejvíce vytváří osobnost člověka. I právní úprava proto pamatuje na důkladné vymezení jednotlivých práv a povinností rodičů a dětí. Dítě je v tomto vztahu osobou zvláště zranitelnou a je třeba poskytnout mu ochranu ze strany státu. Rozvod, kterým končí téměř polovina manželství, je ve vztahu k dítěti citlivou záležitostí, je tak žádoucí zaměřit při sporech rodičů pozornost na nezletilé dítě a jeho zájem. Velmi aktuální otázkou při rozvodu manželství je jakým způsobem bude upravena péče o dítě.

V dnešní době prochází to, jak je po rozvodu vykonávána rodičovská odpovědnost, určitou transformací, kdy je zohledňováno především právo dítěte na péči obou rodičů. Stále častěji se setkávám s názory, že v souvislosti s porozvodovou péčí dochází k diskriminaci otců a že je zájmem dítěte především to, aby bylo vychovááno oběma rodiči. Důvodem pro zvolení tématu “Výkon rodičovské odpovědnosti po rozvodu manželství“ byla především aktuálnost této problematiky. Pomocí této práce bych si chtěla ujasnit názor na otázku, jak vypadá situace dítěte po rozvodu jeho rodičů, a jak by se dalo řešit to, aby bylo dítě rozvodem co nejméně zasaženo.

Po domluvě s vedoucím práce jsem se odchýlila od osnovy dle zásad pro vypracování práce, kdy jsem judikaturu soudů zahrnula do jednotlivých kapitol a v poslední kapitole se zaměřila na problematiku mezinárodních únosů dětí. Má práce se skládá ze čtyř kapitol, které jsou logicky členěny. První kapitola se věnuje vymezení důležitých pojmů týkajících se rodičovské odpovědnosti. Cílem této části je definovat rodičovskou odpovědnost, vysvětlit změnu pojmů v rámci stávající právní úpravy a vyjmenovat, jak je rodičovská odpovědnost vykonávána a jaké složky v sobě zahrnuje. V druhé kapitole se budu zabývat právní úpravou rozvodu manželství a jeho následky, a zkoumáním sociálních aspektů rozvodů v ČR.

Třetí kapitola je v mé práci stěžejní a týká se problematiky svěřením dítěte do péče po rozvodu. Rozeberu zde jednotlivé modely porozvodové péče, tedy výlučnou péči jednoho z rodičů, společnou péči, střídavou péči a svěřením dítěte do péče jiné osoby než rodiči. Popíši, jakým způsobem je o dítě po rozvodu postaráno, jak je o něj pečováno a jaké faktory to ovlivňují. Děti jsou po rozvodu svěřovány

stále nejčastěji do výhradní péče matky, nicméně v posledních letech stoupá počet dětí svěřených do střídavé péče. Chtěla bych se proto zaměřit na důvody tohoto trendu a názory, které mluví pro nebo proti střídavé péči. Pro dítě je žádoucí, aby neztrácelo kontakt s oběma rodiči. To by nepochybně mohlo odůvodňovat vhodnost střídavé péče. Otázkou ale je, jestli bude vhodná vždy a v každé situaci, a jestli by proto měla být střídavá péče přednostním řešením. V souvislosti s tím se budu věnovat tomu, jak se střetává právo na péči obou rodičů a stálost výchovného prostředí a jak se k této problematice vyjadřují odborníci i Ústavní soud. Chtěla bych také dojít k psychologickému posouzení dopadu rozvodu na nezletilé dítě a zaměřit se na výzkumy prosperity dětí, jejichž rodiči spolu nežijí. Mimo jiné se zaměřím na koncept nejlepšího zájmu dítěte, který prostupuje řadou zákonných ustanovení a je stěžejní zásadou při rozhodování soudů o věcech, které se dítěte týkají.

V poslední kapitole se budu věnovat problematice mezinárodních únosů dětí. V první řadě se zaměřím na mezinárodní dokumenty, které určují rozhodné právo pro rozhodování o nezletilém dítěti. Jelikož není v současném světě výjimkou, že díky otevřeným hranicím evropských států přibývá mezinárodních párů, rozeberu také situace, kdy se jeden z rodičů hodlá stěhovat a usadit se s dítětem v jiném státě, a kdy je takové stěhování protiprávní.

1 Rodičovská odpovědnost a její výkon

Právo na rodinný život a na jeho ochranu je ústavním pořádkem zaručeno. Listina základních práv a svobod v ustanovení § 10 odst. 2 OZ stanoví, že „každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.“ Ochrana rodinného života je zaručena nejen osobám zletilým, ale i nezletilým dětem. Dítě je osobou, která není schopna se o sebe zcela postarat, zákon proto stanovuje povinnost péče o práva nezletilého dítěte jeho rodičům. V rodinném právu, a v oblasti vztahů rodičů a dětí především, se odráží kultura, tradice a náboženství. Vztahy mezi rodiči a dětmi jsou vztahy stálými, právem chráněnými, zásahy státní moci jsou proto z důvodu ochrany zcela na místě. Je tak nutné věnovat těmto vztahům patřičnou pozornost.¹

1.1 Pojem rodičovská odpovědnost

Pojem „rodičovská odpovědnost“ byl zaveden při rekonstrukci soukromého práva v zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku, účinném od 1.1.2014. Vychází přitom z v České republice v roce 1998 uzákoněného termínu „rodičovská zodpovědnost“². Význam „rodičovské zodpovědnosti“ a „rodičovské odpovědnosti“ zůstává stejný co se týče pojetí odpovědnosti, nově se však více přibližuje anglickému výrazu „parental responsibility“. Z překladu je zřejmé, že se jedná o soubor práv, výsad a povinností.³ Vymezení pojmu rodičovská odpovědnost, jak ho zná stávající právní úprava, je širší. Zahrnuje již zmíněná práva a povinnosti spočívající v péči o dítě, především péči o zdraví dítěte, jeho citový, mravní a rozumový vývoj, ochraně dítěte, udržování osobního styku s dítětem, zajišťování jeho výchovy a vzdělání, určení místa jeho bydliště, zastupování a spravování jmění dítěte.⁴ Výraz „parental responsibility“ v užším slova smyslu vyjadřuje především právo a povinnost péče o dítě, dříve ale značil i moc nad dítětem, proto se v minulosti používalo výrazu „rodičovská moc“.⁵ Při dnešním výkladu pojmu je nezbytné chápat rodičovskou odpovědnost v širším pojetí. Ze

¹ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z., a kolektiv: *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, str. 19

² Zákon o rodině v původním znění obsahoval ustanovení upravující rodičovská práva a povinnosti, v roce 1998 byla přijata novela tohoto zákona, kde byl zakotven pojem „rodičovská zodpovědnost“

³ ZUKLÍNOVÁ, M., DVORÁK, J. a kol.: *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, str. 111

⁴ NOVOTNÝ, P., IVČIČOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ I., VONDRÁČKOVÁ P.: *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2014, str. 143

⁵ Například výraz „l'autorité“ ve francouzském Code civil z roku 1804

změny názvosloví vyplývá, že se zákonodárce snažil sjednotit celkový koncept pojmu odpovědnosti v občanském zákoníku. Neexistuje žádná zákonem stanovená definice tohoto pojmu, nicméně ho lze definovat složkami, které zahrnuje.⁶ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku uvádí, že pojem odpovědnost v tomto smyslu není spojován se sankcí za porušení povinnosti, ale chápe se jako odpovědnost za plnění povinnosti a výkon práv.⁷ Pojem rodičovská odpovědnost znamená povinnost pečovat o dítě v jeho nejlepším zájmu, tedy za cílem dosažení blaha dítěte.⁸

Této odpovědnosti se nelze vzdát, její trvání a rozsah může změnit pouze soud. Smysl a podstata rodičovské odpovědnosti vychází z hodnoty rodičovství a dbá především na blaho dítěte. Ve vztahu dítě-rodič je dítě slabší stranou vzhledem ke svému věku, nižší vyspělosti a do určité míry také závislosti na jiných osobách a neschopnosti se samo o sebe postarat. Právě proto je nezbytné zajistit dítěti náležitou péči. Rodiče jsou povinni takovou péči zaručit. To znamená především jednat v souladu s nejlepším zájmem dítěte, s ohledem na jeho blaho, a svými nejlepšími schopnostmi. Rodičovská práva jsou právy absolutními, působí erga omnes⁹. Právní účinky rodičovství se naplňují vůči všem dalším osobám, nejen ve vztahu k dítěti. Rodičovská odpovědnost je v zákoně upravena formou kogentních právních norem.¹⁰

Rodičovská odpovědnost vzniká rodiči narozením dítěte a zaniká, jakmile nabude dítě plné svéprávnosti. Plnou svéprávnost lze nabýt podle § 30 OZ dovršením 18. roku věku, nebo před dovršením 18. roku věku, a to buď přiznáním svéprávnosti soudem, nebo uzavřením manželství. Z hlediska rodičovské odpovědnosti není rozhodné, zda jsou rodiče manžely nebo zda spolu žijí. Z hlediska výkonu práv a povinností vyplývajících z rodičovské odpovědnosti ale tyto skutečnosti svůj význam mají.¹¹

⁶ ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J. a kol.: *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, str. 111

⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

⁸ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z., a kolektiv: *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, str. 38

⁹ Pro označení působnosti práva označuje působnost "vůči všem"

¹⁰ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, str. 186-187

¹¹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, str. 186-187

Jako hlavní účely rodičovské odpovědnosti lze uvést ochranu dítěte a jeho zájmů a realizaci rodičovství rodičů vůči dítěti. Cílem je zajistit dítěti výchovu, vzdělání, péči, spravovat jeho jmění, zastupovat ho apod. Aby byla rodičovská odpovědnost co možná nejlépe realizována, prosazuje se dohoda rodičů. U této dohody může být v jistých případech (např. ve věci osobní péče) vyžadován souhlas soudu.¹²

1.2 Nositelé rodičovské odpovědnosti

Obecné pravidlo zní, že nositelem rodičovské odpovědnosti je každý rodič, přičemž oběma rodičům náleží stejně, ledaže jí byl jeden z nich zbaven. Rodiče mají v rámci rodičovské odpovědnosti stejné postavení bez ohledu na to, jakým způsobem jejich rodičovství vzniklo.¹³ Základní právo rodiče je vymezeno v čl. 32 odst. 4 LZPS, který stanovuje, že výchova dětí a péče o ně je právem rodičů, a zároveň, že má dítě právo na řádnou péči a výchovu. Dítě má také právo očekávat výkon rodičovské odpovědnosti stejně od každého z rodičů, je ale zřejmé, že každý z rodičů bude svá práva a povinnosti k dítěti vykonávat dle svých možností a schopností různě.¹⁴ Práva a povinnosti z rodičovské odpovědnosti jsou základními právy zakotvenými v LZPS v rámci práva na ochranu rodinného života. Limity zásahů do těchto práv jsou stanoveny na základě zákona.¹⁵

Z pravidla stanoveného v § 855 odst. 1 OZ se rodiče a děti nemohou vzdát svých vzájemných práv a povinností. Z toho vyplývá, že rodičovskou odpovědnost nelze přenést na další osoby, a to ani rozhodnutím soudu. Pokud jde o manžela nebo partnera rodiče dítěte, tento se sice může podílet na výchově dítěte a péči o něj, rodičovská odpovědnost mu ale vůči tomuto dítěti přiznána není. Všechna práva a povinnosti jako rodič má k dítěti i poručník, ani ten ale nositelem rodičovské odpovědnosti není.¹⁶

¹² HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, str. 186-187

¹³ NOVOTNÝ, P., IVČIČOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ I., VONDRÁČKOVÁ P.: *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2014, str. 143-144

¹⁴ MELZER, F., TÉGL, P. a kolektiv: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, str. 1403-1404

¹⁵ ŠÍNOVÁ, R., ŠMÍD, O., JURÁŠ, M. a kol.: *Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges, 2013, str. 154-165

¹⁶ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, str. 187-188

1.3 Výkon rodičovské odpovědnosti

Existuje rozdíl mezi výrazy “nositelství“ a “výkon“ rodičovské odpovědnosti. Pod pojmem “výkon rodičovské odpovědnosti“ se míní výkon práv a povinností z rodičovské odpovědnosti. Pokud rodiče žijí spolu (ať už jsou manželé nebo nikoliv), musí dodržovat zákonem stanová pravidla obsažená v §§ 867, 875, 876 a 877 OZ.

Dítě je aktivním subjektem, nikoliv pouhým objektem rodičovské odpovědnosti. Rodiče mají povinnost věnovat pozornost tomu, aby způsob, jakým je dítě vychovááno, byl v souladu s jeho zájmem. Rodičovskou odpovědnost vykonávají rodiče vůči svému dítěti na základě dohody a ve vzájemné shodě.¹⁷ Vzájemná dohoda je přitom dlouhodobá a neměnná, nemusí se ujednávat před každým jednáním. Ve významných záležitostech může jeden rodič jednat za druhého i bez jeho souhlasu v případě, kdy hrozí nebezpečí z prodlení (§ 876 OZ). Pokud nebezpečí z prodlení nehrozí a jeden rodič jedná za druhého bez jeho souhlasu, může se dotčený rodič dovolat rozhodnutí soudu podáním návrhu. Stejně tak může soud na návrh rozhodnout v případě významných záležitostí, na kterých se rodiče dítěte neshodnou (§ 877 OZ). Za takovou významnou záležitost se považují zejména lékařské zákroky, změna místa bydliště, nebo volba vzdělání dítěte.¹⁸

1.4 Obsah rodičovské odpovědnosti

Rodičovská odpovědnost zahrnuje zejména péči o dítě a jeho ochranu, udržování osobního styku, zajišťování výchovy a vzdělání dítěte, určení místa bydliště, zastupování dítěte a péči o jmění dítěte. Vyživovací povinnost je z režimu rodičovské odpovědnosti vyňata (§ 859 OZ). Pokud je rodič nějakým z uvedených způsobů soudem zasažen, nemá toto vliv na nutnost vyživovací povinnosti k dítěti, jelikož finanční zajištění je zájmem dítěte vždy. Stejně tak neplnění vyživovací povinnosti není důvodem pro omezení či zbavení rodičovské odpovědnosti.¹⁹ Jednotlivé složky rodičovské odpovědnosti nejsou jen povinnostmi, ale také právy.

¹⁷ ŠMÍD, O., DEJMANOVÁ, R. a kolektiv: *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, str. 114

¹⁸ ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J. a kol.: *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, str. 119-121

¹⁹ Např. viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu z 28.6.2011, sp.zn. 21 Cdo 3909/2010

Péče o dítě představuje především péči o jeho zdraví, osobu, citový, rozumový a mravní vývoj a výchovu dítěte. Je povinností rodičů chránit dítě před násilím psychickým i fyzickým, jakož i před jakýmkoliv zásahem do jeho lidské důstojnosti. Ve výchově dítěte mají vždy rozhodující slovo rodiče, což neznamená, že by dítě nemohla vychovávat také jiná osoba, rodiče ale vždy rozhodují o tom jak, kým a kde bude dítě vychovááno.²⁰ Rodiče mají právo od dítěte vyžadovat podílení se na chodu domácnosti i na hospodaření rodiny (§ 886 OZ). Pokud v rodinné domácnosti žije také manžel či partner jednoho z rodičů, podílí se i ten na péči o dítě (§ 885 OZ). Způsob péče o dítě se odvíjí od stupně vývoje dítěte, rodiče by tak měli výchovu přizpůsobit jeho věku, vlastnostem i schopnostem. Největší pozornost by měla být věnována dítěti nízkého věku. Rodinné prostředí determinuje chování dítěte na celý život, je proto důležité jít mu příkladem, předat mu hodnoty a učit ho nejdůležitějším morálním pravidlům. Rodiče jsou oprávněni při výchově využívat určitá výchovná opatření, ta se ale nesmí dotýkat jeho důstojnosti a nesmí být nepřiměřená. Rodiče obecně rozhodují také o vzdělání a pracovním uplatnění dítěte, musí ale vždy dbát na názor a postoj dítěte, jakož i jeho schopnosti a dovednosti.²¹ Povinností rodiče je dítě chránit v nejvyšší možné míře. V souvislosti s tím má rodič dítě u sebe a může požadovat po každém, kdo dítě protiprávně zadržuje, aby mu ho předal. To platí dle § 882 OZ také navzájem mezi rodiči.

Právo osobně se stýkat s dítětem je specifické v tom ohledu, že bývá zachováno i případě, kdy rodič ostatní práva k dítěti pozbyl. Nicméně ani osobní styk nemusí být zachován v případě, že by to bylo v rozporu se zájmem dítěte (§ 872 OZ). Také dle čl. 9 Úmluvy o právech dítěte stanoví, že má stát zajistit, aby „*dítě nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte.*“ Styk mezi dítětem a rodičem by měl být osobní a nemůže být svěřen jiné osobě. Je nezbytné zmínit, že dochází k případům, kdy není osobní styk ze strany dítěte nebo rodiče vyžadován. To je

²⁰ NOVOTNÝ, P., IVČIČOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ I., VONDRÁČKOVÁ P.: *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2014, str. 156-158

²¹ NOVOTNÝ, P., IVČIČOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ I., VONDRÁČKOVÁ P.: *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2014, str. 156-158

právem každého a je třeba ho respektovat. Právo stýkat se s dítětem se kromě rodičů týká i dalších příbuzných osob, které mají s dítětem určitý emoční vztah.²²

Rodiče zastupují dítě při těch právních jednáních, ke kterým dítě není právně způsobilé. Rodiče zastupují dítě společně, jednat může ale každý z nich samostatně. Každý rodič může jednat sám také vůči třetí osobě. V takovém případě se předpokládá dobrá víra třetí osoby o tom, že rodič jedná se souhlasem druhého rodiče. Jak bylo zmíněno výše, rodiče obecně jednají ve vzájemné shodě. Může ale nastat situace, kdy si názory rodičů odporují. V takovém případě rozhodne soud a určí, který rodič dítě zastoupí a jakým způsobem. Další situací kolize zájmu je rozcházející se postoj dítěte a rodiče, kdy může být dítěti soudem jmenován kolizní opatrovník. Rodič má také právo sjednat smlouvu o zastoupení dítěte s osobou odborně způsobilou (např. advokátem).²³

Péče o jmění dítěte znamená pro rodiče rovněž právo i povinnost. Důležitou povinností rodiče je pečovat o jmění dítěte s péčí řádného hospodáře. Nový občanský zákoník zavádí rodiči povinnost uchovávat prostředky, které nebyly využity. Za správu jmění dítěte jsou rodiče odpovědni. V případě nedodržení povinnosti péče řádného hospodáře jsou povinni škodu společně a nerozdílně nahradit. I při péči o jmění dítěte platí pravidlo, že pokud se rodiče nedohodnou v podstatných záležitostech, rozhodne na návrh jednoho z nich soud. V § 898 OZ jsou uvedena taková jednání, při kterých je nutný souhlas soudu. Rodiče mají právo použít zisk z jmění dítěte na běžné výdaje rodinné domácnosti, výživu vlastní i nezletilých sourozenců. Péče o jmění dítěte zaniká nabytím plné svéprávnosti nebo prohlášením konkursu na majetek rodiče. Dítě získává nabytím zletilosti právo si své jmění převzít a rodiče mají povinnost mu ho předat včetně vyúčtování, pokud o něj žádá. Existuje i možnost určit dítěti opatrovníka pro správu jmění dítěte v případě, že jsou zájmy dítěte ohroženy. Takový opatrovník je jmenován i v případech, kdy je pro správu jmění třeba určité odbornosti, kterou rodiče nedisponují.²⁴

²² ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J. a kol.: *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, str. 115-116

²³ NOVOTNÝ, P., IVČIČOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ I., VONDRÁČKOVÁ P.: *Nový občanský zákoník. Rodinné právo.* Praha: Grada Publishing, a.s., 2014, str. 162-163

²⁴ NOVOTNÝ, P., IVČIČOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ I., VONDRÁČKOVÁ P.: *Nový občanský zákoník. Rodinné právo.* Praha: Grada Publishing, a.s., 2014, str. 162-163

1.5 Zásahy do rodičovské odpovědnosti

1.5.1 Pozastavení

Výkon rodičovské odpovědnosti může být právně dotčen. Rodičovskou odpovědnost nevykonává jednak ten, kdo jí byl zbaven nebo ji jiným způsobem pozbyl, ale také ten, kdo nemá plnou svéprávnost a ten, kdo byl ve svéprávnosti omezen. Tato situace se tedy bude týkat v prvním případě nezletilého, kterému zároveň nebyla plná svéprávnost přiznána nebo neuzavřel manželství.²⁵ Pravidla pro vznik rodičovství jsou obecně určena ve zvláštní části občanského zákoníku. Pokud jde o vznik rodičovství, pak § 775 OZ uvádí, že matkou se žena stává porodem, pro vznik otcovství pak platí vyvratitelné domněnky dle § 776 OZ a následujících, kde je stěžejní svéprávnost muže. U nositelství rodičovské odpovědnosti věk ani svéprávnost roli nehrají. Jde-li o její výkon, u nezletilého rodiče, kterému dříve nebyla přiznána plná svéprávnost nebo nenabyl plné svéprávnosti uzavřením manželství, je výkon práv a povinností *ex lege* pozastaven, a to až do doby, než plné svéprávnosti nabude.²⁶ Výkon rodičovské odpovědnosti je pozastaven také rodiči, který je ve svéprávnosti omezen a toto omezení zahrnuje i rodičovskou odpovědnost. V obou těchto případech je zachováno právo osobního styku s dítětem a péče o dítě. Společným znakem pro oba vyjmenované případy je také to, že je rodiči pozastavena rodičovská odpovědnost, resp. výkon práv a povinností z ní vyplývající, ze zákona.²⁷

K pozastavení rodičovské odpovědnosti může dojít také rozhodnutím soudu, a to v případě, kdy rodiči brání závažná okolnost, a tento nemůže rodičovskou odpovědnost po určitou dobu vykonávat. Může se jednat o situaci, kdy je rodič po delší dobu v nemocnici nebo v zahraničí. K zásahu soudu dojde, pokud se lze domnívat, že je v souladu se zájmem dítěte.²⁸ Na závěr je třeba podotknout, že na rozdíl od omezení a zbavení není pozastavení sankcí, slouží spíše jako pomoc dítěti, o kterého by nebylo řádně postaráno.²⁹ Pozastavení výkonu rodičovské

²⁵ MELZER, F., TÉGL, P. a kolektiv: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, str. 1403-1404

²⁶ RADVANOVÁ a kol.: *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku.* 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2015, str. 34

²⁷ MELZER, F., TÉGL, P. a kolektiv: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, str. 1417-1418

²⁸ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z., a kolektiv: *Rodičovská odpovědnost.* Praha: Leges, 2016, str. 183

²⁹ ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J. a kol.: *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, str. 113

odpovědnosti nemá vliv na vyživovací povinnost rodiče vůči dítěti.³⁰ Pokud je jednomu rodiči rodičovská odpovědnost pozastavena, pak ji vykonává druhý rodič. Pokud je rodičovská odpovědnost pozastavena oběma rodičům, soud určí dítěti poručníka (§ 878 OZ).

1.5.2 Omezení

Pokud rodič svou rodičovskou odpovědnost nevykonává řádně a současně to vyžaduje zájem dítěte, soud rodiči omezí rodičovskou odpovědnost (resp. její rozsah), popřípadě omezí pouze její výkon, a to v potřebném rozsahu a podle závažnosti konkrétního případu (§ 870 OZ). Pro ty oblasti, pro které byl rodič omezen, se soudem určí dítěti opatrovník.³¹ Jako důvody k omezení se uvádí zpravidla ty případy, kdy rodič nebere na vědomí zájmy dítěte, nějakým způsobem zanedbává jeho výchovu, a současně není toto chování takové intenzity, aby bylo nutné rodiče jeho rodičovské odpovědnosti zbavit. Omezením je dle § 891 OZ také situace, kdy může být soudem rodiči omezeno právo styku s dítětem, popřípadě styk zakázán úplně. Je důležité zmínit, že se v takovém případě musí soud zabývat otázkou, zda je omezení styku zájmem dítěte. V opačné situaci může dojít k omezení rodičovské odpovědnosti, kdy je současně zachováno právo na styk s dítětem. Toto musí být v rozsudku soudu přímo uvedeno. Dle § 905 OZ může soud omezit právo spravovat jmění dítěte jmenováním opatrovníka pro správu jmění dítěte, čímž dochází k omezení jedné ze složek rodičovské odpovědnosti.³²

1.5.3 Zbavení

Zbavení je nejzazším opatřením ve vztahu k rodičovské odpovědnosti. Zbaven rodičovské odpovědnosti je ten, kdo závažným způsobem zanedbává nebo ohrožuje její výkon, nebo ohrožuje výchovu dítěte, tedy i ten, kdo na dítěti páchá trestný čin, dítě ke spáchání trestného činu použije, nebo trestný čin spáchá jako účastník trestného činu spáchaného jeho dítětem. Za důvod ke zbavení se obecně považuje také zanedbávání rodičovských povinností, které se může projevit v několika oblastech. Těmi může být například zanedbávání styku s dítětem,

³⁰ MELZER, F., TÉGL, P. a kolektiv: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, str. 1417-1418

³¹ ZUKLÍNOVÁ, M., DVOŘÁK, J. a kol.: *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, str. 113-114

³² NOVOTNÝ, P., IVČÍČOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ I., VONDRÁČKOVÁ P.: *Nový občanský zákoník. Rodinné právo.* Praha: Grada Publishing, a.s., 2014, str. 150

neposkytování potřebného zázemí, neinformovanost ohledně zdravotní stavu dítěte, a podobně. V takovém případě je dítěti určen poručník dle § 928 odst. 1 OZ.³³ S přihlédnutím k zájmu dítěte může soud současně rozhodnout o zachování práva stýkat se s dítětem (§ 872 OZ).

³³ NOVOTNÝ, P., IVČIČOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ I., VONDRÁČKOVÁ P.: *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2014, str. 143-144

2 Rozvod rodičů dítěte a jeho právní následky

Rozvod manželství jako jeden ze způsobů skončení manželství je zakotven v českém právním řádu od roku 1919. Ustanovení § 755 odst.1 OZ stanovuje, kdy může být manželství rozvedeno, a to: „*je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení*“. Jediným důvodem rozvodu manželství se tak stává kvalifikovaný rozvrat, přičemž se jedná o objektivní rozvodový důvod.³⁴ V řízení před soudem je třeba dokazovat skutečnost, že je manželství trvale, hluboce a nenapravitelně rozvráceno, a proto nelze očekávat jeho obnovení.

Od kvalifikovaného rozvratu jako jediného možného důvodu rozvodu manželství je třeba odlišit příčiny rozvratu manželství. Takovou příčinou bývá především porušení jedné z manželských povinností jako je povinnost žít spolu, být si věrni, povinnost vzájemné pomoci a podpory, respektování důstojnosti nebo společné péče o děti. Rozlišují se také situace, kdy na rozvodu trvají oba manželé, nebo jen jeden z nich a druhý si rozvod nepřeje. Pokud nemá na dalším společném setrvání v manželství zájem žádný z manželů, je dokazování jednodušší. Současně není podstatné, jestli se manželé na příčinách shodnou či nikoliv.³⁵

V současné době je rozvod velmi častou formou zániku manželství. Stávající právní úprava se snaží zamezit hádkám a bojům o nezletilé děti. Dbá na osobu dítěte a chrání ho před traumatizujícími zážitky, které přináší neshody mezi jeho rodiči. Vysoké nároky jsou kladeny především na rozhodování o výkonu rodičovské odpovědnosti po rozvodu.³⁶

Důležitou funkcí rodiny je péče o společné nezletilé děti. U soudu je proto důležité dokazovat, zda je tato funkce zachována. Není třeba zdůrazňovat, že rozvod znamená frustrující situaci jak pro manžele, tak především i pro jejich nezletilé děti. Úkolem soudu je v první řadě pokusit se rodiče přimět ke smírnému řešení. Manželé jsou vyzváni, aby zvážili, jestli jsou jejich vzájemné neshody

³⁴ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv. *Rodinné právo*. 2.vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, str. 109

³⁵ FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 2-3

³⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

natolik nenapravitelné, že je rozvod jedinou možností. Manželé mají také možnost konzultovat možné varianty s psychologem, mediátorem nebo jiným odborníkem.³⁷

Podle toho, zda je příčina v řízení o rozvodu manželství nutno dokazovat, se rozlišují dva způsoby rozvodu, a to rozvod se zjišťováním příčin rozvratu manželství a rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství. Zákon také stanoví tzv. tvrdostní klauzule, tedy zvláštní případy, které znamenají určité ztížení rozvodu. Jedná se o situace, které by znamenaly tzv. “nepřiměřenou tvrdost“ buď pro jednoho z manželů nebo pro nezletilé nesvéprávné dítě.³⁸

Pokud jde o nezletilé děti, tyto musejí být ochráněny v každém případě a za všech okolností. Základním předpokladem rozvodu manželství je existence rozsudku soudu, kterým se upravují poměry k nezletilým dětem na dobu po rozvodu, který může být nahrazen rozsudkem, kterým se schvaluje dohoda rodičů o úpravě poměrů k nezletilým dětem na dobu po rozvodu.³⁹

2.1 Rozvod se zjišťováním příčin rozvratu manželství

Forma rozvodu se zjišťováním příčin rozvratu je základní úpravou rozvodu a je uvedena v § 755 OZ. Tento typ rozvodu lze označit také jako “rozvod bez domněnky rozvratu“. V takovém případě se provádí dokazování u soudu, jehož cílem je zjistit příčiny rozvratu manželství. Žalobce zde musí prokázat, že je tu kvalifikovaný rozvrat vztahu mezi manžely. Soud se příčinami rozvratu zabývá a takové rozhodnutí má vliv na další rozhodování, například o vypořádání společného jmění manželů nebo o výživném.⁴⁰ Příčinami jsou nejčastěji vzájemné odcizení, neshoda ve výchově dětí, nevěra, neshody v nakládání s financemi nebo odlišné vlastnosti a záliby. Složitější je dokazování v případě, kdy jeden z manželů stojí o zachování manželství. Důvodem může být silné citové pouto k druhému manželu, finanční zajištění, nebo zájem nezletilého dítěte. V takovém případě je nutno zjišťovat, jestli manželství plní své funkce, tedy jestli spolu manželé žijí, vedou společnou domácnost, vychovávají společně děti a podobně. To, jestli spolu manželé žijí, nedokazuje společné bydlení, ale především vzájemný citový vztah

³⁷ FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 2-4

³⁸ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv. *Rodinné právo*. 2.vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, str. 109

³⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv. *Rodinné právo*. 2.vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, str. 115

⁴⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

a intimní život a také vytváření tzv. společného manželského či rodinného společenství. Naopak může existovat stav, kdy spolu manželé vedou rodinnou domácnost, ale přesto spolu nežijí a nevytváří manželské či rodinné společenství.

⁴¹ Důsledkem této formy rozvodu je změna osobního statusu, tedy rozvedení manželství.⁴²

2.2 Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství

Způsob tzv. smlouveného rozvodu je v českém právním řádu zakotven od roku 1998, upraven je v § 757 OZ. Důvodem zavedení tohoto postupu byla snaha o snadnější úpravu vztahů, důstojnější rozchody a snadnější řešení následků rozvodu. I ve vztahu k nezletilým dětem se jedná o způsob méně deprimující. Proces rozvodu je rychlejší a přijímá manžele k řešení situace pomocí dohod a kompromisů. Také u smlouveného rozvodu stále zůstává jediným důvodem kvalifikovaný rozvrat. Takový způsob rozvodu je ale vhodný především pro manžele, kteří jsou schopni dohodnout se ohledně rozvodu, jako i další úpravě poměrů.⁴³ Předpokladem je splnění řady podmínek. Manželství bude takto rozvedeno jen v případě, že s tím oba manželé souhlasí. Další podmínkou je minimální doba trvání manželství, která činí jeden rok ke dni zahájení řízení o rozvod manželství. Manželé spolu současně nesmí minimálně šest měsíců žít, tedy vytvářet manželské společenství. Manželé se musí dohodnout i na úpravě majetkových poměrů, bydlení a výživného v době po rozvodu. Upravené musejí mít také poměry pro dobu po rozvodu k nezletilým dětem, které nenabýly plné svéprávnosti, jakož i vyživovací povinnost k dítěti.⁴⁴ Pokud jsou všechny podmínky splněny, soud manželství rozvede. Tak se nestane jen v případě, že tomu brání zájem dítěte.⁴⁵

⁴¹ FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 2-4

⁴² HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv. *Rodinné právo*. 2.vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, str. 112

⁴³ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

⁴⁴ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv. *Rodinné právo*. 2.vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, str. 113

⁴⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

2.3 Ztížený rozvod

Zákon stanovuje dva důvody, kdy manželství nebude rozvedeno i přes prokázání trvalého, hlubokého a nenapravitelného rozvratu. Tyto důvody jsou spojeny s případy, kdy by rozvod znamenal nepřiměřenou tvrdost pro jednoho z manželů nebo nezletilé dítě.⁴⁶

Dle ustanovení § 755 odst. 2 písm. a OZ nebude manželství rozvedeno pokud „*se zájmem nezletilého dítěte manželů, které nenabylo plné svéprávnosti, který je dán zvláštními důvody, přičemž zájem dítěte na trvání manželství soud zjistí i dotazem u opatrovníka jmenovaného soudem pro řízení o úpravu poměrů k dítěti na dobu po rozvodu*“. Tímto se chrání především nezletilé dítě, kterému by pro zvláštní okolnosti (například fyzické nebo mentální postižení) byla způsobena újma.⁴⁷ Tyto zvláštní důvody mohou někdy vyplývat z rozhodnutí soudu, který rozhodnul o péči o nezletilé dítě na dobu po rozvodu. Soud se může rovněž s žádostí o dodatečnou zprávu o stavu života v rodině obrátit na opatrovníka, který byl v řízení u soudu dítěti ustanoven, pokud manžel, který se rozvodu brání, tento zvláštní důvod namítá.⁴⁸

Ustanovení § 755 odst. 2 písm. b OZ obsahuje další důvod, pro který manželství rozvedeno i přes splnění podmínek nebude, a to pokud je rozvod v rozporu „*se zájmem manžela, který se na rozvratu porušením manželských povinností převážně nepodílel a kterému by byla rozvodem způsobena zvlášť závažná újma s tím, že mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství, ledaže manželé spolu již nežijí alespoň po dobu tří let*“. Toto pravidlo chrání manžela, pro kterého by rozvod vzhledem k jeho životní situaci znamenal závažnou újmu. Splněny musí být tři podmínky, a to, že se manžel, který se rozvodu brání, na rozvratu převážně nepodílel, že by mu rozvodem byla způsobena újma, a že existují skutečnosti, které svědčí pro zachování manželství (například

⁴⁶ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv. *Rodinné právo*. 2.vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, str. 114

⁴⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

⁴⁸ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv. *Rodinné právo*. 2.vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, str. 114

zdravotní stav manžela).⁴⁹ Pokud jsou všechny podmínky splněny, soud manželství rozvede jen za případu, že spolu manželé nežijí déle než tři roky.⁵⁰

2.4 Rozvodovost v ČR

Rozvodovost se v České republice zkoumá celorepublikově nebo v rámci jednotlivých krajů a obcí. Vyjadřuje se v celkovém počtu nebo v procentech v poměru k trvajícím manželstvím. Statistiky vytváří Český statistický úřad a jsou zveřejňovány na jeho internetových stránkách.

Jak je již řečeno výše, rozvod je velmi častou formou zániku manželství. Dříve bylo rozvedení manželství obtížnější, než je tomu dnes. Také vnímání zániku manželství společností se plynutím času změnilo. Statistiky dnes ukazují, že je rozvedeno téměř každé druhé manželství. V první tabulce je vyjádřen počet sňatků, rozvodů, rozvodovost v procentech a průměrná délka trvání manželství v letech 1930-2016. Z tabulky vyplývá, že počet rozvodů stoupal lineárně přibližně do konce 90. let 20. století a kolem přelomu tisíciletí výrazně klesnul. Tento pokles byl zaznamenán především v důsledku novely zákona o rodině v roce 1998. Změna právní úpravy rozvodu má vliv také na počet uzavíraných manželství. Ten výrazně klesl po roce 1990. Od roku 2000 je se pak počet uzavřených sňatků podstatně neliší.⁵¹

⁴⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

⁵⁰ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv. *Rodinné právo*. 2.vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, str. 115

⁵¹ Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20554191/4007rr4.pdf/1e4e0853-d2a4-41d3-b677-d0be6524acd2?version=1.0>

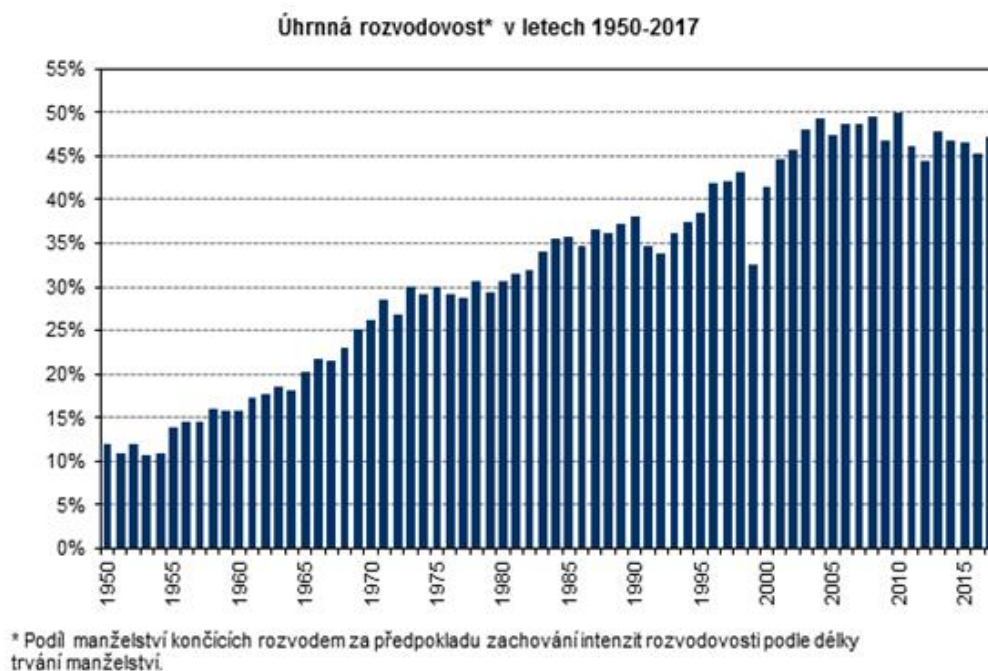
Rok	Počet sňatků	Počet rozvodů	Rozvodovost (v %)	Průměrná délka trvání manželství při rozvodu v letech
1930	101 158	4 962	5,6	10,7
1950	95 166	11 312	12,1	10,8
1960	74 173	12 970	15,9	9,8
1970	90 624	21 516	26,1	9,8
1980	78 343	27 218	30,7	10,1
1990	90 953	32 055	38,0	10,1
2000	55 321	29 704	41,4	11
2005	51 829	31 288	47,3	12,2
2010	46 746	30 783	50,0	12,7
2015	43 499	27 895	46,5	13
2016	50 768	24 996	45,2	13,1

Český statistický úřad⁵²

Níže je možné vidět rozvodovost v letech 1950 až 2017 pomocí grafu. Z tohoto zobrazení je velmi dobře patrné stoupání rozvodů v procentech poměrně rovnoměrně až do roku 1998 a stagnaci na počátku nového tisíciletí. Z tohoto grafu je patrné, že nejmenší rozvodovost byla zaznamenána v roce 1999, tedy s účinností novely úpravy rozvodu a úpravy poměrů k nezletilému dítěti. Zaveden byl nový způsob rozvodu, který umožňuje manželům dohodnout se na podstatných záležitostech na dobu po rozvodu. Důležitou změnou bylo také přijetí institutů střídavé a společné péče. Lze konstatovat, že právě tato novela znamenala snížení počtu rozvodů v České republice. Dle Českého statistického úřadu došlo ke snížení počtu rozvodů, které nebyly v souladu se zájmem nezletilého dítěte. Pokles v roce 1999 se v dalších letech opět vrátil na úroveň před účinností novely. Důvodem byla

⁵² Statistika dostupná z: <https://www.czso.cz>

dle Českého statistického úřadu především délka řízení o rozvodu. Přijetí novely zákona o rodině znamenalo také určitou nejistotu a horší orientaci lidí v právní úpravě.

53

2.5 Procesní aspekty rozvodu manželství, řízení o rozvodu manželství

Soudní řízení o rozvodu manželství se řídí zákonem č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Ustanovení § 383 ZŘS stanovuje místní příslušnost pro řízení rozvodu manželství, a to následovně: „Pro řízení je příslušný soud, v jehož obvodu mají nebo měli manželé poslední společné bydliště v České republice, bydlí-li v obvodu tohoto soudu alespoň jeden z manželů; není-li takového soudu, je příslušný obecný soud manžela, který nepodal návrh na zahájení řízení, a není-li ani takového soudu, obecný soud manžela, který podal návrh na zahájení řízení.“ Věcná příslušnost se řídí podle § 3 odst. 1 ZŘS, příslušným je dle tohoto ustanovení okresní soud. Řízení se zahajuje na návrh, který musí obsahovat obecné náležitosti a náležitosti zvláštní, stanovené pro návrh na rozvod manželství. Může se jednat i o společný návrh obou manželů (§ 384 odst. 1 ZŘS).

⁵³ Statistika dostupná z: <https://www.czso.cz>

Účastníky řízení jsou manželé. Soud nařídí jednání, při kterém účastníky vyslechne.⁵⁴ Manželé zde mají procesní právo nevypovídat. Soud nařídí jednání a provádí dokazování, může přitom provést i jiné než navrhované důkazy, kterých je třeba k zjištění skutkového stavu, a to především důkazy směřující ke zjištění zájmů nezletilého dítěte. Zjišťování zájmů nezletilého dítěte se provádí ex offio. V řízení dle § 757 OZ je třeba, aby se druhý manžel k návrhu na rozvod připojil, nebo aby byl návrh podán společně. V takovém případě není nutné požadovat výslech účastníků a soud tak vychází ze shodného tvrzení manželů, které se týká existence kvalifikovaného rozvratu. Nicméně jednání musí být provedeno vždy. V případě rozvodu dle § 755 OZ musí kvalifikovaný rozvrat prokázat ten manžel, který podal návrh. Účastníci musejí být v tomto případě vyslechnuti (výjimku představuje situace, kdy by byl výslech účastníka výrazně obtížný). Důkazy mohou účastníci navrhnout až do vyhlášení rozsudku soudu prvního stupně.⁵⁵

Nutno zdůraznit, že v souvislosti se zásadou ochrany rodinného života je důležité snažit se účastníky před soudem co možná nejvíce usmířit. Tak se děje jak při ústním jednání, tak i mimo soudní síň. K tomu slouží institut mediace. Manželům může být mediace nařízena nebo ji mohou zvolit dobrovolně. Probíhá před mediátorem, kterého si mohou manželé vybrat, nebo jej vybere soud ze seznamu mediátorů. Pokud je nařízena mediace soudem, je možné řízení o rozvodu přerušit.⁵⁶

Ve věci rozvodu manželství rozhoduje soud rozsudkem. Tímto rozsudkem buď manželství rozvede, nebo návrh na rozvod zamítne. Proti rozsudku je přípustné odvolání v případě, že nebyl podán návrh společně, a to do 15 dnů. Mimořádné opravné prostředky nepřichází v tomto případě v úvahu.⁵⁷

2.6 Zánik registrovaného partnerství

Institut registrovaného partnerství (trvalé společenství dvou osob stejného pohlaví) je upraven zákonem č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, současně pro registrované partnerství platí obdobně ustanovení části první, třetí a

⁵⁴ ŠMÍD, O., ŠÍNOVÁ, R. a kolektiv: *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, str. 191-192

⁵⁵ WIPPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R., SPURNÁ, K. *Zvláštní řízení soudní*. 2., opravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 131-140

⁵⁶ WIPPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R., SPURNÁ, K. *Zvláštní řízení soudní*. 2., opravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 131-140

⁵⁷ WIPPLINGEROVÁ, M., ZAHRADNÍKOVÁ, R., SPURNÁ, K. *Zvláštní řízení soudní*. 2., opravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, str. 131-140

čtvrté občanského zákoníku. Část druhá (rodinné právo) se na registrované partnerství nepoužije a je nahrazena právě zákonem o registrovaném partnerství. Ve vztahu k nezletilým dětem platí obdobně to, co pro druha rodiče dítěte, tedy pokud s nimi žije ve společné domácnosti, podílí se i on na výchově a péči o dítě. Registrované partnerství může zaniknout smrtí partnera, prohlášením za mrtvého, nebo rozhodnutím soudu o zrušení partnerství. Ke zrušení partnerství dojde rozhodnutím soudu na návrh jednoho z partnerů, důvodem je, že partnerství fakticky netrvá.⁵⁸

2.7 Rozchod nesezdaného páru

Soužití muže a ženy nemusí být vždy v manželském svazku. Jedná se pak o faktické manželství neboli konkubinát, občanský zákoník používá pojem “osoby žijící ve společné domácnosti“, zákon o státní sociální podpoře pojem “druh a družka“. Právní řád nikde nezakotvuje nutnost párů uzavřít manželství, a to ani pokud se do nesezdaného svazku narodí společné dítě. Důvody pro neuzavření manželství jsou různé, může se jednat o nedostatek financí, výhodnější sociální dávky, nebo jen fakt, že spolu tyto osoby v manželství žít nechtějí.⁵⁹ Sociologický ústav Akademie věd sdělil, že pravděpodobnost narození dítěte mimo manželství stoupá s nižším věkem i vzděláním matky.⁶⁰

Občanský zákoník nijak nerozlišuje děti narozené v manželství a mimo něj. Nicméně u nesezdaného páru neplatí první domněnka určování otcovství (podle které je otcem manžel matky). Pokud spolu rodiče dítěte žijí, byť ne v manželském svazku, pečují o dítě oba. V případě, že spolu rodiče dítěte žít přestanou, soud určí poměry k nezletilému dítěti, a to i bez návrhu. Určí, komu bude dítě svěřeno do výchovy, popřípadě rozhodne o střídavé nebo společné péči. Současně soud určí výživné. Stejně soud postupuje v případě, že jeden z rodičů neplní řádně své povinnosti vůči společnému nezletilému dítěti.⁶¹

⁵⁸ FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 94

⁵⁹ FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 83-84

⁶⁰ HAMPLOVÁ, Dana: Děti bez manželství nebo bez otců? *Data a výzkum*, str. 145. [online]. [cit. 13.11.2018]. 2007.

Dostupné z: http://dav.soc.cas.cz/uploads/35f034179654ba04a4dd181a60c4b80e17a69bfa_DaV0702_p141_154.pdf

⁶¹ FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 83-90

3 Svěření dítěte do péče

Oblast péče o nezletilé dítě je důležitou součástí rodinného života, která je upravena právem. Dítě je osoba zranitelná, neschopná plně pečovat o svá práva, je mu proto třeba věnovat značnou pozornost. Jeho osobnost je výsledkem řady vlivů, vnitřních i vnějších. Velký vliv na dítě má prostředí, ve kterém žije. Součástí takového prostředí je i prostředí rodinné. Bezpečné rodinné prostředí a správná výchova mají přímý vliv na duševní spokojenost dítěte i jeho budoucí život. Jedná se současně o oblast, která je právně upravena, stát má tak možnost úpravou výchovy ovlivnit budoucí generace občanů. Péče o dítě a jeho výchova nesmí být upozaděna ani v případě, že se životní cesty jeho rodičů rozejdou. Zákonodárce se snaží pojmout právní úpravu tak, aby bylo dítě takovou situací co nejméně zasaženo. Klíčovou zásadou se v tomto případě stává zásada tzv. „nejlepšího zájmu dítěte“.⁶²

Rodiče mají k dětem stejná práva a povinnosti určené zákonem. Pokud žijí společně, vykonávají rodičovskou odpovědnost oba rodiče. Je-li ale manželství rozvedeno, nastává kolize, a o tom, kdo bude o dítě pečovat, musí být rozhodnuto. Preferuje se, aby byly poměry upraveny na základě dohody rodičů. V současné době jsou tyto tendence podpořeny právní úpravou v podobě rozvodu na základě dohody rodičů.⁶³

Dítě má dle čl. 10 Úmluvy právo na péči obou rodičů. Parlamentní shromáždění Rady Evropy přijalo rezoluci, jejíž hlavní myšlenka byla, aby se oba rodiče byli schopni podílet na vytváření rodinného prostředí, ve kterém žije nezletilé dítě.⁶⁴ „Pro dítě a rodiče je základním předpokladem k naplnění rodinného života společenské soužití. Rozdělení rodiče a dítěte má nenapravitelný negativní efekt na jejich vztah. K takovému rozdělení by mělo docházet pouze na základě rozhodnutí soudu a ve výjimečných případech, kdy by mohlo dojít k vážnému ohrožení zájmu dítěte.“⁶⁵

⁶² ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z., a kolektiv: *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, str. 20

⁶³ ŠMÍD, O., DEJMANOVÁ, R. a kolektiv: *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, str. 117

⁶⁴ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z., a kolektiv: *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, str. 20

⁶⁵ Čl. 3 Rezoluce Rady Evropy č. 2079 (2015), dostupné z <http://www.iustin.cz>

Dnešní zákonná úprava nově rozlišuje mezi pojmy výchova a péče. Ve vztahu k poměrům po rozvodu manželství uvádí že „*soud nejprve určí, jak bude každý z rodičů napříště o dítě pečovat.*“ (§ 906 odst.1 OZ). Pojem péče v tomto pojetí znamená osobní, každodenní péči, tedy to, který z rodičů bydlí s dítětem a zajišťuje jeho každodenní záležitosti. Péče o dítě zahrnuje především péči o jeho zdraví, tělesný, citový a mravní vývoj. Zákon o rodině používal pojem výchova, fakticky ale zahrnoval i péči o dítě, nová úprava užívání těchto pojmů sjednotila.⁶⁶

V rámci občanského zákoníku je úprava péče o nezletilé dítě uvedena v §§ 906 - 907 OZ. Rozhodováno o budoucích poměrech k nezletilému dítěti je vždy před rozvedením manželství rodičů, ať už jde o kteroukoliv formu rozvodu. Soud buď rozhodne o tom, jak bude každý z rodičů po rozvodu o dítě pečovat, nebo schválí dohodu rodičů, přičemž preferována je vždy dohoda. Soud musí rozhodovat vždy s ohledem na zájem nezletilého dítěte. Současně určí vyživovací povinnost k dítěti, případně také úpravu styku. Soud bere při rozhodování v potaz také vztah dítěte k jeho sourozencům i prarodičům (§ 906 OZ).

Formy výkonu rodičovské odpovědnosti po rozvodu jsou stanoveny v § 907 odst.1 OZ. Úprava je podobná jako v zákoně o rodině. „*Soud může svěřit dítě do péče jednoho z rodičů, nebo do střídavé péče, nebo do společné péče; soud může dítě svěřit i do péče jiné osoby než rodiče, je-li to potřebné v zájmu dítěte. Má-li být dítě svěřeno do společné péče, je třeba, aby s tím rodiče souhlasili.*“

3.1 Výlučná péče

Soud může při určování poměrů po rozvodu rodičů dítěte rozhodnout tak, že dítě bude mít v péči jen jeden z rodičů a určí styk s druhým rodičem. Svěření do péče jen jednoho z rodičů je nejstarším modelem, do novely zákona o rodině, která proběhla v roce 1998, jedinou možnou formou výkonu rodičovské odpovědnosti po rozvodu, jedná se tedy o způsob tradiční. Nicméně se nejedná o model nijak nadřazený, soud vždy rozhoduje s ohledem na zájem konkrétního dítěte, všechny tři formy jsou si proto obecně rovny.⁶⁷

⁶⁶ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář.* 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, str. 912

⁶⁷ ŠMÍD, O., DEJMANOVÁ, R. a kolektiv: *Povinnosti a práva rodičů k dětem.* Praha: Leges, 2017, str. 117-119

Svěření do výlučné péče spočívá v tom, že je dítě svěřeno do péče matky nebo otce (tzv. primárnímu pečovateli) a s tímto rodičem žije ve společné domácnosti.⁶⁸ Dítě má ze zákona právo, aby o něj pečoval každý z rodičů, svěřením do péče jednoho z rodičů dochází k faktickému omezení tohoto práva. Současně je svěřením do výlučné péče největším zásahem do života dítěte, soud proto musí rozhodovat tak, aby byl tento zásah vždy co nejmenší a své rozhodnutí musí řádně odůvodnit. Nositeli a vykonavateli rodičovské odpovědnosti zůstávají oba rodiče, avšak rodič, jemuž dítěte do péče svěřeno není, nemůže vykonávat každodenní péči a nemůže ani rozhodovat o běžných záležitostech dítěte v době, kdy dítě nemá u sebe. Pokud jde o nikoliv běžné záležitosti, na nich se rodiče stále musejí dohodnout, případně může být dohoda nahrazena rozhodnutím soudu. Rodiči, který není primárním pečovatelem, je zachováno právo na styk s dítětem a právo na informace o dítěti, je mu také určena vyživovací povinnost.⁶⁹

V praxi se stále jedná o nejčastější způsob péče o nezletilé dítě po rozvodu. Soudy přitom svěřují děti více do péče matky než otce. Důvodem je nejčastěji nízký věk dítěte, jelikož takové dítě je nejvíce závislé na péči matky. Třeba zdůraznit, že v útlém věku je potřeba osobní péče nejvíce, s přibývajícím věkem jsou děti více schopny se samy o sebe postarat v každodenních záležitostech. Péče obou rodičů může být z velké části zachována i při svěřením do výlučné péče, když je dítěti umožněn častý styk s druhým rodičem.⁷⁰

Při rozhodování o tom, kterému z rodičů může dítě svěřeno do péče, se poměřují práva na péči o dítě každého rodiče a právo na péči obou rodičů. Omezení práva by mělo být spravedlivé, nutné jen k dosažení potřebného cíle. Soud by se měl snažit zasahovat co nejméně do výkonu rodičovské odpovědnosti, je tak vhodné, aby byl rodič, který není primárním pečovatelem, umožněn co nejširší rozsah styku.⁷¹ Soud přitom vezme v úvahu vztahy rodičů navzájem, vztah k sourozencům, prarodičům, i dalším členům rodiny. Soud zvažuje také životní poměry a možnosti rodičů, výchovné prostředí a výchovné schopnosti, pracovní podmínky i zdravotní stav. Zjišťovat je nutné také to, kdo z rodičů o dítě za trvání

⁶⁸ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z., a kolektiv: *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, str. 198

⁶⁹ ŠMÍD, O., DEJMANOVÁ, R. a kolektiv: *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, str. 117-119

⁷⁰ ŠMÍD, O., DEJMANOVÁ, R. a kolektiv: *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, str. 118-119

⁷¹ ŠMÍD, O., DEJMANOVÁ, R. a kolektiv: *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, str. 124-125

manželství pečoval a vychovával ho. Je třeba přihlížet i k tomu, u kterého rodiče se může dítě lépe rozvíjet. Při každém rozhodování musí soud brát v potaz především zájem dítěte, který má stát nad zájmy rodičů. Nicméně ve všech záležitostech týkajících se nezletilého dítěte je důležité, aby se rodiče dokázali dohodnout a komunikovat spolu, a aby tak bylo dítě ochráněno před negativními emocemi a stresujícími situacemi.⁷²

3.2 Společná péče

Další formou svěřením do péče je společná péče, která byla do českého právního řádu zavedena novelou zákona o rodině v roce 1998. Pojem společné péče není definován ani zákonem blíže specifikován.⁷³ Např. dle názoru Hrušákové a Westphalové byla tato forma zavedena po vzoru zahraničních úprav, význam má ale odlišný. Předlohou byly pojmy „Joint custody“ nebo „gemeinsame Obsorge“ které ale vyjadřují, že má rodič, jemuž nebylo po rozvodu svěřeno dítě do péče, stále právo rozhodovat o významných záležitostech týkajících se dítěte.⁷⁴ Český právní řád také obsahuje toto pravidlo, a to v § 907 odst.3 OZ: *„Soud při rozhodování o svěřením dítěte do péče dbá rovněž na právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi, na právo druhého rodiče, jemuž dítě nebude svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti, dále soud bere zřetel rovněž ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem.“*

Společná péče *„znamená, že zde není konkrétní rozhodnutí o svěřením dítěte do péče jednoho z rodičů“*. V takovém soudním rozhodnutí není uvedeno, že je dítě svěřeno do péče jednoho z rodičů, je zde pouze konstatováno, že se dítě svěří do společné péče rodičů, nejsou změněny poměry k nezletilému dítěti, a nedochází ani k určení výživného ani styku s dítětem.⁷⁵ Společná péče spočívá v tom, že rodiče pečují o dítě stejně, jako v době před rozvodem (to znamená tak, jako kdyby k rozvodu nedošlo). Odpovídá zásadě limitace zásahů do rodinných vztahů a zásadě nejlepšího zájmu dítěte. Společná péče je tak vhodná především pro rodiče, kteří již sice nechtějí setrvávat v manželství, ale záleží jim především na blahu dítěte, a za

⁷² FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 15-16

⁷³ TOMEŠOVÁ, J: Společná péče o nezletilé dítě. *Právní prostor*. [online]. [cit. 6.2.2019]. 2014, Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/spolecna-pecce-o-nezletile-dite>

⁷⁴ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, str. 1021

⁷⁵ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, str. 1021

tímto účelem jsou schopni se na důležitých záležitostech domluvit. V praxi jde například o situace, kdy spolu rodiče i po rozvodu stále sdílejí domácnost, nebo situace, kdy je dítě ve věku blízkému zletilosti. V takovém případě by se upravovat poměry po rozvodu k němu jevílo jako bezúčelné, jelikož dítě potřebuje péči rodičů již minimálně a jednalo by se o úpravu poměrů jen na krátké časové období. Vždy je ale rozhodující, zda jsou rodiče schopni dohodnout na výživě dítěte.⁷⁶ Vzhledem k výše uvedenému je zřejmé, že takových situací není mnoho, v praxi je společná péče využívána jen zřídka.⁷⁷

Pokud je dítě svěřeno do společné péče, je vždy vyžadován souhlas obou rodičů. Soud rozhodne o společné péči jen tak, že schválí dohodu rodičů. Autoritativní rozhodnutí soudu nepřichází v tomto případě v úvahu, soud tedy nemůže střídavou péči sám nařídít. Z ustanovení § 907 odst.2 OZ je zřejmé, že soud schválí dohodu rodičů jen v případě, že neodporuje zájmu dítěte.⁷⁸ Soud proto musí zjistit zájem dítěte a zkoumat, zda mezi sebou nemají jeho rodiče závažnější spory a jsou schopni se dohodnout na záležitostech, které se týkají dítěte. Jedná se tedy o způsob svěřeni do péče, který znamená nejmenší zásah do života nezletilého dítěte. V případech, kdy jsou rodiče i po rozvodu schopni spolu bezproblémově komunikovat, se jedná o nevhodnější variantu uspořádání poměrů rodičů a dítěte.⁷⁹

Zákon nijak nestanovuje, zda může součástí schválení dohody rodičů být i rozhodnutí o učení výživného. Názory na tuto problematiku se liší. Argumentem pro možnost určení výživného u společné péče může být zájem dítěte. Nicméně problém spočívá v tom, který z rodičů by měl výživné plnit. V souvislosti s otázkou, kterému rodiči by byla tato povinnost stanovena, by mohlo dojít k rozporům mezi rodiči a samotný smysl společné péče by ztrácel svůj smysl.⁸⁰

⁷⁶ TOMEŠOVÁ, J: Společná péče o nezletilé dítě. *Právní prostor*. [online]. [cit. 6.2.2019]. 2014, Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/spolecna-pece-o-nezletile-dite>

⁷⁷ ŠMÍD, O., DEJMANOVÁ, R. a kolektiv: *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, str. 118

⁷⁸ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, str. 1021

⁷⁹ TOMEŠOVÁ, J: Společná péče o nezletilé dítě. *Právní prostor*. [online]. [cit. 6.2.2019]. 2014, Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/spolecna-pece-o-nezletile-dite>

⁸⁰ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, str. 1021

3.3 Střídavá péče

Střídavá péče byla v českém právním řádu zakotvena novelou zákona o rodině v roce 1998. Základem pro zavedení byly především zahraniční úpravy. Převzata byla také do zákona č. 89/2012, občanského zákoníku. Novinkou v tomto zákoně je, že byly pro svěřeni dítěte do střídavé péče vypuštěny zvláštní požadavky a platí obecná kritéria, jako je tomu v případě svěřeni dítěte do výlučné péče jednoho z rodičů. Střídavá péče odráží právo dítěte na péči obou rodičů.⁸¹

*Střídavá péče znamená, že dítě žije po určitý časový úsek s každým z rodičů.*⁸² Spočívá v tom, že o dítě pečuje každý z rodičů, a to vždy v určitých intervalech. Dítě tedy pobývá po určitý časový úsek u každého z rodičů a střídá bydliště (popřípadě se rodiče střídají v jednom bytě). Předpokladem je schopnost obou rodičů dítě řádně vychovávat a poskytnout mu vhodné zázemí. Je také žádoucí, aby měli oba rodiče zájem o to dítě vychovávat.⁸³ Jelikož se jedná o záležitost poměrně komplikovanou, musejí opatrovnické soudy postupovat obezřetně a zvážit všechna hlediska při rozhodování o vhodnosti střídavé péče.⁸⁴ Dříve bylo předpokladem nařízení střídavé péče, aby se jevila jako způsob, kterým jsou nejlépe zajišťovány potřeby dítěte. Občanský zákoník tento předpoklad zrušil a postavil tak střídavou péče na úroveň výlučné péče, u které nebylo vyžadováno, aby lépe zajišťovala potřeby dítěte.⁸⁵

3.3.1 Podoby střídavé péče

Střídavá péče může mít mnoho podob. To, jak bude střídavá péče vypadat, závisí na konkrétním případě. Vychází jednak ze zájmu dítěte, jednak ze schopnosti rodičů dohodnout se. Dohodnout se rodiče musí nejen na způsobu výchovy, ale i na každodenních záležitostech. Jedná se například o otázku materiálního zabezpečení,

⁸¹ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z., a kolektiv: *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, str. 199

⁸² HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, str. 1021

⁸³ Zákon o rodině výslovně uváděl podmínku, že nařízení střídavé péče je možné jen pokud jsou oba rodiče způsobilí k výchově dítěte a mají o výchovu zájem. V nynější úpravě občanského zákoníku takové ustanovení není, nicméně je nepřímě obsaženo v ustanovení § 907 odst. 2 OZ. „*Při rozhodování o svěřeni do péče soud rozhoduje tak, aby rozhodnutí odpovídalo zájmu dítěte.*“. Z tohoto lze dovodit, že by nebylo v souladu se zájmem dítěte, pokud by rodiče nebyli způsobilí k výchově dítěte a neměli o výchovu zájem.

⁸⁴ NOVOTNÝ, P., IVČÍČOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ I., VONDRÁČKOVÁ P.: *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2014, str. 167

⁸⁵ TRÁVNÍČEK, M.: *Střídavá péče*. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2015, str. 3

stravování, mimoškolních aktivit, školních výletů, letních dovolených a podobně.⁸⁶ Existují dvě základní podoby výkonu střídavé péče. První, nejčastější podobou, je, že se dítě stěhuje v určitých intervalech mezi domácnostmi rodičů. Další, dle některých odborníků ideální formou, je střídání rodičů v jednom bytě, kde dítě setrvává po celou dobu. Důvodem pro zvolení takové možnosti je především stabilita výchovného prostředí pro dítě, v praxi se dá ale jen stěží realizovat. Problém spočívá především v tom, že by rodiče museli vyřešit zařízení samostatného bytu, kde by se u dítěte střídali. Takoví rodiče musejí mít dvě bydliště. To představuje nejen problém z hlediska materiální stránky (platit dva byty je finančně náročné), ale rodiče se musejí také shodnout na záležitostech, které se týkají bytu (např. musí vyřešit, kdo bude kupovat nábytek, jídlo, údržbu), a musejí být schopni spolu zcela bezproblémově komunikovat.⁸⁷ Je také třeba konstatovat, že se střídání rodičů v jednom bytě jeví jako vhodné pouze pro rodiče, kteří nemají novou rodinu, nežijí s druhem nebo jiným dítětem.⁸⁸

3.3.2 Intervaly střídání

Zákon nikde neuvádí, v jakých intervalech by měla střídavá péče probíhat. Pro určení intervalů neexistuje žádný model. Je tedy čistě na soudu, jak intervaly určí. Zohledňovány jsou konkrétní poměry dítěte – věk, osobnost, vztah k rodičům apod.⁸⁹ Vhodným se ve většině případech jeví interval jednoho měsíce. Výhody spočívají ve stanovení výživného a vyplacení dávek státní sociální podpory. Pokud se jedná o interval v trvání jednoho měsíce nebo delší, je vhodné, aby soud upravil také styk dítěte s rodičem, v intervalu střídání po jednom týdnu se určení styku nutně nevyžaduje. Dalšími často zvolenými intervaly jsou jeden týden a čtrnáct dnů. Tyto možnosti bývají dětmi preferovány, jelikož v takovém případě neztrácejí častý kontakt s oběma rodiči. Naopak interval jednoho či dvou týdnů nebude vhodný, pokud rodiče dělí delší vzdálenost, nebo pokud by časté stěhování dítěte bylo obtížné vzhledem k množství věcí, které potřebuje. V souvislosti s tím lze zmínit, že by dítě mělo mít věci, které potřebuje každodenně, v obou domácnostech.⁹⁰

⁸⁶ FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 18

⁸⁷ TRÁVNÍČEK, M: *Střídavá péče*. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2015, str.71-72

⁸⁸ NOVÁK, Tomáš: Péče o dítě po rozvodu či rozvodu, *Rodinné listy*, č. 7-8/2014, str. 19-21

⁸⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, str. 1020

⁹⁰ TRÁVNÍČEK, M: *Střídavá péče*. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2015, str.75-76

3.3.3 Vzdálenost bydliště matky a otce, střídání škol

Při rozhodování o střídavé péči a určení intervalů, v jakých má být realizována, je třeba brát ohled na to, aby nebylo dítěti znemožněno stýkat se s kamarády, příbuznými a provozovat mimoškolní aktivity.⁹¹ Je třeba zabývat se případy, kdy by dítě muselo v důsledku výkonu střídavé péče měnit školu. Názory na to, zda je zvolení střídavé péče vhodné v případě, kdy rodiče dělí větší vzdálenost, se mění. I zde samozřejmě záleží na konkrétním případě. Pokud je zde možnost svěřit dítě do střídavé péče, je soud povinen zjistit, jaké mají školy školní plán, výběr předmětů i učební plán (nebylo by vhodné, kdyby dítě např. mělo předmět jen v jedné škole, nebo kdyby opakovalo látku v druhé škole v jiném roce). Pokud musí dítě měnit při střídání školu, není vhodné, aby byl stanoven kratší interval (např. týden, dva týdny, měsíc). Hodnocení dítěte by nebylo prakticky možné, ani školy nejsou na takovou možnost připraveny. V úvahu tak připadá interval školního pololetí nebo celého školního roku. Pokud je určen interval školního pololetí, pak se zvlášť určí intervaly střídání o školních prázdninách (dva měsíce prázdnin mohou být rozděleny na dvě části po měsíci, nebo i na kratší intervaly). Je důležité, aby dítě mělo během doby, kdy je u jednoho rodiče, možnost stýkat se s druhým rodičem. Možnost výkonu střídavé péče v ročních či půlročních intervalech je tedy možná jen v případě, že jsou důkladně prozkoumány všechny případné překážky. Co se týče české úpravy školského zákona, i tento s možností změny školy v různém časovém období počítá. Školský zákon v jednom ze svých ustanovení řeší, jak probíhá hodnocení výsledků žáka základní školy, jak školy při vzdělávání žáka školy spolupracují a která škola vydává dítěti vysvědčení.⁹² „*Pokud žák, který byl rozhodnutím soudu svěřen do střídavé výchovy rodičů, plní povinnou školní docházku střídavě ve dvou základních školách, vydává mu vysvědčení základní škola, v které zahájil vzdělávání dříve, pokud k tomu nebyla dohodou rodičů nebo rozhodnutím soudu určena druhá škola. Při hodnocení výsledků vzdělávání žáka za pololetí školního roku zohlední škola, která bude vydávat vysvědčení, hodnocení výsledků vzdělávání žáka druhou školou. Ředitelé škol, v nichž se žák podle věty první vzdělává, mezi sebou dohodnou pravidla spolupráce škol při vzdělávání žáka.*“ (§ 49 odst. 4 školského zákona)

⁹¹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, str. 1020

⁹² TRÁVNÍČEK, M.: *Střídavá péče*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2015, str.75-76

Jak je zmíněno již výše, názory na vhodnost střídavé péče u dítěte, jehož rodiče dělí větší vzdálenost, jsou různé, stejně jako názory na střídavou péči jako takovou. Střídavá péče odráží právo dítěte na péči obou rodičů. Výhodou při svěřeni do střídavé péče se střídáním škol je právě to, že má dítě možnost žít po určitou dobu s každým rodičem a nebrat jednoho z nich jako “vedlejšího“ pečovatele. Dítě také získá během docházky do dvou škol více přátel. Protiargumentem může být, že pokud je dítě na delší dobu odděleno od jednoho z rodičů, příbuzných i svých přátel, je možné, že bude cítit stesk, bude špatně zapadat do kolektivu, a budou mu chybět společné zážitky. V řadě případů mohou být problémem také časté převozy a dlouhé odloučení od rodiče. Soud proto musí zvážit všechna pro a proti a v rozhodnutí se řídit především zájmem dítěte.⁹³ Rozhodnutí ÚS týkající se nutnosti střídání škol jsou ve svých stanoviscích rozdílná. V některých rozhodnutích se Ústavní soud vyjádřil, že není vhodné, aby dítě stříдалo školu, a že v případě, kdy dítě již bylo svěřeno do střídavé péče a jeden z rodičů se plánuje odstěhovat na velkou vzdálenost, by mělo být rozhodnuto o svěřeni dítěte do výlučné péče.⁹⁴ V jiných případech se Ústavní soud ke střídavé péči v případě střídání škol nijak nebrání.⁹⁵

3.3.4 Vyživovací povinnost a střídavá péče

Při svěřeni dítěte do střídavé péče je výživné stanoveno oběma rodičům. V ustanovení § 1988 OZ je stanoven zákaz započtení výživného. Rodičům se proto vyměří výživné jako v případě, kdy by bylo svěřeno do péče jednoho z rodičů. Vyživovací povinnost nesouvisí s nabytím zletilosti, nýbrž skutečností, že je dítě schopno se samo živit. Kdyby výživné nebylo dítěti ve střídavé péči určeno, znamenalo by to znevýhodnění, jelikož by se po dosažení zletilosti muselo takové dítě domáhat určení výživného.⁹⁶

Výživné se rodiči určí podle jeho majetkových poměrů, možností a schopností a podle oprávněných potřeb dítěte. Současně se při vyměřování vychází z práva dítěte, jež má ze zákona nárok na stejnou životní úroveň.

⁹³ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z., a kolektiv: *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, str. 95

⁹⁴ Např. viz nálezy Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1835/2012 ze dne 5.9.2012 a nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1554/2014 ze dne 30.12.2014

⁹⁵ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z., a kolektiv: *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, str. 95-96

⁹⁶ TRÁVNÍČEK, M: *Střídavá péče*. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2015, str.19-20

Vyživovací povinnost mají při výkonu střídavé péče oba rodiče, může ale dojít k situaci, kdy nebude jednomu z nich stanovena vůbec (z důvodu jeho špatné finanční situace). Nejsnadnějším způsobem, jak u střídavé péče určit výživné, je vycházet z měsíčního základu a následně částku snížit o tolik procent, kolik činí doba, po kterou má rodič dítě u sebe (ve většině případů to bude 50 %).⁹⁷

3.3.5 Podmínky a vhodnost střídavé péče

Podmínky pro rozhodnutí soudu o střídavé péči se mění podle konkrétního případu. Základem je dobrá komunikace a tolerance mezi rodiči, podobné výchovné prostředí, věk dítěte, a především zájem dítěte. Existuje množství faktorů, které ovlivňují, jestli je právě střídavá péče v souladu se zájmem dítěte. Zájem dítěte souvisí zejména s přáním a názorem dítěte, které je třeba zjistit pro účely řízení opatrovnického soudu. Dalšími faktory pro nebo proti svěřením dítěte do střídavé péče jsou shoda a souhlas rodičů (těžko by byla střídavá péče zájmem dítěte, pokud by rodiče nebyli schopni dohody), vzdálenost bydliště rodičů dítěte, zdravotní stav dítěte, zaměstnání rodiče a další.⁹⁸

Při svěřování dítěte do péče v jakékoliv formě se vždy upřednostňuje dohoda rodičů. Lze podotknout, že právě dohoda rodičů je ve většině případů zájmem dítěte. Současně je pro dítě nepochybně žádoucí, aby byli jeho rodiče schopni komunikace, tolerance a kompromisů.⁹⁹

Nejjednodušší řešení má nepochybně situace, kdy jsou rodiče odloučeni již delší dobu a po tuto dobu byli schopni dohodnout se na výchově dítěte, nebo dokonce již péči o něj vykonávají "střídáním". Složitější je situace, kdy některý z rodičů se střídavou péčí nesouhlasí. Pak musí soud kromě obecných podmínek zjišťovat také důvod tohoto nesouhlasu.¹⁰⁰ Nabízí se také otázka, jestli může soud střídavou péčí i přes tento nesouhlas autoritativně nařídit (půjde o rodiče, který požaduje, aby mu bylo dítě svěřeno do výlučné péče). Nesouhlas automaticky neznamená, že střídavá péče nebude aplikována. Pokud soud zjistí, že je nesouhlas nedůvodný, nebude nařízení střídavé péče bránit. I v případě, že je nesouhlas

⁹⁷ TRÁVNÍČEK, M: *Střídavá péče*. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2015, str.20

⁹⁸ TRÁVNÍČEK, M: *Střídavá péče*. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2015, str.29

⁹⁹ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z., a kolektiv: *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, str. 199

¹⁰⁰ K tomu nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1206/09 ze dne 10.3.2010, který judikuje, že nesouhlas rodiče je relevantní jen v případě, že je postaven na důvodech, které jsou působivé zasahovat do zájmu dítěte. V případě, že důvod není relativní, soud ho nemusí přezkoumávat vůbec.

důvodný, může soud střídavou péčí autoritativně nařídit, zohlední to ale ve svém rozhodnutí a zváží, jestli bude rodič, který projevil nesouhlas, schopen střídavou péčí realizovat.¹⁰¹

Ústavní soud se vyjádřil k otázce podmínek a vhodnosti střídavé péče například v nálezu ze dne 27.1.2005, kde podotkl, že zvážení podmínek svěření dítěte do péče je věcí soudu. V tomto nálezu Ústavní soud také uvádí, v jakých případech je rozhodnutí o střídavé péči vhodné: *„Svěření dítěte do střídavé výchovy rodičů nesmí být ústupkem jejich vzájemné rivalitě, ale vyjádřením kvalitního a pozitivního vztahu rodičů k dítěti; to předpokládá toleranci, vyspělost a dobrou vůli všech zúčastněných. Rozhodnutí o střídavé výchově nezletilého dítěte by mělo vycházet z jejich společné vůle a dohody, schopnosti spolu komunikovat a spolupracovat a nezapojovat dítě do svých vzájemných problémů.“*¹⁰²

Hlavním hlediskem, které musí soud při posuzování vhodnosti střídavé péče, je nepochybně zájem dítěte. Úkolem soudu je zjistit zájem dítěte, nikoliv zájem jeho rodičů (zájem dítěte je vůdčí zásadou a stojí vždy nad zájmem rodičů). Je třeba zdůraznit, že je zájmem dítěte, aby neztrácelo právo na styk s oběma rodiči. Toto právo ale nesmí být chápáno tak, že mají rodiče za každou cenu usilovat o svěřeni dítěte do střídavé péče (nejčastěji se jedná o případ, kdy má být dítě svěřeno do péče matce, otec ale s výlučnou péčí nesouhlasí a odvolává se právě na právo dítěte na péči obou rodičů). Zájmem dítěte je ale především také to, aby nemělo pocit, že je důvodem rozporů mezi rodiči. Situaci, kdy dochází k “boji“ o dítě, jednoznačně nelze označit jako v souladu se zájmem dítěte.¹⁰³

Ústavní soud se ve svém usnesení ze dne 17. 3. 2015 vyjádřil, že *„kritériem pro svěřeni dítěte do střídavé výchovy není přání konkrétního rodiče, nýbrž především zájem dětí, který musí být při rozhodování soudů prioritním hlediskem“*, *..“Při posuzování nejlepšího zájmu dítěte tedy nelze postupovat podle předem daného schématu, přičemž střídavá péče nemůže být paušálně využívána jako forma “spravedlivého” rozdělení péče o dítě mezi oba rodiče. Stejně tak pochopitelně nelze možnost střídavé výchovy automaticky a bez důkladného posouzení případu odmítat. Zájem a potřeby konkrétního dítěte je proto třeba posuzovat v každém*

¹⁰¹ MATOUŠEK, O: *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. 1.vydání. Praha: Portál, 2015, str. 196-188

¹⁰² Viz nálezu Ústavního soudu sp. zn. I.ÚS 48/04 ze dne 27.1.2005

¹⁰³ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z., a kolektiv: *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, str. 199

jednotlivém případě zvlášt' a se snahou o minimalizaci negativních důsledků pro dítě."¹⁰⁴

Pokud jde o nejlepší zájem dítěte, tento „je třeba hledat v každém jednotlivém případě zvlášt', nikoli podle jakéhokoli předem daného schématu, a snahou o minimalizaci negativních důsledků pro dítě. Tak se může stát, že u některého dítěte se nejvhodnějším řešením může ukázat péče střídavá, v jiných případech to však může být svěřeni do péče jednoho z rodičů a dohoda či rozhodnutí o optimální a zároveň reálné formě o rozsahu styku druhého z rodičů s dítětem."¹⁰⁵

Na závěr je třeba shrnout, že střídavá péče není vhodným řešením vždy a pro všechny. Soud musí vždy zjistit všechny skutečnosti a zvážit všechny faktory, a až pokud zjistí, že by svěřeni dítěte do střídavé péče bylo skutečně v souladu se zájmem dítěte, rozhodne o její budoucí podobě a případně i dalších podmínkách. Konkrétní překážkou střídavé péče tak může být například nízký věk dítěte, jeho fixace na určité prostředí nebo osoby, nebo velká vzdálenost mezi bydlištěm matky a otce.

3.3.6 Měly by být děti svěřovány do střídavé péče přednostně?

K problematice přednostního použití střídavé péče se Ústavní soud v několika svých rozhodnutích vyslovil, že by měly být děti svěřovány do střídavé péče častěji a judikoval, že pokud jsou k tomu rodiče způsobilí, pak by svěřeni do střídavé péče mělo být pravidlem a ostatní formy by měly být zvoleny jen v případě, že jsou v zájmu nezletilého dítěte.¹⁰⁶ Zdůrazňuje ale také, že soud vždy přihlédne ke konkrétním okolnostem a rozhoduje v konkrétním případě na základě zjištěného zájmu dítěte.¹⁰⁷

Důvodem pro upřednostňování střídavé péče před ostatními formami by mohly být bez pochyb poznatky získané pomocí studií a výzkumů. Psycholog Jiří Tyl ve svém článku z roku 2006 zaznamenává některé zahraniční výzkumy dětí svěřených do různých forem péče. V tomto článku uvádí, že v České republice takové výzkumy neexistují, proto se zaměřuje na výzkumy zahraniční,

¹⁰⁴ Viz usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV.ÚS 106/15 ze dne 17. 3. 2015

¹⁰⁵ General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1). [online]. [cit. 12.2.2019]., dostupné z: <http://www.ohchr.org>

¹⁰⁶ Např. viz nálezy Ústavního soudu sp.zn. I.ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014

¹⁰⁷ SCHÖN, Monika: *Rodičovská odpovědnost*. Brno, 2015. Disertační práce. Masarykova univerzita. Právnická fakulta, str. 88-89

především z USA. Výzkumy se zabývají srovnáváním psychologických a lékařských poznatků dětí umístěných do střídavé (popř. společné) péče a do péče jen jednoho rodiče. Děti byly zkoumány několika metodami, které zahrnovaly také hodnocení učitelů a rodičů dětí. Srovnány byly z hlediska zdraví, psychiky, chování, emocí, socializace, vnitřní spokojenosti, prospěchu ve škole i traumatizace v důsledku rozvodu. Téměř všechny studie zaznamenaly stejný výsledek, a to, že děti, které jsou ve střídavé či společné péči, jsou lépe adaptovány, a že jejich psychický a zdravotní stav je téměř stejný jako u dětí, jejichž rodiče žijí spolu. Autoři studií v závěrech uvádějí, že jsou děti ve střídavé péči dobře adaptovány především díky dobrému vztahu s oběma rodiči v souvislosti s tím, že nepřicházejí o kontakt s žádným z nich. Střídavá péče se také nejvíce přibližuje běžnému modelu rodiny.¹⁰⁸

Také v dalších výzkumech byla prosperita dětí ve střídavé péči prokázána. Psycholog Josef Pavlát poukazuje například na výsledky studií, které prokazují, že je pro dítě lepší, když může udržovat styk s oběma rodiči. Také rodiče vnímají střídavou péči jako méně zatěžující. V souvislosti s tím vznikají organizace otců prosazujících střídavou péči (ve velkém množství jsou zakládány v USA, existují ale i v ČR). Naproti tomu studie prokazují, že pro dítě znamená střídavá péče nestálost prostředí (jelikož má u každého z rodičů jiné zázemí, každý z rodičů má jiné výchovné prostředky), v důsledku toho mají děti větší sklony k emoční nestálosti i poruchám chování. Z dlouhodobého hlediska také často dochází ke změně střídavé péče na péči výlučnou (a to nejvíce u mladších dětí). Dále Pavlát upozorňuje na odlišnost různých podob střídavé péče. Střídavá péče se někdy může poměrně hodně přibližovat výlučné péči s častým navštěvováním (také v tomto případě je zachován dostatečný styk s oběma rodiči).¹⁰⁹ Obecně z psychiatrické a psychologické literatury vyplývá, že děti lépe prosperují, pokud spolu rodiče dokáží komunikovat a spolupracovat. Nejideálnější uspořádání poměrů po rozvodu tak lze označit jako takové, na kterém se dokáží rodiče shodnout, a které nevede ke konfliktům. Také proto vznikají školící nebo mediační programy, které mají rodiče

¹⁰⁸ TYL, J: Střídavá péče je prokazatelně pro děti lepší (Výzkumy a statistiky porozvodové péče). *Právo a rodina*, 2006, roč. 8, č. 11, str. 18-21

¹⁰⁹ MATOUŠEK, O: *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. 1. vydání. Praha: Portál, 2015, str. 33-36

dostatečně použít o důležitosti komunikace mezi sebou a správném kontaktu s dítětem.¹¹⁰

Z uvedených výzkumů lze vysledovat, že děti, které neztrácejí dostatečný styk s oběma rodiči a jejichž rodiče jsou spolu schopni bezproblémově komunikovat, prosperují v mnoha ohledech. Výchovné prostředí takového dítěte se už nepříliš liší od prostředí dítěte, jehož rodiče žijí spolu. Snahou soudů by tak mělo být zejména zajištění dostatečného styku dítěte s každým rodičem. To ale dle mého názoru neznamená dostatečný argument pro to, že by měla být střídavá péče pravidlem, jelikož široký styk dítěte s rodičem lze zajistit nejen pomocí střídavé péče, ale i v případě jeho svěřením do výlučné péče jednoho z rodičů a pečlivém uvážení o úpravě styku s druhým rodičem.

3.3.6.1 Střet práva na péči obou rodičů a stálost výchovného prostředí

Důležité pro zkoumání toho, jestli má mít střídavá péče před ostatními formami, je stanovit základní práva, na kterých má stát rozhodování soudu. Pokud jde o svěřením dítěte do péče, je třeba zkoumat vývoj v oblasti střetu práva na péči obou rodičů na jedné straně a stálosti výchovného prostředí na straně druhé. Nazírání Ústavního soudu na upřednostňování střídavé péče je odlišné, než tomu bylo dříve. Hlavním principem při rozhodování soudů o výkonu rodičovské odpovědnosti bylo zachování stálého výchovného prostředí dítěte. Z toho důvodu muselo být nařízení střídavé péče řádně odůvodněno a musely být uvedeny konkrétní důvody, proč je toto řešení pro dítě nejvhodnější. Dnes zastává Ústavní soud názor, že vodítkem při svěřování do péče a zájmem dítěte je, aby bylo zachováno právo obou rodičů na péči o něj. Model střídavé péče tak začal být brán jako preferovaný a nemusí se již uvádět konkrétní důvody pro vhodnost střídavé péče v dané situaci.¹¹¹

V judikatuře Ústavního soudu je tedy bezpochyby patrné postupné preferování střídavé péče v souladu se zachováním práva dítěte na styk s oběma rodiči. S názorem Ústavního soudu v této oblasti se ale neshoduje řada

¹¹⁰ MELZER, F., TĚGL, P. a kolektiv: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, str. 1610-1611

¹¹¹ ŠMÍD, O., DEJMANOVÁ, R. a kolektiv: *Povinnosti a práva rodičů k dětem.* Praha: Leges, 2017, str. 122-123

odborníků.¹¹² Obrací se přitom na čl. 32 odst.4 LZPS a § 907 OZ, kdy ani jedno z těchto ustanovení nehovoří výslovně ve prospěch střídavé péče. Poukazují na narušení stálosti výchovného prostředí, které je bez pochyb pro vývoj dítěte důležité, a na problém v chápání problematiky svěřování dítěte do péče, kdy má být prvořadě prosazován zájem dítěte, nikoliv práva rodičů. Postoj některých rodičů je takový, že pokud není rozhodnuto o střídavé péči, ztrácejí tím práva k dítěti. Rozhodný je ale faktický výkon rodičovské odpovědnosti, rodiče po rozvodu neztrácejí práva k dítěti, je jen na nich, jak ochotni budou v jejich realizaci spolupracovat s druhým rodičem.¹¹³

Ani Ústavní soud ale i přes výše uvedené na důležitost výchovného prostředí nezapomíná. V usnesení z 12.8.2015 uvádí, že je třeba mít na zřeteli také stálost výchovného prostředí, kdy změna výchovného prostředí sice přichází v úvahu, ale jen v případě, že převažují jiné okolnosti, které podmiňují vývoj dítěte nebo se týkají jeho zájmu.¹¹⁴ V tomto rozhodnutí odkazuje Ústavní soud na jiné své rozhodnutí, a to na nález ze dne 25.9.2014, kde konstatoval, že stabilita výchovného prostředí ochraňuje zájem dítěte, nejedná se ale o princip, který by měl ovlivňovat rozhodování obecných soudů sám osobě. Ochrany se mu dostává až v případě, kdy je stabilita výchovného prostředí v souladu s nejlepším zájmem dítěte.¹¹⁵

Dle mého názoru jsou úvahy Ústavního soudu o zachování práva dítěte na péči obou rodičů správné. Lze ho ale dosáhnout i jinak, například pokud má dítě určen rozsáhlý styk s rodičem v případě výlučné péče. Záleží vždy na konkrétním případě, každé dítě má svou osobnost a nedá se proto obecně upřednostňovat ta která forma péče. Pro některé rodiče představuje střídavá péče nepochybně nejmenší zátěž, nicméně jsou to právě rodiče, kteří dítě uvedli do takové situace, měli by se proto zaměřovat právě na jeho blaho. Nezletilé dítě je uvedeno do nepříjemné situace už jen samotnou skutečností, že musí před státním orgánem vypovídat o poměrech a vztazích ve své rodině. Také bych podotkla, že zájmem dítěte je ve většině případů i to, aby jeho rodiče zůstávali spolu. Když už je varianta rozvodu nevyhnutelná, nemělo by jít jen o pohodlnost rodičů vyřešit takovou situaci

¹¹² Např. viz ŠMÍD, O., DEJMANOVÁ, R. a kolektiv: *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, str. 122-123

¹¹³ ŠMÍD, O., DEJMANOVÁ, R. a kolektiv: *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha: Leges, 2017, str. 122-124

¹¹⁴ Viz usnesení Ústavního soudu sp. zn. I.ÚS 1234/15 ze dne 12. 8. 2015

¹¹⁵ Viz nález Ústavního soudu sp. zn. I.ÚS 3216/13 ze dne 25.9.2014

co nejrychleji a bez zbytečných následků, ale především o zajištění lepší budoucnosti pro společné děti. Proto by se dle mého názoru měl jak soud, tak i další osoby (terapeut, mediátor) pokusit rodiče dítěte usmiřovat vždy. Také vidím jako velmi důležitý faktor v životě dítěte právě onu stálost výchovného prostředí. Střídavá péče znamená pro dítě sice nejmenší zásah, ale také určité “nabourání“ tradiční rodiny, dítě může být do jisté míry zmatené a může mít i v budoucnu problémy s pochopením chodu běžné rodiny. Střídavá péče by tedy podle mého názoru neměla být přední a preferovanou variantou, a mělo by být čistě na úvaze soudu s přihlédnutím ke konkrétnímu zájmu a potřebám dítěte, jaké řešení vidí v dané situaci jako vhodné. Výsledek by ale měl vždy znamenat co nejméně traumatizujících nebo nepříjemných zážitků, a neměl by v žádném případě vést k případným konfliktům.

3.3.7 Vybraná rozhodnutí Ústavního soudu ve věcech střídavé péče

3.3.7.1 Presumpce střídavé péče

Nález ÚS se sp. zn. I.ÚS 2482/13 ze dne 26.5.2014 znamená průlom v pohledu na střídavou péči, Ústavní soud se zde vyjádřil pro “presumpci střídavé péče“. V řízení se jednalo o péči o dvě nezletilé děti, se kterými matka opustila domácnost a po dobu přibližně jednoho roku si rodiče děti střídali. Otec dětí poté podal návrh na úpravu poměrů k dětem na dobu po rozvodu, ve kterém požadoval zachování střídavé péče, jelikož již byla realizována. Matka nezletilých s tímto návrhem nesouhlasila a požadovala, aby byly děti svěřeny do její výlučné péče. Soud prvního stupně rozhodnul na základě znaleckých posudků o svěřeni nezletilých do péče matky (především vzhledem k věku nezletilých, kdy mladší bylo předškolního věku a starší raně školního věku). O několik let později podal otec návrh na změnu poměrů k nezletilým, kde se domáhal svěřeni svých dětí do střídavé péče. Tento návrh soud zamítnul s tím, že změna poměrů není dostatečná na to, aby bylo třeba znovu o poměrech k nezletilým dětem rozhodovat. Toto rozhodnutí potvrdil také odvolací soud. Otec dětí, který s výsledkem řízení nesouhlasil, proto podal ústavní stížnost.¹¹⁶

Ústavní soud při posuzování tohoto případu konstatoval, že se při svěřování dítěte do péče mají soudy posoudit zvlášť všechna relevantní kritéria na straně

¹¹⁶ Viz nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26.5.2014

rodiče i dítěte, pokud jsou tato kritéria hodnocena stejně, má být dítě svěřeno do střídavé, popř. do společné výchovy, nebo mu má být umožněn takový postup do budoucna. Pokud je tedy svěřeni dítěte do péče každého z rodičů v jeho nejlepším zájmu, pak je nejlepším zájmem svěřeni do péče obou (tedy střídavé nebo společné). Ústavní soud uvádí, že se tímto postupem docílí zajištění všestranného rozvoje dítěte a minimalizace zásahu do rodinného života. Ústavní soud v tomto svém rozhodnutí vyjmenoval také kritéria, která mají vzít soudy v potaz při rozhodování v souladu s nejlepším zájmem dítěte. Pokud se jedná o střídavou péči, mělo by být bráno v potaz právo na péči obou rodičů v případě, že jsou oba schopni zajistit dítěti potřebnou péči a přispívat k vývoji dítěte. Při pohledu na střídavou péči Ústavní soud konstatuje, že vychází z vůle zákonodárce, který odráží vůli občanů. Vychází přitom z § 26 odst. 2 zákona o rodině, který stanovil, že pokud jsou oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají o výchovu zájem, může být dítě svěřeno do střídavé nebo společné péče. Pokud jsou tyto podmínky splněny a rozhodnutí je v zájmu dítěte, pak by svěřeni do péče obou rodičů mělo být pravidlem a jiná řešení výjimkou. Již není nutné, aby byla výchova výhradně v rukou matky, což má odrážet i v situaci, kdy je manželství rodičů rozvedeno. Ústavní soud poukazuje na judikaturu ÚS i ESLP, která se shoduje na tom, že střídavá péče nemůže být vyloučena vždy v případě, kdy s ní jeden z rodičů nesouhlasí. Závěrem prohlašuje, že obecné soudy musí vycházet z předpokladu, že zájmem dítěte je, aby mu byla zachována péče obou rodičů.¹¹⁷

3.3.7.2 Ke vhodnosti střídavé péče

Ve svém rozsudku ze dne 16.1.2014 se Ústavní soud vyjadřuje ke vhodnosti střídavé péče. V tomto řízení se jednalo o úpravu rodičovské odpovědnosti k nezletilé. Soud prvního stupně svěřil nezletilou do výlučné péče matky. Současně svoje rozhodnutí zdůvodnil tak, že sice shledal splnění všech podmínek pro střídavou péči, jež má být preferována, taková úprava poměru ale není v souladu se zájmem nezletilé především z toho důvodu, že rodiče dělila větší vzdálenost. Odvolání proti tomuto rozhodnutí podali oba rodiče – matka nezletilé nesouhlasila s úpravou styku, otec naopak nesouhlasil s výlučnou péčí matky. Odvolací soud

¹¹⁷ Viz nálezn Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26.5.2014

rozhodnul tak, že svěřil nezletilou do střídavé péče. Matka nezletilé s tímto rozhodnutím nesouhlasila a napadla ho ústavní stížností.¹¹⁸

Ústavní soud v první řadě připomíná, že je věcí obecného soudu zkoumat podmínky pro svěřením dítěte do výlučné nebo společné výchovy. Do popředí se má při rozhodování soudu dostat vždy zájem dítěte. V souvislosti s tím uvádí, že je zájem dítěte základním principem, není ale nijak vymezen. Pokud jde o namítanou vzdálenost mezi bydlištěm otce a matky, tato není důvodem, proč by měl soud střídavou péči neaplikovat. Je třeba prozkoumat všechny okolnosti každého individuálního případu, přihlídnout například k věku dítěte, nebo k tomu, jestli by bylo možné dítě v jednotlivých intervalech stěhovat, jak moc by bylo změnou prostředí zatíženo a podobně. Ústavní soud v tomto nálezu také připomíná, že do rodinných poměrů by mělo být co nejméně zasahováno ze strany státu a že by se soudy měly snažit přimět rodiče k dobré komunikaci a dohodám, aby jejich rozpory co nejméně ovlivnily nezletilé dítě.¹¹⁹

3.3.7.3 Střídavá péče přes půl světa

K rozhodování o vhodnosti střídavé péče v případě, kdy jeden z rodičů žije v dalekém zahraničí, se vyjádřil Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 5.9.2012. Řízení se týkalo svěřením nezletilých dětí do péče a následné změny poměrů na straně rodiče. Soudem prvního stupně byly nezletilé děti svěřeny do střídavé péče obou rodičů. Necelý rok po tomto rozhodnutí podala matka návrh na změnu péče o nezletilé z toho důvodu, že se plánuje odstěhovat na Nový Zéland. Tento návrh soud zamítnul a svěřil oba nezletilé do péče otce. Rozhodnutí odůvodnil tím, že je v zájmu nezletilých dětí, aby vyrůstaly v prostředí, na které jsou zvyklé. Vhodné by dle jeho názoru nebylo, aby byly děti v péči matky, která de facto upřednostnila svůj zájem před zájmem nezletilých dětí. Opatrovník nezletilých argumentoval tím, že není dobře realizovatelné měnit školní docházku v České republice a na Novém Zélandu, i na to, že styl výchovy se v těchto dvou zemích zásadním způsobem liší. Matka se proti rozsudku odvolala s návrhem, aby byly děti svěřeny do střídavé péče s intervalem jednoho roku tak, aby střídaly školy v České republice a na Novém Zélandu. Odvolací soud matce nezletilých vyhověl s tím, že interval upravil na

¹¹⁸ Viz nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1506/13 ze dne 16.1.2014

¹¹⁹ Viz nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1506/13 ze dne 16.1.2014

dobu jednoho školního pololetí. Proti tomuto rozhodnutí podal otec nezletilých ústavní stížnost. Ústavní soud stížnosti vyhověl.¹²⁰

Dle Ústavního soudu je nutné zjistit podmínky výchovy, které může matka nezletilých na Novém Zélandu zajistit. Za účelem takového zjištění nestačí pouze tvrzení matky. Ke střídání škol Ústavní soud uvádí, že dle některých odborníků by měla být školní docházka vykonávána v jedné škole, jelikož při střídání kolektivu dítě přichází o navázání vztahů a přátelství. Soud musí přihlédnout ke všem skutečnostem ovlivňujícím vhodnost střídavé péče a rozhodnout, který typ péče je pro vývoj dítěte nejvhodnější. V tomto případě Ústavní soud rozhodnul, že střádavá péče není vhodná, nicméně konstatuje, že toto rozhodnutí není univerzální a je úkolem obecných soudů, aby v případě či rozchodu rodičů zajistil řádnou výchovu dítěte tak, že individuálně zváží všechna hlediska.¹²¹

Dle mého názoru není vhodné, aby byly děti svěřovány do střídavé péče při nutnosti stěhování mezi státy. Situace, kdy se dítě stěhuje na velkou vzdálenost, je těžko představitelná. Můj postoj je takový, že není zájmem dítěte, aby bylo odděleno od rodiče bez možnosti osobního styku na tak dlouhou dobu. Právě v této situaci vidím upřednostňování zájmu rodiče, který se hodlá odstěhovat, před zájmem dítěte. Vzdálenost “přes půl světa“ by měla tvořit překážku zvolení střídavé péče.

3.4 Úprava styku rodiče s dítětem

Dítě, kterému je po určitou dobu znemožněno být vychovááno jedním z rodičů, má právo, aby se s tímto rodičem mohlo stýkat. Pokud žijí rodiče dítěte spolu, má dítě zaručený častý kontakt, ten je ale v případě rozvodu značně omezen. Právo osobního styku je neoddelitelně spjato s rodičovskou odpovědností a je součástí práva na rodinný život. Představuje jedno ze základních práv dítěte dle čl. 9 Úmluvy o právech dítěte (zde je zakotvena povinnost států zajistit, aby dítě nebylo odděleno od svých rodičů). K oddělení dítěte od rodiče nemá dojít ani v situaci, kdy spolu rodiče nežijí, ledaže by to bylo v zájmu dítěte. Toto pravidlo je uvedeno ve třetím odstavci uvedeného článku Úmluvy: „*Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu se*

¹²⁰ Viz náleží Ústavního soudu sp. zn. II.ÚS 1835/12 ze dne 5. 9. 2012

¹²¹ Viz náleží Ústavního soudu sp. zn. II.ÚS 1835/12 ze dne 5. 9. 2012

zájmy dítěte.“ Významným mezinárodním dokumentem upravujícím právo styku s dítětem je Úmluva o styku s dítětem, která upravuje obecné zásady pro rozhodování soudů o styku, povinnost zaručení řádného styku, a další záležitosti týkající se styku dítěte s nerezidentním rodičem včetně mezinárodní spolupráce.¹²²

V případě, že spolu rodiče dítěte nežijí, má dítě právo na pravidelný kontakt a udržování styku s druhým rodičem. Právo styku tedy spočívá v tom, že dítěti, které je v péči jen jednoho rodiče, má být umožněno stýkat se s tzv. nerezidentním rodičem (rodič, který nemá dítě svěřené do péče), a to v souvislosti s uplatněním Úmluvou zaručeného práva dítěte na péči obou rodičů. Styk rodiče s dítětem je tak realizován právě v situaci, kdy spolu dítě a rodič nežijí a nesdílejí domácnost. Právo osobního styku je zaručeno recipročně, náleží dítěti i rodiči, limitováno je však zájmem dítěte.¹²³ Nicméně může dojít k situaci, kdy je rodiči s dítětem styk zakázán, a to především k ochraně zájmu dítěte. Zákaz styku je třeba chápat jako nejzazší prostředek, lze k takovému řešení přistoupit jen pokud situaci nelze řešit jinak. Bude se jednat například o situaci, kdy je dítě týráno nebo je nějakým jiným způsobem ohrožena jeho výchova.¹²⁴

Pojmem styk se nemyslí pouze osobní kontakt, ale i kontakt v jiné formě. Styk tak lze realizovat v mnoha formách, tyto formy lze kombinovat. Preferovaným způsobem interakce dítěte s rodičem je osobní styk, kterému je právními předpisy a judikaturou věnována pozornost. Kontakt může být navázán i prostřednictvím mobilních hovorů a zpráv, e-mailu a jiných elektronických komunikačních prostředků (např. mobilní aplikace, Skype a podobně). V současné době ubývá případů, kdy rodič s dítětem komunikuje prostřednictvím písemné korespondence. Nerezidentní rodič má také zajistit kontakt dítěte s ostatními rodinnými příslušníky, se kterými má dítě citový vztah, jelikož je dítěti dle § 927 OZ zaručeno právo na styk i s osobami příbuznými a osobami dítěti společensky blízkými. V některých případech je osobní styk komplikovanější, například když rodiče a dítě dělí velkou vzdálenost, jindy je styk omezen jejich zdravotním stavem. Zvláštním případem je

¹²² MELZER, F., TĚGL, P. a kolektiv: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, str. 1494

¹²³ MELZER, F., TĚGL, P. a kolektiv: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, str. 1488

¹²⁴ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z., a kolektiv: *Rodičovská odpovědnost.* Praha: Leges, 2016, str. 148-149

umístění rodiče ve vazbě nebo výkonu trestu, kdy lze kontakt s dítětem realizovat pomocí telekomunikačních zařízení, e-mailů, videohovorů a podobně.¹²⁵

O styku s dítětem rozhodují buď jeho rodiče na základě vzájemné dohody, případně může rozhodnout soud, a to v situaci, kdy se rodiče nedohodnou, nebo pokud to vyžaduje zájem dítěte. V případě, že rozhoduje soud, lze určit také podmínky styku (například místo, kde bude styk probíhat, čas, v jakém bude probíhat apod.). Je nutné konstatovat, že rozsah styku by měl být určen s ohledem na každodenní život dítěte a nerezidentního rodiče. Rozsah styku se liší podle věku dítěte, vztahu k druhému rodiči, schopnosti rodiče se o dítě postarat, nebo prostředí, v jakém druhý rodič žije. Konkrétní intervaly a rozsah styku u dětí školního věku se rozlišuje na školní rok a prázdniny. Stejně tak lze určit i styk s dítětem na konkrétní dny (například Vánoce, Velikonoce, jarní prázdniny apod.). Styk s druhým rodičem probíhá přes školní rok nejčastěji o víkendech, o letních prázdninách se jedná i o delší časové období. Obecně lze konstatovat, že se úprava styku určuje především s ohledem na účelné trávení volného času dítěte.¹²⁶

Určit místo styku si může nerezidentní rodič sám, lze ho určit také rozhodnutím soudu. Styk by měl probíhat na místě, kde nebude docházet k vyhoceným situacím, závisí především na schopnosti rodičů spolu komunikovat, finanční situaci nerezidentního rodiče, jeho zdravotnímu stavu apod. Může dojít také k tzv. asistovanému styku za přítomnosti třetí osoby (například u dětí nízkého věku). Takovou třetí osobou může být blízký příbuzný, orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo psycholog. Soud může také určit okruh osob, které smějí, nebo naopak nemohou být styku přítomny. Jedná se především o takové osoby, které by nějakým způsobem narušovaly průběh styku.¹²⁷

Rodič, který má dítě v péči, dítě na styk připraví a zajistí všechny nezbytnosti (§ 888 OZ). Konkrétní aktivity spojené s přípravou dítěte se odvíjí od jeho věku a zdravotního stavu. Rezidentní rodič musí nerezidentnímu předat vše, co dítě potřebuje (např. oblečení, léky). Rodiče mají povinnost spolu při realizaci osobního styku spolupracovat, musejí si sdělovat potřebné informace, například

¹²⁵ MELZER, F., TĚGL, P. a kolektiv: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, str. 1495-1496

¹²⁶ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z., a kolektiv: *Rodičovská odpovědnost.* Praha: Leges, 2016, str. 147-148

¹²⁷ MELZER, F., TĚGL, P. a kolektiv: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, str. 1505-1506

o různých školních aktivitách nebo nutnosti medikace. Předání dítěte nemusí být nutně realizováno rodiči, není ale vhodné, aby bylo dítě předáno osobami, které mezi sebou mají nepřátelské vztahy (např. když dítě předává otci druh matky). Ani nerezidentní rodič není zbaven povinností vůči dítěti. Neplnění takových povinností může především narušit jejich vzájemný vztah.¹²⁸

Rodiče si nesmějí vzájemně bránit ve výchově dítěte a nijak jí neztěžovat (tato povinnost vychází již z principu v § 876 OZ, dle kterého vykonávají rodiče rodičovskou odpovědnost ve vzájemné shodě). Současně se rodiče musejí dohodnout také na způsobu výchovy po rozvodu, oba nesmějí mařit výchovné výsledky toho druhého, každý z rodičů má dítěti zajistit vhodné podmínky, druhý rodič pak nesmí jeho vztah s dítětem nijak narušovat. Stejně tak nesmí pečující rodič bránit druhému rodiči ve styku s dítětem. Bráněním ve styku se nemíní objektivní podmínky na strany dítěte (například jeho zdravotní stav, volnočasové, nebo školní aktivity apod.). Nerealizace styku nevede vždy k právním následkům s tím spojeným, nicméně pokud má bránění pečujícího rodiče závažnější následky nebo je opakované, pak je to dle § 889 OZ důvodem k vydání nového rozhodnutí ve věci péče o nezletilé dítě. Situace může vyústit až k tzv. “syndromu zavrženého rodiče“, tedy stavu, který cíleně způsobil rodič mající dítě ve své péči. Jedná se o neoprávněné cílené zabraňování styku z neopodstatněných důvodů. Takovou situaci je třeba odlišit od případu, kdy ke styku nedochází z objektivních důvodů nebo ze samostatného postoje dítěte.¹²⁹

Dítě má právo se stýkat s druhým rodičem v rozsahu, který je v jeho zájmu. Nejčastěji bývá styk dítěte realizován u nerezidentního rodiče o víkendu jednou za dva týdny a dva až čtyři týdny o letních prázdninách. Dítě tak s druhým rodičem tráví v průměru asi 10 % času. Takový rozsah ale znamená, že má druhý rodič jen stěží možnost ovlivňovat výchovu dítěte. Proto se jeví jako vhodné upravit styk také v průběhu týdne. Pak musí být splněny předpoklady jako vzdálenost mezi bydlištěm matky a otce, adekvátní pracovní doba, i mimoškolní aktivity dítěte.¹³⁰

¹²⁸ MELZER, F., TĚGL, P. a kolektiv: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, str. 1507-1508

¹²⁹ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z., a kolektiv: *Rodičovská odpovědnost.* Praha: Leges, 2016, str. 140-142

¹³⁰ NOVÁK, Tomáš: Péče o dítě po rozvodu či rozvodu. *Rodinné listy*, č. 7-8/2014, str. 19-21

3.4.1 Vybraná rozhodnutí Ústavního soudu ve věcech styku rodiče s dítětem

3.4.1.1 Změna úpravy styku s dítětem

V tomto řízení byla soudem prvního stupně byla schválena dohoda o svěřeni nezletilého do péče matky za současné úpravy rozsahu styku otce se synem a určení výše výživného. Matka nezletilého podala o dva roky později návrh na zúžení styku, kterému soud vyhověl. Důvodem byla změna poměrů spočívající v tom, že nezletilý započal školní docházku. Odvolací soud s tímto stanoviskem souhlasil a rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil. Proti tomu podal otec nezletilého ústavní stížnost.¹³¹

Ústavní soud tedy v tomto případě řešil, jak se při úpravě styku střetávají potřeby nezletilého a právo rodiče na výchovu a styk s dítětem. Dle Ústavního soudu není dostatečným důvodem pro omezení styku, že dítě začne navštěvovat školní zařízení, jelikož není v souladu se zájmem dítěte, aby bylo mu bylo znemožněno být vychováváno nerezidentním rodičem. Soud musí při svých úvahách zohledňovat specifika daného případu.¹³²

3.4.1.2 Diskriminace otců

K úpravě styku s dítětem se vyjádřil Ústavní soud také ve svém rozhodnutí ze dne 20.1.2005. V tomto řízení se jednalo o změnu úpravy styku v důsledku školní docházky nezletilého. Také zde Ústavní soud konstatoval, že školní docházka není a priori důvodem pro omezení styku, jelikož je nutné vzít v úvahu i další skutečnosti. Vztahy mezi rodiči a dítětem, které je od rodičů v důsledku rozvodu nebo rozchodu odděleno, nelze nijak obecně upravovat. Soud má brát na vědomí především zájem dítěte tak, jak je definován v čl. 3 Úmluvy. Pokud jde tedy o určitou "diskriminaci otců", soudy sice musejí přihlížet k tomu, zda jsou oba rodiče schopni řádně vychovávat a mají o péči zájem, nicméně zájem dítěte určují i další hlediska. Až po zvážení těchto skutečností může soud rozhodnout o tom, jaká forma péče (popřípadě rozsah úpravy styku) je v nejlepším zájmu dítěte. Pro určení vztahů sice existují modely, nicméně nelze pod ně vždy podsunout konkrétní případy. K modelům porozvodové péče se tedy Ústavní soud vyjadřuje tak, že není

¹³¹ Viz náleží Ústavního soudu sp. zn. I.ÚS 238/05 ze dne 17. 1. 2006

¹³² Viz náleží Ústavního soudu sp. zn. I.ÚS 238/05 ze dne 17. 1. 2006

možné žádný z nich nadřazovat a je úkolem soudu zkoumat každý individuální případ.¹³³

Dle mého názoru je po zvážení všech okolností ve většině případů zcela pochopitelné, že jsou děti svěřovány spíše do péče matky. Tato skutečnost není “diskriminací otců“, ale pouze řešením, které je v souladu s nejlepším zájmem dítěte. Úprava styku je závislá především jak na okolnostech na straně dítěte, tak i na straně rodiče. Dítěti by měl být zachován co nejširší styk s nerezidentním rodičem. Toto by ale podle mého názoru nemělo být chápáno tak, že by dítě při situaci, kdy spolu jeho rodiče nežijí, mělo “za každou cenu“ uzpůsobovat trávení svého volného času.

3.5 Informační povinnost mezi rodiči

„Rodiče jsou povinni si vzájemně sdělit vše podstatné, co se týká dítěte a jeho zájmů“ (§ 890 OZ). Tato povinnost je stanovena také rodičům dítěte, kteří jsou rozvedeni, nebo spolu nežijí. Rodiče si při předání dítěte sdělí vše potřebné k řádnému výkonu péče, pokud dojde k nějaké významnější změně v životě dítěte, i tyto informace si musí rodiče poskytnout. Povinnost rodičů sdělovat si potřebné informace je součástí práva na styk s dítětem. Informace mají být poskytovány z důvodu zabezpečení řádné péče o dítě. Obsahem je jednak povinnost jednoho rodiče předat informace týkající se nezletilého dítěte druhému rodiči, na druhou stranu se jedná o právo takové informace dostávat. Pokud jde o významné záležitosti, o takových jsou rodiče povinni se informovat vždy. Mezi takové záležitosti lze zahrnout zdravotní stav dítěte, záležitosti týkající se školní docházky, změny bydliště, a další.¹³⁴

Pokud nejsou informace řádně poskytovány (např. z důvodu špatné komunikace mezi rodiči), může soud zvolit určitá opatření pro zajištění lepší komunikace mezi rodiči. Takovým opatřením může být mediace, poradenství, nebo konzultace s jiným odborníkem. Pokud nejsou tato opatření účelná, může soud sám uložit povinnost sdělovat potřebné informace.¹³⁵

¹³³ Viz náleží Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 363/03 ze dne 20.1.2005

¹³⁴ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z., a kolektiv: *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, str. 143

¹³⁵ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z., a kolektiv: *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016, str. 143-144

3.6 Vyživovací povinnost

Zákon stanoví, že rodiče a děti mají vzájemnou vyživovací povinnost (tedy vyživovací povinnost mají jak rodiče vůči dětem, tak děti vůči rodičům). Pokud je manželství rozvedeno a dítě je rozhodnutím soudu svěřeno do péče jednoho z rodičů, určí se současně i vyživovací povinnost druhého rodiče k dítěti. Děti mají ze zákona právo na stejnou životní úroveň jako jejich rodiče. Předpokladem k vzniku vyživovací povinnosti je stav odkázanosti dítěte na výživu (§ 913 OZ), přičemž se nejedná o dosažení určitého věku, nýbrž o závislost na rodičích a neschopnosti dítěte se samo živit. Výše výživného se na straně dítěte odvíjí od jeho věku, zdravotního stavu, mentální vyspělosti, zájmů, i způsobu, jakým se dítě připravuje na budoucí povolání. Dalším předpokladem vzniku vyživovací povinnosti jsou možnosti, schopnosti a majetkové poměry rodiče, kterého vyživovací povinnost zavazuje (§ 913 OZ). Pod pojmy možnosti a schopnosti lze zahrnout věk rodiče, jeho zdravotní stav, vzdělání, mentální vyspělost, sociální poměry v oblasti, kde žije, schopnost získat zaměstnání apod. Výše výživného se pak odvíjí od výše příjmu ze zaměstnání i dalších majetkových podstat ve vlastnictví rodiče. Při vyměrování výživného přihlíží soud také k tomu, který z rodičů pečoval o dítě a v jaké míře.¹³⁶

Zákon neuvádí žádné maximální nebo minimální výživné. Nicméně Ministerstvo spravedlnosti vytvořilo za účelem sjednocení soudního rozhodování tabulky, podle kterých se soudy řídí. Tyto tabulky jsou pouze doporučením, soud může v konkrétních případech zohledňovat různé mimořádné skutečnosti.¹³⁷ Lze konstatovat, že v rodinách se standardními příjmy se výživné určuje snadněji než v případě, kdy jeden z rodičů dosahuje nestandardně vysokých příjmů. Při určení výživného se má vycházet jak z tzv. "oprávněných potřeb dítěte", tak i z příjmů rodiče. Pokud rodič, který dosahuje nadstandardních příjmů, opustí domácnost, klesne životní úroveň jejich ostatních členů. Mohlo by tak dojít k situaci, kdy by dítě upřednostňovalo toho rodiče, jehož příjmy jsou vysoké na úkor rodiče, který o dítě řádně pečoval a věnoval volný čas rodině.¹³⁸

¹³⁶ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, str. 231-234

¹³⁷ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, str. 234-235

¹³⁸ NOVOTNÝ, P., IVČIČOVÁ, J., SYRŮČKOVÁ I., VONDRÁČKOVÁ P.: *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2014, str. 81

Ustanovení § 921 OZ stanoví, že se výživné platí v pravidelných částkách splatných na měsíc dopředu (v případě, že není určeno jinak rozhodnutím soudu nebo dohodou rodičů). Pokud je povinný rodič v prodlení s placením, může po něm druhý rodič žádat úrok z prodlení (§ 921 odst.2 OZ).

3.7 Výzkumy v oblasti péče o nezletilé dítě po rozvodu

Psycholog Jiří Tyl se v jednom ze svých článků zabývá dopadem svěřeni dětí do různých forem péče. Řeší zde také rozdíly mezi případy, kdy je dítě svěřeno do péče otce nebo matky. Poukazuje na situace, kdy je dítě v péči matky a tato brání otci ve styku. Soudy se těmito případy zabývají poměrně často. Naopak případy, kdy by bránil ve styku s dítětem otec, nejsou známy. Tyl se zabývá také statistikami, které uvádějí negativní vlivy na děti vyrůstající bez otce. Prokázáno bylo větší množství sebevražd, útěků z domova, poruch chování, špatných vzdělávacích výsledků, drogové závislosti, nebo trestné činnosti. Je ale nutné uvést důvody těchto dopadů. Nezletilé dítě je po rozvodu manželství často svěřeno do péče matky především z důvodu, že péči vykonávala právě matka, kdežto otec trávil více času mimo rodinnou domácnost, a dítě je tak na matku více emocionálně závislé. Matka samoživitelka tak sice dokáže zajistit řádnou výchovu dítěte, ale není vždy schopna dítě dostatečně finančně zabezpečit. Také pokud matka uzavře nové manželství, může dojít k jistému “zanedbání“ dítěte i přes existenci “mužské autority“ v domácnosti. Tyto situace mohou vést k poruchám chování dítěte, užívání drog a posléze i kriminální činnosti.¹³⁹

Pokud bychom měli shrnout psychologické výzkumy v oblasti rozvodu a jeho dopadů, tyto se ve svých závěrech shodují na několika závěrech:

Rozvod samotný negativně ovlivňuje život rodiny a vztahy uvnitř rodiny. Vývoj a prosperitu dítěte neovlivňuje, v jaké formě o něj rodiče po rozvodu pečují, ale vztahy rodičů a jejich schopnost komunikace. Největším zásahem do života dítěte je, pokud v důsledku rozvodu ztrácí kontakt s rodičem, nebo když je jeho vztah s ním silně narušen (zejména z důvodu špatných vztahů mezi rodiči). Forma svěřeni

¹³⁹ TYL, J: Střídavá péče je prokazatelně pro děti lepší (Výzkumy a statistiky porozvodové péče). *Právo a rodina*, 2006, roč. 8, č. 11, str. 18-21

do péče by měla zajistit co nejlepší vývoj dítěte a měla by rozvíjet vztahy dítěte s oběma rodiči.¹⁴⁰

3.8 Svěření dítěte do péče jiné osoby než rodiči

Svěření dítěte do péče jiné osoby než rodiči je další možností úpravy poměrů k nezletilému dítěti. Použije se v situaci, kdy soud dojde k závěru, že ani jeden z rodičů nebo poručník není schopen o dítě řádně pečovat.¹⁴¹ Současně musí být takové rozhodnutí v souladu se zájmem dítěte. Péče jiné osoby (většinou osoby příbuzné nebo známé) nenahrazuje pěstounskou péči a má vždy přednost před umístěním dítěte do ústavní výchovy (§ 953 OZ). Na straně osoby, která má o dítě pečovat (tedy tzv. pečující osoby), musí být splněno několik podmínek. Musí mít bydliště na území České republiky, být schopna zaručit dítěti řádnou péči a se svěřením dítěte do jeho péče musí souhlasit (§ 954 OZ). Současně soud stanoví rodičům dítěte výživné, se kterým může pečující osoba hospodařit (§ 956 OZ).

3.9 Výkon práv a povinností rodičů žijících odděleně

O úpravě poměrů lze dle § 908 OZ rozhodnout také v případě, kdy jeho rodiči nejsou manžely. Tímto ustanovením se řeší situace, kdy rodiče dítěte nejsou sezdáni, nebo jsou stále manžely, ale žijí odděleně. V případě nesezdaných párů není nutné rozhodnutí o výkonu rodičovské odpovědnosti tak, jak je tomu v případě rozvádějících se rodičů (jelikož se nekoná žádné řízení, jako je tomu u rozvodu). Soud v těchto případech rozhoduje na návrh i bez návrhu (pokud podá podnět osoba, která se o takové situaci dozví). Soud rozhoduje jen v případě, kdy se na úpravě poměru rodiče dítěte nedokáží dohodnout (v opačném případě stačí pouhá dohoda rodičů, není potřebné žádné rozhodnutí soudu).¹⁴² Rozhodnutí soudu o úpravě poměrů k nezletilému dítěti se může v tomto případě stát neúčinným, pokud spolu rodiče začnou opět žít, přičemž nezáleží na tom, jestli uzavřou manželství nebo nikoliv.¹⁴³

¹⁴⁰ MELZER, F., TĚGL, P. a kolektiv: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, str. 1613

¹⁴¹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář.* 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, str. 1023

¹⁴² MELZER, F., TĚGL, P. a kolektiv: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, str. 1624

¹⁴³ SCHÖN, Monika: *Rodičovská odpovědnost.* Brno, 2015. Disertační práce. Masarykova univerzita. Právnická fakulta, str. 90

3.10 Podíl na péči a výchově

O dítě po rozvodu mohou pečovat i jiné osoby než rodiče. Rodičovská odpovědnost jim ale přiznána není. Osobami, které se podílejí na výchově dítěte, jsou především ty, které žijí s dítětem v rodinné domácnosti, tedy manžel, partner nebo druh rodiče dítěte, sourozenci rodiče, prarodiče, a další.¹⁴⁴ Ustanovení § 885 OZ přímo zakotvuje, že se na péči o dítě podílí manžel nebo partner rodiče, pokud žije v rodinné domácnosti s dítětem. Pro tyto osoby se používá termín “nevlastní rodič“. Tento nevlastní rodič má povinnost o dítě pečovat a vychovávat ho, nenáleží mu ale právo dítě zastupovat a spravovat jeho jmění. Podílí se také na výživě dítěte, nicméně vyživovací povinnost mu stanovena není.¹⁴⁵

3.11 Rozhodování soudu o svěřeni dítěte do péče

Před rozhodnutím o rozvodu manželství musí být vždy vyřešena otázka výkonu rodičovské odpovědnosti ke společným nezletilým dětem, jakož i otázka vyživovací povinnosti. Pokud tyto poměry vyřešeny nejsou, soud nemůže manželství rozvést. Pod úpravou poměrů se myslí rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče.¹⁴⁶ Soud může rozhodnout buď autoritativně, nebo schválit dohodu rodičů, preferována je přitom dohoda rodičů (pokud neodporuje zájmu dítěte). Oproti úpravě v zákoně o rodině již není nutná dohoda při svěřování do společné nebo střídavé péče.¹⁴⁷ Soud ale musí dohodu před rodiči prosazovat, může jim také zajistit konzultace s mediátorem nebo na rodinné terapii. Chování rodiče, který takové smírné řešení odmítá, může být vzat v úvahu při zkoumání schopnosti rodiče zajistit dítěti vhodné výchovné prostředí.¹⁴⁸

Řízení o výkonu rodičovské odpovědnosti po rozvodu musí proběhnout před řízením o rozvodu již od roku 1998, tedy od novely zákona o rodině. Opatrovnický soud musí rozhodnout o tom, jestli bude dítě svěřeno do péče jednoho rodiče, nebo do střídavé či společné péče (nebo schválit dohodu rodičů), až poté může proběhnout řízení o rozvodu manželství. Tedy až po tom, co rozhodnutí

¹⁴⁴ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv. *Rodinné právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2015, str. 187-188

¹⁴⁵ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, str. 928-929

¹⁴⁶ ŠMÍD, O., ŠÍNOVÁ, R. a kolektiv: *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, str. 52-54

¹⁴⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

¹⁴⁸ MELZER, F., TĚGL, P. a kolektiv: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, str. 1588-1589

o úpravě poměrů k nezletilému dítěti nabude právní moci, mohou manželé požádat o nařízení jednání o rozvodu manželství. Vzhledem k tomu, že řízení o úpravě poměrů k nezletilému dítěti může být zahájeno i bez návrhu, se soud, který má manželství rozvést, může sám obrátit na opatrovnický soud, aby rozhodl o budoucím výkonu rodičovské odpovědnosti vůči nezletilému dítěti. Pokud se řízení zahajuje na návrh rodiče nebo obou rodičů, je nejpraktičtější, když podají současně návrh na rozvod, úpravu poměru ke společným dětem, i na určení výživného. Důvodem pro zavedení pravidla o rozhodování o péči o nezletilé před rozhodováním o rozvodu byla dlouhá řízení o určení poměrů k nezletilým dětem dle právní úpravy platné před rokem 1998, a i po tom, co bylo manželství rozvedeno, stále nebyly poměry k dítěti určeny.¹⁴⁹

3.11.1 Procesní aspekty

Rozhodování o svěřením péče dítěte do péče je dle ustanovení § 466 ZŘS svěřeno soudu péče o nezletilé. Věcně příslušnými ke konání řízení jsou okresní soudy (§ 3 ZŘS). Místně příslušným je dle § 467 ZŘS obecný soud dítěte (určený podle místa obvyklého bydliště dítěte). Místní příslušnost v řízení o rozvodu manželství a svěřením dítěte do péče se tedy liší. Účastníky řízení jsou rodiče a nezletilé dítě. To musí být dle § 469 ZŘS zastoupeno kolizním opatrovníkem (tím bude zpravidla OSPOD, který nepodal návrh na zahájení řízení).

Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé může být zahájeno na návrh i bez něj, může se zahájit ex offo i v případě, kdy rodiče podali jen návrh na rozvod manželství. Manželé mají také možnost podat tento návrh spolu s návrhem na rozvod manželství. Řízení o rozvodu pak může začít až s právní mocí rozhodnutí soudu ve věcech péče o nezletilé.¹⁵⁰

Může dojít k situaci, kdy dítě nabyde v průběhu řízení zletilosti (popř. je mu přiznána svéprávnost). V takovém případě soud řízení zastaví. Pokud ale dítě nabyde zletilosti až po nabytí právní moci rozsudku, jímž se upraví poměry na dobu

¹⁴⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, str. 1014

¹⁵⁰ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, str. 1014

po rozvodu, ale ještě před nabytím rozsudku o uzavření manželství, pak nemá rozhodnutí opatrovnického soudu žádné účinky.¹⁵¹

Soud v řízení rozhoduje rozsudkem, kterým buď autoritativně rozhodne o úpravě poměrů k dítěti, nebo schválí dohodu rodičů. Preferována je vždy dohoda, která je bez pochyb znakem schopnosti rodičů se dohodnout, je tedy i zájmem dítěte. § 474 odst. ZŘS stanoví, že „*Za účelem ochrany zájmu dítěte soud vede rodiče k nalezení smírného řešení. Soud může rodičům uložit na dobu nejvýše 3 měsíců účast na mimosoudním smírčím nebo mediačním jednání nebo rodinné terapii, nebo jim nařídít setkání s poskytovatelem odborné pomoci, zejména odborníkem v oboru pedopsychologie.*“ Zákon tak výslovně zakotvuje nutnost vést rodiče k dohodě. Pokud jde o vázanost soudu dohodou rodičů, tento nemá povinnost jí vždy schválit (dohodu neschválí, pokud odporuje zjištěnému zájmu dítěte). V takovém případě rozhodne soud autoritativně sám.¹⁵²

3.11.2 Kritéria pro rozhodování

Pokud nejsou rodiče dítěte schopni se na poměrech na dobu po rozvodu dohodnout, rozhodne o nich soud. Soud má zohlednit okolnosti jak na straně rodičů, tak na straně dítěte.¹⁵³ Důvodová zpráva uvádí „*znovu a podrobně se uvádějí zřetele, k nimž musí soudy při rozhodování o svěření dítěte do péče přihlížet. Kromě pohledu do minula mají být nově zohledněny i faktory budoucí, tj. je třeba zjišťovat, u kterého z rodičů bude dítě lépe zajištěno, a to zdaleka nejen po stránce hmotné. I tady totiž jde o zájem dítěte na dalším příznivém vývoji.*“¹⁵⁴ Soud má svým rozhodnutím zajistit především příznivé podmínky a vývoj dítěte, má dbát na jeho citové vazby a vztahy s rodiči i dalšími osobami. V případě, že dítě odmítá žít s jedním z rodičů, musejí se zjistit důvody takového názoru, případně takovou situaci lze řešit prostřednictvím mediátora nebo terapeuta.¹⁵⁵

¹⁵¹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, str. 1015

¹⁵² HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, str.1015

¹⁵³ MATOUŠEK, O: *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. 1.vydání. Praha: Portál, 2015, str. 189

¹⁵⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

¹⁵⁵ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, str. 1021-1022

Ústavní uvedl některá kritéria ve svém nálezu ze dne 25.6.2014, kterými se musejí soudy v souvislosti s nejlepším zájmem dítěte řídit. Mezi ně patří:

- 1) existence pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěřeni do péče usilující osobou
- 2) míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěřeni do péče té které osoby
- 3) schopnost osoby usilující o svěřeni dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby
- 4) přání dítěte¹⁵⁶

Faktory, které soud při rozhodování zváží, jsou zejména schopnost rodiče řádně pečovat o dítě, životní styl rodiče, přání dítěte, jeho osobnost, vlastnosti a schopnosti a řada dalších. Je třeba vzít v úvahu také zdravotní a psychický stav dítěte, jeho citové vazby, materiální zabezpečení, respektováno má být i jeho právo na péči obou rodičů i udržování osobního styku.¹⁵⁷ Rodič, jemuž má být dítě svěřeno do péče, mu musí být schopen poskytnout adekvátní zázemí, musí být schopen komunikovat s druhým rodičem, podávat mu informace o dítěti a nebránit druhému rodiči ve styku. Pokud jde o přání dítěte, lze mu přikládat váhu v té míře, která se odvíjí od jeho věku, schopností a osobnosti. Obecně je více v potaz brán názor staršího dítěte, které již není tolik ovlivněno názorem rodičů.¹⁵⁸ Dále se soud zabývá otázkou, který rodič o dítě pečoval a vychovával ho, a u kterého rodiče má dítě možnost se lépe rozvíjet. Cílem je zaručit dítěti podobné výchovné prostředí, v jakém doposud vyrůstalo. Je také třeba zkoumat výchovné schopnosti rodiče.¹⁵⁹ V neposlední řadě je důležité zjistit, zda jsou spolu schopni rodiče dítěte komunikovat, spolupracovat a dohodnout se na výchově dítěte i na ostatních záležitostech, které se ho týkají, jelikož právě schopnost rodičů dohodnout se je pro určení budoucích poměrů klíčová.¹⁶⁰

¹⁵⁶ Viz nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 25.6.2014

¹⁵⁷ FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 10-11

¹⁵⁸ MATOUŠEK, O: *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. 1.vydání. Praha: Portál, 2015, str. 41-42

¹⁵⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, str. 1022-1023

¹⁶⁰ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv. *Rodinné právo*. 2.vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, str. 226

Nově je povinností soudu řídit se souhlasným prohlášením rodičů v případě, že neodporuje zájmu dítěte. Právo rodičů dohodnout se na budoucích poměrech je projevem autonomie vůle. Důvodem pro zavedení této úpravy byla zřejmě skutečnost, že cokoliv, na čem se rodiče dokáží dohodnout, je lépe realizovatelné než to, co jim autoritativně nařídí soud. Jedná se také o nejrychlejší a nejméně zatěžující řešení.¹⁶¹

Soud provádí pro účely zjištění těchto faktorů dokazování. Musí přitom mít na paměti, že se jedná o situaci, kdy mohou být vztahy rodičů nepřátelské, což může vést k neobjektivitě jejich výpovědí. Zkoumá pak poměry v rodině z doby před rozvratem manželství. Důkazními prostředky mohou být znalecké posudky, výslechy svědků a účastníků, vyjádření orgánů a další. Dokazování stojí především na výslechu obou rodičů. Je obvyklé, že se výpovědi rodičů liší, což je dáno samotným charakterem řízení. Pak je na soudu, aby dokazování doplnil s cílem zjištění relevance výpovědí. Dalším čteně používaným důkazním prostředkem je výpověď svědka. Svědky bývají zejména příbuzní a nejbližší přátelé rodičů. Na rozdíl od účastníka ale svědkovi hrozí v případě, že nevypovídá pravdu, trestný čin křivé výpověď (dle § 346 TZ). Lze tak předpokládat, že bude jeho výpověď věrohodnější. Nicméně ani svědek nemusí být zcela nestranný, soud by měl brát v úvahu jeho vztah ke každému z účastníků. Dalším důležitým důkazním prostředkem jsou znalecké posudky. Znalec pomáhá soudu získat informace zejména z oblasti psychologie a psychiatrie. Znalecký posudek si soudce vyžádá v případě, kdy sám nemůže zjistit citové vazby dítěte nebo jeho názor, případně když potřebuje potvrdit pravdivost některého důkazu.¹⁶² Úkolem znalce je zkoumat osobnosti rodičů a jejich výchovné schopnosti, vztahy dětí a rodičů, zjistit postoj dítěte a způsob péče, které preferuje, a také vyhodnotit, do jaké míry může být dítě ovlivněné rodiči.¹⁶³ Při hodnocení znaleckého posudku soud přihlíží k náročnosti práce znalce i ke skutečnostem, které se týkají dítěte (např. věk, ovlivnitelnost, vztahy v rodině). Soud si také může nechat zaslat zprávu ze školy dítěte za účelem

¹⁶¹ SCHÖN, Monika: *Rodičovská odpovědnost*. Brno, 2015. Disertační práce. Masarykova univerzita. Právnická fakulta, str. 88

¹⁶² MATOUŠEK, O: *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. 1. vydání. Praha: Portál, 2015, str. 189-192

¹⁶³ MATOUŠEK, O: *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. 1. vydání. Praha: Portál, 2015, str. 136-137

zjištění prospěchu, absencí apod, nebo zprávu dětského lékaře za účelem zjištění zdravotního stavu.¹⁶⁴

Jedním z důležitých faktorů při rozhodování o svěřeni dítěte do péče je jeho zdravotní stav. Častými nemocemi, které mohou takové rozhodnutí ovlivnit, jsou například hyperkinetická porucha, autismus, Aspergerův syndrom a další. Soud musí v takových případech zvážit individuální potřeby dítěte a zkoumat, jestli je potřeba dítěti nastolit pravidelný denní režim.¹⁶⁵

3.11.3 Koncept nejlepšího zájmu dítěte

Opatrovnický soud rozhoduje při svěřeni dítěte do péče v souladu s právem na rodinný život účastníků, vychází z nejlepšího zájmu dítěte a dbá na zachování jeho participačních práv.¹⁶⁶ Pro určení poměrů po rozvodu jsou rozhodující zájmy dítěte. Zásada (nejlepšího) zájmu se chápe jako součást zásady ochrany slabší strany, v tomto případě tedy nezletilého dítěte. K pochopení tohoto pojmu je třeba definovat jeho význam. Občanský zákoník pojem “nejlepší zájem dítěte“ neuvádí. Nicméně se zde objevuje pojem “zájem dítěte“ a “zřejmý zájem dítěte“.¹⁶⁷

Úmluva o právech dítěte stanovuje, že by zájem dítěte měl být předním u jakékoliv záležitosti týkající se nezletilého dítěte a ve svém čl. 3 odst.1 uvádí, že: *„Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.“* Článek 3 Úmluvy je tzv. self-executing ustanovením, tudíž státy, které se zavázaly k Úmluvě, ho musí dodržovat i za situace, kdy ho neimplementovaly do svého právního řádu.¹⁶⁸

Česká republika se přistoupením k Úmluvě zavázala zajistit zákonodárnými opatřeními dítěti ochranu a péči, která je potřeba k zajištění blaha dítěte. Úmluva stanoví také povinnost, aby *„státy zabezpečily, aby instituce, služby a zařízení odpovědné za péči a ochranu dětí odpovídaly standardům stanoveným*

¹⁶⁴ MATOUŠEK, O: *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. 1.vydání. Praha: Portál, 2015, str. 189-192

¹⁶⁵ TRÁVNÍČEK, M: *Střídavá péče*. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2015, str. 82-85

¹⁶⁶ MELZER, F., TĚGL, P. a kolektiv: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, str. 1607

¹⁶⁷ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv. *Rodinné právo*. 2.vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, str. 24

¹⁶⁸ MELZER, F., TĚGL, P. a kolektiv: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, str. 1597

kompetentními úřady, zejména v oblastech bezpečnosti a ochrany zdraví, počtu a vhodnosti svého personálu, jakož i kompetentního dozoru.“ (čl. 3 odst. 3 Úmluvy)

K Úmluvě o právech dítěte vydal komentář Výbor OSN pro práva dítěte, kde interpretoval čl. 3 odst. 1 Úmluvy. Nejlepší zájem dítěte v sobě podle něj obsahuje tři složky, a to:

- a) „základní právo dítěte, aby byl jeho nejlepší zájem posouzen a bylo k němu přihlédnuto*
- b) základní interpretační princip (je-li možné interpretovat právní předpis vícero způsoby, zvolí se ten, který nejefektivněji naplňuje nejlepší zájem dítěte)*
- c) procesní pravidlo (kdykoliv se přijímá rozhodnutí, které by mohlo ovlivnit dítě, je třeba posuzovat, jaké pozitivní či negativní dopady na dítě může toto rozhodnutí mít)“¹⁶⁹*

Výbor OSN rovněž uvádí aspekty, ke kterým je při hodnocení nutno přihlédnout:

- a) „názor dítěte*
- b) identita dítěte*
- c) zachování rodinného prostředí a vztahů*
- d) péče o dítě, ochrana bezpečí dítěte*
- e) zranitelnost dítěte*
- f) právo dítěte na nejvyšší dosažitelnou úroveň zdravotního stavu*
- g) právo dítěte na vzdělání“¹⁷⁰*

Výše zmíněný Výbor OSN pro práva dítěte vydává komentáře, které jsou právně nezávazné, nicméně sleduje jejich plnění v rámci periodických zpráv členských států. Každý členský stát by měl zahrnout postupy uvedené v komentářích do svých právních řádů. Výbor také monitoruje provádění Úmluvy, přezkoumává zprávy a vydává doporučení pro jednotlivé státy.¹⁷¹

¹⁶⁹ Výbor OSN pro práva dítěte vydal komentář k nejlepšímu zájmu dítěte. Vláda České republiky [online]. [cit. 12.2.2019]. 2014. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/aktuality/vybor-osn-pro-prava-ditete-vydal-komentar-k-nejlepsimu-zajmu-ditete-107820/>

¹⁷⁰ Výbor OSN pro práva dítěte vydal komentář k nejlepšímu zájmu dítěte. Vláda České republiky [online]. [cit. 12.2.2019]. 2014. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/aktuality/vybor-osn-pro-prava-ditete-vydal-komentar-k-nejlepsimu-zajmu-ditete-107820/>

¹⁷¹ Committee on the rights of the child – monitoring children’s rights. [online]. [cit. 13.2.2019], dostupné z: <http://www.ohchr.org>

Pojem nejlepší zájem dítěte vychází z anglického výrazu “the best interest of a child“¹⁷². Současně se jedná o tzv. neurčitý právní pojem, tedy pojem nedefinovatelný, jelikož se skládá z několika složek a mění se v závislosti na konkrétním případě. Podle Výboru OSN pro práva dítěte závisí výklad na soudu, který zkoumá zájem dítěte s ohledem na vztahy i osobu dítěte, jakož i další okolnosti. Pro posuzování nejlepšího zájmu dítěte neexistuje žádné předem dané schéma. Cílem posuzování zájmu v konkrétních případech je především minimalizace negativních následků pro nezletilé dítě.¹⁷³ Při rozhodování o věci, která se týká dítěte, by se mělo vycházet ze situace, ve které se dítě v danou dobu nachází – zohledňuje se věk dítěte, pohlaví, stupeň vyspělosti, případné možné znevýhodnění, příslušnost k národnostní menšině, prostředí, ve kterém dítě žije a podobně. Dále musí soud zohlednit názor dítěte, zachování jeho vztahů s okolím, udržení zdravého rodinného prostředí a musí zajistit, aby nebylo dítě rozhodnutím ohroženo, nebo aby se stalo zranitelné, jakož i aby bylo zajištěno jeho zdraví, dobrá výchova a vzdělání.¹⁷⁴

Psycholog Martin Kornel ve svém článku uvádí, že by se na pojem nejlepšího zájmu dítěte nemělo pohlížet jen z právního hlediska, ale i z pohledu dalších vědních oborů jako psychologie a sociologie. Ztotožňuje se také s názorem, že by se zájmem dítěte měly orgány zabývat detailně při svém rozhodování, přičemž ale nesmí poškodit zájmy ostatních. Šetřit se mají práva a zájmy všech, pokud je zde ale rozpor mezi zájmy více osob, mělo by se přihlídnout k názoru nezletilého dítěte jako k prvořadému. Podotýká také, že existuje rozdíl mezi přáním a zájmem dítěte.¹⁷⁵

Také Ústavní soud ČR zdůrazňuje nutnost zohlednění zájmu dítěte v různých oblastech tak, jak ho uvádí Úmluva. Zásadu nejlepšího zájmu dítěte je podle něj nutno ve věcech, které se týkají dítěte, považovat za zásadu stěžejní a prvořadou.¹⁷⁶ Výchova nezletilého dítěte a péče o něj jsou věci jeho rodičů. Jejich

¹⁷² V překladu doslova “nejlepší zájem dítěte“

¹⁷³ General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1). [online]. [cit. 12.2.2019], dostupné z: <http://www.ohchr.org>

¹⁷⁴ MELZER, F., TĚGL, P. a kolektiv: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, str. 1597-1598

¹⁷⁵ KORNEL, M.: Některé problematické aspekty principu nejlepšího zájmu dítěte. *Právní rozhledy*, 2013, č.3, str. 93

¹⁷⁶ Např. usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV.ÚS 1370/15 ze dne ze dne 9. 6. 2015

výchova má směřovat k zabezpečení blaha dítěte. Názor dítěte má být vzat v úvahu ve všech věcech, které se ho týkají, a to v souvislosti s nejlepším zájmem dítěte.¹⁷⁷

Zásada nejlepšího zájmu dítěte je chápána jako klíčová a stěžejní, nikoliv však výlučná. Takto se vyjádřil Ústavní soud ve svém rozsudku Pl. ÚS 15/09 ze dne 8. 7. 2010. Dle jeho výkladu je třeba v souvislosti s Úmluvou o právech dítěte brát zájem dítěte jako přední hledisko při rozhodování orgánů veřejné moci, posuzovat se musí ale i zájmy dalších osob. Zájem dítěte má tedy být poměřován tzv. testem poměrnosti. Test poměrnosti se použije v případě kolize několika právně zaručených práv nebo zásad. V rámci úvah o tom, které právo nebo zásada je přednější, se zkoumá vhodnost, nezbytnost a následně probíhá poměrování. Poměrováním se zjišťuje intenzita zásahu do práv jednotlivců a následně se zhodnotí, která práva mají požívat vyšší ochranu a v jaké intenzitě lze zasahovat.¹⁷⁸

Ve vztahu ke změně poměrů po rozvodu manželství rodičů se zájem dítěte zdůrazňuje jako velmi významný. Je výslovně zakotven v občanském zákoníku v § 906. Zákonodárce zahrnul nutnost zohlednění zájmu nezletilého dítěte jak do rozhodování o tom, jak bude každý z rodičů o dítě po rozvodu pečovat, tak do rozhodování o schválení rodičů, která nesmí být v rozporu se zájmem dítěte.

3.11.4 Participační práva dítěte

V řízení o úpravě poměrů k nezletilému dítěti je nezbytné, aby byla zajištěna jeho participační práva. Pro určení toho, jak má budoucí výchova dítěte vypadat, je důležitým faktorem postoj dítěte a jeho přání. Dítě je osobou, která se neustále vyvíjí a stupni jeho vývoje se musí přizpůsobit přístup k němu.¹⁷⁹ Úmluva hovoří o právu dítěte mít vlastní názor a vyjádřit ho. Tento názor je třeba brát v potaz v závislosti na věku dítěte. Článek 12 Úmluvy zní: „*Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.*“ Druhý odstavec pak stanovuje že: „*Za tímto účelem se dítěti zejména*

¹⁷⁷ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv. *Rodinné právo*. 2.vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, str. 24-25

¹⁷⁸ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ Z., WESTPHALOVÁ, L. a kolektiv. *Rodinné právo*. 2.vydání. Praha: C.H. Beck, 2017, str. 25-26

¹⁷⁹ MELZER, F., TÉGL, P. a kolektiv: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, str. 1599

poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo a nebo prostřednictvím zástupce nebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.“

Ani občanský zákoník ve svých ustanoveních na participační práva dítěte nezapomíná. Výslovně je zde uvedeno právo na informace a právo vytvořit si vlastní názor a sdělit ho, jakož i právo, aby byl názor dítěte při rozhodování vzat v úvahu. § 867 OZ stanoví: „*Před rozhodnutím, které se dotýká zájmu dítěte, poskytne soud dítěti potřebné informace, aby si mohlo vytvořit vlastní názor a tento sdělit.*“ Dítě má právo na informace o řízení, které se ho týká, jakož i na poučení o jeho právu nemuset se v řízení vyjadřovat. Informace musí být dítěti podána se zřetelem na jeho věk, má být sdělena patřičně šetrně. V § 875 OZ je zakotveno právo dítěte vytvořit si vlastní názor na věc, která se týká jeho zájmů, a sdělit ji rodiči. Dítě musí být současně schopno danou situaci chápat a vytvořit si na ní vlastní názor. Takovému názoru musí být věnována patřičná pozornost.¹⁸⁰

Schopnost vyjádřit svůj názor se odvíjí od stupně vývoje dítěte. Hranice, kdy je dítě na základě domněnky schopno pochopit informaci a zpracovat ji, je stanovena na 12 let. To neznamena, že by soud nemohl vyslechnout mladší dítě, nebo že by nemohl jeho názoru nepřikládat význam. Soud může také dospět k názoru, že dítě není i před dosažení věku 12 let dostatečně vyzrálé, aby pochopilo informaci a dokázalo formulovat své názory.¹⁸¹ U dětí nedosahujících tohoto věku je možné zjistit jejich názor pracovníkem orgánu sociálně-právní ochrany dětí, psychologem nebo opatrovníkem.¹⁸²

Pokud jde o vztah nejlepšího zájmu a participačních práv dítěte, pak lze participační práva označit jako prostředek zjištění nejlepšího zájmu.¹⁸³ Tato práva se mohou dostat do kolize, například když je přání dítěte v rozporu s jeho nejlepším zájmem. Přání dítěte je vždy subjektivní, nejlepší zájem má hledisko subjektivní i objektivní. Autonomie dítěte (resp. jeho názor, přání) může být potlačena

¹⁸⁰ MELZER, F., TĚGL, P. a kolektiv: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, str. 1599

¹⁸¹ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z., a kolektiv: *Rodičovská odpovědnost.* Praha: Leges, 2016, str. 74-75

¹⁸² MELZER, F., TĚGL, P. a kolektiv: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, str. 1604

¹⁸³ MELZER, F., TĚGL, P. a kolektiv: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, str. 1599

principem nejlepšího zájmu dítěte.¹⁸⁴ Ústavní soud se k tomuto vyjádřil ve svém rozsudku ze dne 26. 8. 2010, sp. zn. III. ÚS 3007/09, tak, že „Právo dítěte být slyšeno v každém řízení, v němž se rozhoduje o jeho záležitostech, zaručuje dítěti právo, aby mohlo v řízení projevit své stanovisko k otázkám, jež se ho bezprostředně dotýkají a umožňuje mu (byť jen do určité míry) vyrovnat nerovné postavení ve vztahu k rodičům, příp. koliznímu opatrovníkovi. Přitom se samozřejmě nepřihlíží, že konečné hodnocení zájmu nezletilého dítěte, jež je zde nejvyšším imperativem, přísluší v projednávané věci obecnému soudu.“ Tím míní, že soud rozhoduje dle svého uvážení, kdy vezme v úvahu nejen názor dítěte, ale zohlední i to, co je pro něj vhodné a prospěšné. Dochází tím k upozadění přání dítěte a upřednostnění toho, co je pro něj v dané situaci nejvhodnější.¹⁸⁵

3.11.5 Zjištění názoru dítěte

Dítě má právo se v řízení o určení poměrů po rozvodu k němu vyjádřit. Dítě může v takovém řízení vypovídat o záležitostech, které se ho týkají přímo před soudem, nebo může být jeho názor zjištěn zprostředkovaně (např. pracovníkem OSPOD nebo dětským psychologem). Využití práva dítěte vyjádřit se k záležitosti, která se ho týká, mu musí být orgány veřejné moci umožněno bez ohledu na jeho věk a stupeň vývoje. Dítě by mělo mít možnost vypovídat v prostředí vhodném jeho osobě. Orgán veřejné moci má povinnost dítěti vysvětlit, o čem se v řízení jedná, rozhodnutí by mělo být odůvodněno, současně by mělo být dítěti vysvětleno, jakou váhu má v dané věci jeho názor.¹⁸⁶ Dítě má právo vyjádřit se, nicméně nemůže být nuceno sdělit svůj názor proti své vůli.¹⁸⁷

Soud postupuje v řízení s nezletilým dítětem, které je schopno formulovat své názory dle § 100 odst. 3 OSŘ tak, aby zjistil jeho názor. K tomu soud dítě vyslechne. Pokud je nezletilé dítě postaveno před soud, musí průběh řízení probíhat s ohledem na jeho věk a vyspělost. Přízpůsobena by měla být jak délka jednání, tak i počet přestávek, případně může být vzhledem k ochraně osobnosti dítěte vyloučena veřejnost. Soudce přistupuje k dítěti vstřícně a přátelsky, snaží se

¹⁸⁴ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, 858

¹⁸⁵ Viz nálezn Ústavního soudu ze dne 26.8.2010, sp. zn. III. ÚS 3007/2009

¹⁸⁶ MELZER, F., TÉGL, P. a kolektiv: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975*. Praha: Leges, 2016, str. 1601

¹⁸⁷ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, str. 856

navozovat příjemnou atmosférou, komunikovat s dítětem a zjistit tak co nejcitlivěji jeho názor na danou záležitost. Pokud je to třeba, může být dítě vyslechnuto i v jiné místnosti než soudní síni. Také délku výslechu je nutné přizpůsobit věku, vyspělosti dítěte, a době, po jakou je dítě schopno udržet pozornost. V řízení, ve kterém vystupuje nezletilé dítě, by nemělo docházet ke zbytečným průtahům.¹⁸⁸ Při rozhodování soud přihlédne k názoru dítěte s ohledem jako jeho věk a rozumovou vyspělost. Názor dítěte sice musí být slyšen a vzat v úvahu, jeho přání ale nemusí být vyhověno.¹⁸⁹

Ne vždy je dítě schopno vytvořit si svůj názor a sdělit ho (především pro svůj nízký věk). Soud v takovém případě uvědomí osobu, jejíž zájmy nejsou v rozporu se zájmy dítěte. Názor takového dítěte lze zjistit jen prostřednictvím rodiče, poručníka, zaměstnance orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo znalce. V praxi se bude nejčastěji jednat o zjištění prostřednictvím OSPOD, který může být kolizním opatrovníkem a je patřičně seznámen se vztahy v rodině dítěte. OSPOD získává informace o přáních dítěte, současně dbá na ochranu dítěte a zachování jeho citového a psychického vývoje.¹⁹⁰

3.11.6 Hodnocení výpovědi dítěte

Samotná rozvodová situace je pro řadu dětí nepochybně velmi stresující a nepříjemná, jejich výpověď může být už jen proto značně ovlivněna. Dítě může být tázáno na řadu otázek, které se týkají jeho osobního života a vztahu k rodičům. Může tak být při sdělování svého názoru výrazně ovlivněno názorem a přáním rodiče. Tuto skutečnost vezme soud v úvahu, a to především u mladších dětí, které jsou lehce ovlivnitelné. Soud by proto měl nejdříve zjistit, zda je dítě schopno vypovídat pravdivě a do jaké míry jsou jeho názory ovlivněny názory ostatních. To lze zkoumat pomocí řady otázek, popřípadě i psychologickými testy. Psycholog Tomáš Novák upozorňuje na situaci, kdy bude dítě vypovídat na otázky týkající se vztahů v rodině kladně za každé okolnosti, což vyplývá z jeho postavení a autority rodičů. Dalším faktorem ovlivňujícím výpověď dítěte jsou případné reakce rodičů, kdy se dítě snaží, aby nebyl ani jeden rodič z jeho výpovědi zklamán. Pokud jsou

¹⁸⁸ MELZER, F., TĚGL, P. a kolektiv: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV. § 655-975.* Praha: Leges, 2016, str. 1601-1602

¹⁸⁹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář.* 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, str. 857

¹⁹⁰ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář.* 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, str. 857-858

dítěti pokládány otázky v přítomnosti rodiče, je velice pravděpodobné, že odpověď bude ovlivněná názorem právě toho rodiče, který je u výpovědi přítomen.¹⁹¹

3.11.7 Vázanost soudu názorem dítěte

Soud má povinnost zjistit názor dítěte, které je schopno ho interpretovat, nemá ale povinnost se jím striktně řídit.¹⁹² Soud si vytvoří úsudek o tom, jakou váhu má názor dítěte vzhledem k jeho věku, rozumové vyspělosti a stupni vývoje. S ohledem na tento názor pak rozhodne v souladu s tím, co je podle něj pro dítě vhodné (tedy co je skutečně v jeho zájmu). Současně bere v potaz nejen zájem dítěte (který je sice klíčovým, nikoliv ale jediným hlediskem), ale i ostatní faktory mající vliv na to které rozhodnutí. Pokud soud rozhoduje o poměrech více sourozenců, pak bere v potaz názory a přání obou z nich, při hledání nejlepšího zájmu tedy mohou zájmy jednoho ovlivňovat zájem druhého (například když by měli být sourozenci odděleni, což není v zájmu jednoho z nich, bude tím ovlivněno i hodnocení zájmu druhého).¹⁹³

3.12 Úloha rodinné mediace

Rozvodové řízení, i samotná situace, ve které se dítě při rozvodu rodičů nachází, může být nepochybně velmi stresující. Soud má usilovat o smírné řešení situace rodičů nezletilého dítěte. K tomu může rodičům uložit, aby se zúčastnili jednání s mediátorem, rodinným terapeutem nebo psychologem zaměřeným na dětskou psychiku. Mediace slouží k tomu, aby byly chráněny zájmy dětí a aby bylo dosaženo jejich blaha, je zaměřena na řešení konfliktů v rodině před tím, než započne řízení před soudem, popřípadě k urychlení řízení. Účast na mediaci je ale vhodná jen pro rodiče, kteří jsou schopni domluvit se alespoň na základních záležitostech. Mediace je vždy dobrovolná, je tedy na rodičích, jestli budou ochotni účastnit se.¹⁹⁴

Rodinná mediace je v České republice poměrně novou záležitostí. Cílem mediace nemusí být jen smírné řešení (dohoda) rodičů. Mediace může vést například i jen k pochopení postoje druhé strany, nebo podstaty neshody a možnosti

¹⁹¹ NOVÁK, Tomáš: Je dítě schopno odpovědět na otázku, u kterého z rodičů by po rozvodu chtělo žít? *Právo a rodina*. 2004. roč. 6, č.7

¹⁹² Viz usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2150/07 ze dne 28.5.2008

¹⁹³ TRÁVNÍČEK, M: *Střídavá péče*. 1.vydání. Praha: C.H.Beck, 2015, str. 41-42

¹⁹⁴ RADVANOVÁ, Senta: Význam rodinné mediace. *Právo a rodina*, 2001, č.6, str. 10-11

jejího řešení. Prostředí jednání před mediátorem je nepochybně vnímáno účastníky jinak než prostředí soudní síně. Strany mají možnost, aby jim bylo vysvětlen smysl dohody, její výhody a důležitost schopnosti se dohodnout s cílem zajištění blaha nezletilého dítěte. Rolí mediátora je podporovat strany v uvažování o zlepšení vztahů, nemůže je ale k jakékoli dohodě donucovat.¹⁹⁵

Dle některých výzkumů z USA je rodinná mediace velice úspěšným prostředkem. „*Vestal (1999) uvádí, že mnoho států USA zavedlo možnost mediace v případech sporů o svěření dětí do péče a že mediací je vyřešeno 50-90 % sporných případů. Johnson (1994) ve své metaanalýze shrnuje, že mediace dokáže profiltrovat asi 40-70 % konfliktních případů*“. I přes úspěšnost mediace se výzkumy shodují v tom, že ji lze jen stěží řešit případy rodin, ve kterých jsou vztahy natolik konfliktní, že je situace těžko řešitelná smírnou cestou.¹⁹⁶

3.13 Cochemský model

Cochemský model, nebo také Cochemská praxe, označuje strukturu, která spočívá ve spolupráci mezi jednotlivými orgány a profesemi v případě rodinného konfliktu. Počátky Cochemské praxe jsou zaznamenány v 90. letech 20. století v německé spolkové zemi Porýní-Falc. Označení Cochemská praxe vychází ze soudního obvodu Cochem, který se nachází právě v této spolkové zemi. Zakladatelem byl Jürgen Rudolph, soudce úřadující v tomto obvodu, který se spolu se spolupracující skupinou na tamním soudu začal zabývat problematikou negativních důsledků rozvádějících se rodičů ve vztahu k nezletilému dítěti.¹⁹⁷

Cochemská praxe spočívá ve spolupráci při řešení konfliktů v rodině. Směřuje k dosažení takových poměrů, které jsou v zájmu dítěte. Spolupracujícími orgány jsou soudci, advokáti, poradny, mediátoři i soudní znalci. Tato spolupráce vede k řádnému výkonu práv a povinností rodičů k dětem tak, že se snaží rodiče vést k lepší komunikaci. Cílem je dosažení smírného řešení dohodou rodičů a zajištění

¹⁹⁵ MATOUŠEK, O: *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. 1.vydání. Praha: Portál, 2015, str. 123-126

¹⁹⁶ MATOUŠEK, O: *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. 1.vydání. Praha: Portál, 2015, str. 42

¹⁹⁷ ROGALEWICZOVÁ, Romana: Představení Cochemské praxe. *Rodinné listy*, 2015, ročník 4, č. 7, str. 68.

řádného výkonu rodičovské odpovědnosti. V praxi funguje Cochemský systém na síti výkonu profesí, kdy jsou si rovny a každá má svoji funkci.¹⁹⁸

Cochemská praxe se zahajuje žádostí na řešení konfliktu u jakéhokoli zapojeného orgánu.¹⁹⁹ Hlavní roli v celém tomto systému hraje soud. Soud vede rodiče ke smírnému řešení, za tímto účelem odkazuje rodiče na účast na rodinné terapii nebo mediační schůzce, informuje je o možnosti využití odborné pomoci. Úkolem soudu je také orientovat rodiče na zájem dítěte. Rolí orgánu sociálně-právní ochrany dětí je být pro rodiče institucí, která jim poskytuje potřebné informace, iniciuje dohodu, může jim také doporučovat účast na rodinných terapiích nebo schůzky s psychologem, za účelem ochrany nezletilých dětí se pak účastní soudních řízení. Psychologické poradny odborně pomáhají v řešení konfliktní situaci. Komunikují s rodiči i s dítětem, poučují je o dopadech jejich problému na nezletilé děti a o možných řešeních, a vedou je k zaměření se na zájem dítěte. Role mediátorů v rámci Cochemského modelu se v České republice teprve vyvíjí.²⁰⁰

3.14 Změna úpravy poměrů

Pokud dojde k podstatné změně poměru rodičů, je možné upravit také poměry nezletilého dítěte. Tato změna poměrů se musí v řízení dokazovat a současně musí jít o změnu podstatnou. Změna se musí týkat skutečností, na kterých bylo postaveno rozhodnutí soudu o péči o nezletilé dítě. O změně poměrů k nezletilému dítěti musí být rozhodnuto soudem, který může opět buď rozhodnout autoritativně, nebo schválit dohodu rodičů. Ustanovení § 889 OZ vyžaduje rozhodnutí o změně poměrů vždy v případě, kdy rodič brání druhému rodiči ve styku s dítětem.²⁰¹

¹⁹⁸ RUDOLPH, Jürgen: *Ty jsi moje dítě. „Cochemská praxe“ cesty k lidštějšímu rodinnému právu* [online] [cit. 14. 3. 2019], str. 24-25, dostupné z: https://www.cochem.cz/wordpress/wp-content/uploads/E_BOOK_Ty_jsi_MOJE_dite.pdf

¹⁹⁹ ROGALEWICZOVÁ, Romana: Představení Cochemské praxe. *Rodinné listy*, 2015, ročník 4, č. 7, str. 70

²⁰⁰ O Cochemské praxi. [online] [cit. 15.3.2019], dostupné z: <https://www.cochem.cz/wordpress/o-cochemske-praxi/>

²⁰¹ FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 14

3.15 Statistiky ve věcech svěřeni dítěte do péče

Dle statistik Českého statistického úřadu počet rozvedených manželství rodičů, kteří mají společné nezletilé děti, je v posledních pěti letech téměř stejný. V roce 2017 bylo rozvedeno 59 % manželství s nezletilými dětmi, z toho nejvíce manželství s jedním nebo dvěma dětmi. Z toho vyplývá, že je více než v každém druhém rozvádějícím se manželství třeba řešit poměry k nezletilým dětem.²⁰²

Tab. 3.2 Rozvody podle počtu nezletilých dětí, 2007–2017

	2007	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Rozvody bez nezletilých dětí	12 721	11 213	11 974	11 557	11 090	10 270	10 559
Rozvody s nezletilými dětmi	18 408	15 189	15 921	15 207	14 993	14 726	15 196
v tom s 1 dítětem	10 345	8 292	8 591	8 265	7 830	7 523	7 680
s 2 dětmi	7 189	6 146	6 436	6 133	6 310	6 415	6 635
s 3 a více dětmi	874	751	894	809	853	788	881
Počet nezletilých dětí při rozvodu	27 546	22 983	24 335	23 119	23 187	22 855	23 752
Prům. počet dětí v manželstvích s dětmi	1,50	1,51	1,53	1,52	1,55	1,55	1,56
Prům. počet dětí v manželství při rozvodu	0,88	0,87	0,87	0,86	0,89	0,91	0,92
Rozvody s nezletilými dětmi (%)	59,1	57,5	57,1	56,8	57,5	58,9	59,0
v tom s 1 dítětem (%)	56,2	54,6	54,0	54,3	52,2	51,1	50,5
s 2 dětmi (%)	39,1	40,5	40,4	40,3	42,1	43,6	43,7
s 3 a více dětmi (%)	4,7	4,9	5,6	5,3	5,7	5,4	5,8

Co se týče konkrétních rozhodnutí ve věci svěřeni dítěte do péče, vycházím ze statistik uvedených na internetových stránkách Ministerstva spravedlnosti, které každý rok zaznamenává počty případů v jednotlivých odvětvích a jednotlivých typech rozhodnutí.

Níže jsou zobrazeny tabulky, které zachycují vývoj svěřování dítěte do péče za rok 2015-2018. Je z nich patrné, že jsou děti svěřovány nejvíce stále do výlučné péče, konkrétně do péče matky. Počet dětí svěřených do péče otce se sice od roku 2015 zvýšil, nejvíce dětí bylo do péče otce svěřeno v roce 2016, v minulém roce se počet opět snížil. Pokud jde o trend střídavé péče, tento je patrný zvláště mezi lety 2015 a 2016.²⁰³

²⁰² Statistika dostupná z: <https://www.czso.cz/>

²⁰³ Statistika dostupná z: <https://www.justice.cz/>

Rok 2015

	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	ČR
Svěřeno (ponecháno v péči)									
511 - matce	1467	2375	1315	1762	2889	1975	2960	4240	18983
512 - otci	94	196	124	125	256	156	268	278	1497
513 - do společné péče obou rodičů	57	53	22	24	78	44	50	44	372
514 - do střídavé péče obou rodičů	222	260	60	170	235	169	283	311	1710
515 - jiné fyzické osobě než rodiči	26	44	36	61	113	41	69	85	475
516 - jiný výsledek	242	387	204	365	764	406	550	953	3871
Pro případ rozvodu svěřeno									
517 - matce	1062	1730	705	1006	1401	1492	2174	2095	11665
518 - otci	76	172	91	88	144	164	223	232	1190
519 - do společné péče obou rodičů	81	99	31	41	105	89	75	55	576
520 - do střídavé péče obou rodičů	198	280	80	179	199	209	288	296	1729
521 - jiné fyzické osobě než rodiči	4	8	2	4	6	5	11	12	52
522 - jiný výsledek	84	154	39	95	141	122	172	216	1023

Rok 2016

	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	ČR
Svěřeno (ponecháno v péči)									
511 - matce	1701	2315	1289	1723	2956	1905	3264	4362	19515
512 - otci	95	174	94	162	241	188	335	320	1609
513 - do společné péče obou rodičů	65	66	27	32	85	46	64	53	438
514 - do střídavé péče obou rodičů	297	297	94	159	252	197	284	365	1945
515 - jiné fyzické osobě než rodiči	38	63	31	53	118	34	72	56	465
516 - jiný výsledek	266	503	209	377	779	388	596	1067	4185
Pro případ rozvodu svěřeno									
517 - matce	1180	1737	789	959	1453	1384	2356	2148	12006
518 - otci	74	151	84	112	166	160	257	259	1263
519 - do společné péče obou rodičů	76	85	49	43	100	92	91	59	595
520 - do střídavé péče obou rodičů	282	352	104	167	224	234	288	347	1998
521 - jiné fyzické osobě než rodiči	0	7	3	6	12	4	7	5	44
522 - jiný výsledek	83	174	58	99	152	124	196	248	1134

Rok 2017

	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	ČR
Svěřeno (ponecháno v péči)									
511 - matce	1598	2102	1111	1576	2761	1731	3003	3892	17774
512 - otci	109	178	82	136	230	159	316	284	1494
513 - do společné péče obou rodičů	65	94	29	24	108	52	75	62	509
514 - do střídavé péče obou rodičů	283	302	82	147	234	192	360	319	1919
515 - jiné fyzické osobě než rodiči	35	43	44	52	121	36	74	80	485
516 - jiný výsledek	282	493	185	396	627	343	552	930	3808
Pro případ rozvodu svěřeno									
517 - matce	1049	1592	684	917	1325	1339	2064	2029	10999
518 - otci	64	163	66	102	142	137	254	216	1144
519 - do společné péče obou rodičů	78	130	64	33	112	104	106	76	703
520 - do střídavé péče obou rodičů	234	349	79	129	201	215	308	305	1820
521 - jiné fyzické osobě než rodiči	0	1	1	8	5	2	6	3	26
522 - jiný výsledek	78	125	51	106	129	94	143	210	936

Rok 2018

	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	ČR
Svěřeno (ponecháno v péči)									
511 - matce	1415	1955	1048	1555	2794	1555	3114	3471	16907
512 - otci	119	172	70	142	253	147	312	291	1506
513 - do společné péče obou rodičů	83	102	32	33	125	62	103	96	636
514 - do střídavé péče obou rodičů	254	297	71	155	269	219	382	281	1928
515 - jiné fyzické osobě než rodiči	36	32	21	52	140	43	83	72	479
516 - jiný výsledek	307	480	182	289	688	344	590	861	3741
Pro případ rozvodu svěřeno									
517 - matce	1008	1516	659	886	1359	1208	2191	1859	10686
518 - otci	66	140	61	95	134	140	244	220	1100
519 - do společné péče obou rodičů	102	141	77	44	140	126	131	122	883
520 - do střídavé péče obou rodičů	193	318	87	161	184	232	378	261	1814
521 - jiné fyzické osobě než rodiči	0	5	0	6	4	5	5	6	31
522 - jiný výsledek	71	123	37	61	122	105	156	173	848

4 Péče o nezletilé dítě po rozvodu s mezinárodním prvkem, problematika mezinárodních únosů dětí

Je zřejmé, že rodiče dítěte nemusejí být vždy oba občany České republiky. Existuje řada případů, kdy český občan žije určitou dobu v zahraničí, nebo naopak občan cizího státu v ČR. Důsledkem toho je vytváření vztahů, posléze také manželství, mezi příslušníky cizích států. Pokud se do takového vztahu nebo manželství narodí dítě, musejí si být jeho rodiče vědomi případných následků, které mohou nastat v důsledku jejich odloučení. V této kapitole bych se chtěla věnovat právě případům, kdy se musí řešit, které orgány budou rozhodovat o věcech výkonu rodičovské odpovědnosti po rozvodu, které přesahují hranice jednoho státu, a dále případům, které se týkají případného přestěhování dítěte z České republiky do jiného státu.

4.1 Rozhodné právo

Pokud rodiče dítěte žijí spolu, vykonávají péči o dítě společně, a to i pokud se jedná o mezinárodní pár. V případě, kdy jsou rodiče občany jednoho státu, je situace jednodušší než v případě, kdy jde právě o mezinárodní pár. Různé státy upravují rodičovskou odpovědnost odlišně, nicméně ve většině případů zahrnuje právě péči o dítě i právo na styk s ním. Rodiče se mohou na budoucí péči o dítě dohodnout, pokud tak neučiní, rozhodne o ní soud. Současně bude druhému rodiči určen rozsah styku. V případě, že je rozváděno manželství rodičů, kteří jsou příslušníky členského státu EU, by mohlo dojít k situaci, kdy každý z rodičů požaduje, aby bylo o poměrech k dítěti rozhodnuto soudem v jeho státu. V důsledku toho by mohla být vydána dvě rozhodnutí. K zamezení těmto situacím se vydávají předpisy EU, které určí, jaký soud je příslušný. Předpisy EU zaručují také, že soudní rozhodnutí, které je vydáno v jednom členském státě, je uznáno i v ostatních členských státech.²⁰⁴

V rámci práva EU se řeší příslušnost soudů, uznání i výkon rozhodnutí ve věcech rodičovské odpovědnosti v rámci tzv. Nařízení Brusel IIa. Toto nařízení se vztahuje na rozvod, rozluky a prohlášení neplatnosti manželství a na věci rodičovské zodpovědnosti. Pod pojmem rodičovská zodpovědnost se míní

²⁰⁴ Rodičovská zodpovědnost. [online]. [cit. 17.3.2019] 2019. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_parental_responsibility-302-cs.do

především péče o dítě a právo na styk s ním. Nařízení Brusel IIa se tedy týká také situací, kdy dochází k rozvodu či rozchodu jeho rodičů. V souvislosti s tím zrovnoprávňuje děti, které jsou narozené v manželství nebo mimo něj.

Nařízení Brusel IIa stanovuje příslušnost v rozhodování ve věcech rodičovské odpovědnosti v případě, kdy vztahy zahrnují mezinárodní prvek. Obecným kritériem pro určení příslušnosti je poslední obvyklé místo bydliště dítěte. Jinak se příslušnost určuje v případě mezinárodních únosů dětí, zachování příslušnosti předchozího obvyklého bydliště, a v případě pokračující příslušnosti (podle toho soudu, který rozhodoval o návrhu na rozvod nebo prohlášení manželství za neplatné). V tomto nařízení je upravena také spolupráce mezi orgány ve věcech rodičovské odpovědnosti. Členský stát si určí ústřední orgán pro účely používání Nařízení Brusel IIa a spolupráce mezi členskými státy. V České republice je jím Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.²⁰⁵

4.2 Styk s dítětem v cizině

Problémem při rozvodu rodičů, kteří jsou příslušníky jiných států, a úpravě poměrů k nezletilému dítěti, může být v řadě případů úprava styku s dítětem. Nezletilé dítě má právo na péči a výchovu obou rodičů a má i právo být v kontaktu s rodičem, kterému nebylo svěřeno do péče, i pokud u druhého rodiče v dané době nežije, když je ve střídané péči (především pokud je určen delší interval střídání). Rodič, kterému druhý rodič brání ve styku s dítětem, se může domáhat výkonu rozhodnutí, a to i pokud žije v cizině. Pokud se ten, jehož dítě žije v cizině, domáhá navázání kontaktu s dítětem, pomoci mu může Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, který mu poskytne potřebné dokumenty k zajištění styku s dítětem.²⁰⁶

4.3 Mezinárodní únosy dětí

Přirozeně také u mezinárodních párů může dojít k neshodám, které vedou k rozvodu či rozchodu. Pokud jsou ale tyto osoby rodiči nezletilého dítěte, je situace složitější. Rodič, který je cizincem, může na takovou situaci reagovat odcestováním (ať už natrvalo nebo dočasně) do rodné země i s nezletilým dítětem. Tím ale

²⁰⁵ PAUKNEROVÁ, M.: *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2008, str. 182-209

²⁰⁶ Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí: Právo styku s dítětem. [online]. [cit. 16.3.2019]. Dostupné z: <https://www.umpod.cz/pravo-styku-s-ditetem/>

zasahuje nejen do práv dítěte, ale i do práv druhého rodiče. Pokud se takový rodič hodlá odstěhovat, potřebuje tuto situaci nejdříve řešit s druhým rodičem.²⁰⁷

Existuje také řada případů, kdy je nezletilé dítě narozené českému páru svěřeno po rozvodu do péče rodiče, který se s ním plánuje odstěhovat do ciziny. Důvodem odjezdu rodiče s dítětem do ciziny může být například pracovní nabídka rodiče nebo přestěhování za partnerem, který v cizině žije. Pokud se jedná o stěhování do státu EU, pak na daný případ lze použít právě ustanovení výše zmíněného Nařízení Brusel IIa. V každém případě je ale třeba dbát na pravidla stanovená v Haagské Úmluvě o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí přijaté v roce 1980, jejímž signatářem je i Česká republika.²⁰⁸

V obou uvedených případech je odstěhováním do ciziny narušena řádná výchova dítěte. Oba rodiče mají právo dítě pečovat, odchodem jednoho z rodičů je tak podstatně omezeno právo druhého rodiče podílet se na výchově dítěte. Lze konstatovat, že se právě takto snaží rodič utnout komunikaci mezi dítětem a druhým rodičem i mezi rodiči navzájem. Pravidelný styk s dítětem je v takovém případě buď velmi finančně i časově náročný, pokud jde o větší vzdálenost, pak téměř nerealizovatelný.²⁰⁹

Pokud tak chce rodič na delší dobu vycestovat nebo se odstěhovat s dítětem do ciziny, musí požadovat souhlas druhého rodiče, který může případně nahradit rozhodnutí soudu. Souhlas může být poskytnut i v ústní formě, prokázat ho pak může být obtížné. Doporučuje se proto požadovat písemný souhlas.²¹⁰ Pouhé udělení souhlasu není jedinou nutností při odcestování s dítětem do zahraničí. Listina, na které je souhlas udělen, by měla být přeložena do jazyka státu, do kterého hodlá rodič s dítětem vycestovat. Posléze je opatřena tzv. apostilou (což je ověřovací doložka vydaná ministerstvem spravedlnosti nebo ministerstvem zahraničních věcí), nebo tzv. superlegalizací (neboli vyšším ověřením listin, které provádí ministerstvo, které listinu vydalo a např. zastupitelským úřadem toho státu, ve kterém bude listina použita). Důvody pro přestěhování do ciziny jsou různé,

²⁰⁷ Problematika mezinárodních únosů dětí. [online]. 2009. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/7292/Problematika_mezinarodnich_unosu_deti.pdf

²⁰⁸ Stěhování jednoho z rodičů do zahraničí s nezletilým dítětem. [online]. [cit. 15.3.2019]. 2018. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/stehovani-jednoho-z-rodicu-do-zahranici-s-nezletilym-ditetem-107498.html>

²⁰⁹ TRÁVNÍČEK, M: *Strídavá péče*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2015, str. 65

²¹⁰ Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí: Cestování s dítětem do zahraničí. [online]. [cit. 16.3.2019]. Dostupné z: <https://www.umpod.cz/unosy-deti/cestovani-s-ditetem-do-zahranici/>

nemůže jím ale být pouhá reakce na jednání druhého rodiče za účelem omezení jeho styku s dítětem.²¹¹

Souhlas k odcestování do zahraničí nemusí být druhým rodičem vždy udělen. V takovém případě je možné požádat soud o vyslovení souhlasu. Tento návrh se podává u obecného soudu dítěte a nehradí se za něj soudní poplatek. Soud v rozhodnutí zváží skutečnosti jako věk dítěte, zachování styku dítěte s rodičem i dalšími příbuznými, případně řeší také možnost docházení do školy v zahraničí, zázemí rodiče v zahraničí, v případě stěhování musí také dbát na to, aby bylo dítě schopno naučit se nový jazyk a integrovat se do nového prostředí. Je na místě podotknout, že ne vždy musí být styk s dítětem v zahraničí (např. pokud jde o přeshraničí některého ze sousedních států) složitější, než je tomu v případě, kdy se rodič s dítětem stěhuje sice jen v rámci České republiky, ale na větší vzdálenost. Soud může souhlas svým rozhodnutím nahradit v případě odstěhování i dlouhodobého odcestování. V případě krátkodobého pobytu není souhlasu třeba. S dítětem nelze vycestovat, pokud ještě nebylo rozhodnuto o péči o nezletilé dítě. Rodič, který plánuje dlouhodobější pobyt v zahraničí s nezletilým dítětem, musí počkat na rozhodnutí soudu o svěření do péče nebo schválení dohody rodičů.²¹²

Vycestování nebo odstěhování s nezletilým dítětem je právem rodiče, podléhá ale svolení druhého rodiče (popř. soudu). Ten, kdo o takový souhlas nepožádal, nebo mu byl zamítnut, a přesto odcestoval do zahraničí i s nezletilým dítětem, se dopouští tzv. mezinárodního únosu. Klíčovým dokumentem zabývajícím se touto problematikou je Haagská Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (ve Sbírce zákonů pod číslem 34/1998 Sb.). Úmluva stanoví, že protiprávním jednáním ve smyslu mezinárodního únosu se myslí přemístění nebo zadržení dítěte v některém ze smluvních států, pokud bylo dle článku 3 Úmluvy:

²¹¹ Stěhování jednoho z rodičů do zahraničí s nezletilým dítětem. [online]. [cit. 15.3.2019]. 2018. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/stehovani-jednoho-z-rodicu-do-zahranici-s-nezletilym-ditetem-107498.html>

²¹² Stěhování jednoho z rodičů do zahraničí s nezletilým dítětem. [online]. 2018. [cit. 15.3.2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/stehovani-jednoho-z-rodicu-do-zahranici-s-nezletilym-ditetem-107498.html>

a) porušeno právo péče o dítě, které má osoba, instituce nebo kterýkoliv jiný orgán bud společně, nebo samostatně, podle právního řádu státu, v němž dítě mělo své obvyklé bydliště bezprostředně před přemístěním nebo zadržením,

b) v době přemístění nebo zadržení bylo toto právo skutečně vykonáváno, společně nebo samostatně, nebo by bylo takto vykonáváno, kdyby bylo nedošlo k přemístění či zadržení.

Úmluva zakotvuje právo rodiče, který tvrdí, že bylo dítě přemístěno nebo zadrženo v cizině druhým rodičem, požádat příslušný orgán o pomoc za účelem navrácení dítěte. Rodič, který dítě neprávem zadržuje v cizině, může dítě dobrovolně navrátit, pokud k tomuto řešení nepřistoupí, pak o návratu rozhodne soud. Účelem řízení je navrácení dítěte do státu, kde mělo bydliště před tím, než bylo přemístěno. Soud rozhodne o tom, zda bude dítě navraceno, pokud dojde k závěru, že bylo protiprávně přemístěno nebo zadrženo v cizině a od tohoto přemístění nebo zadržení neuběhl více než rok (tato lhůta nemusí být striktně dodržena – pokud soud zjistí, že se dítě dostatečně neadaptovalo do nového prostředí, může i tak rozhodnout o jeho navrácení). Pro účely zjištění důležitých skutečností provádí soud dokazování. Vyslechnuto může být i dítě, pokud je toho schopno. O navrácení dítěte nemusí být rozhodnuto v případě, kdy by přemístění znamenalo pro dítě fyzickou či psychickou újmu, nebo pokud by rozhodnutí bylo v rozporu se zásadami o ochraně lidských práv.²¹³ Český trestní zákoník nepovažuje únos dítěte za trestný, v jiné zemi ale může být rodič, který dítě neoprávněně přemístil nebo zadržel, trestně stíhán.²¹⁴ Státy, ve kterých právní řád zakotvuje trestný čin únosu dítěte, jsou např. Německo, Francie, Polsko, Velká Británie, Rakousko, USA, nebo Kanada.²¹⁵

Neplní-li dobrovolně ten, komu bylo soudním rozhodnutím nebo schválenou dohodou stanovena nějaká povinnost navrátit dítě, může ho soud vyzvat k plnění. Soud může s cílem plnění povinného také pověřit příslušný úřad. Další možností je nařízení setkání s mediátorem nebo s odborníkem zaměřeným na dětskou psychiku. Výkon rozhodnutí lze nařídít také uložením pokuty. Pokud by

²¹³ Problematika mezinárodních únosů dětí. [online]. 2009. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/7292/Problematika_mezinarodnich_unosu_deti.pdf

²¹⁴ Stěhování jednoho z rodičů do zahraničí s nezletilým dítětem. [online]. 2018. [cit. 15.3.2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/stehovani-jednoho-z-rodicu-do-zahranici-s-nezletilym-ditetem-107498.html>

²¹⁵ Problematika mezinárodních únosů dětí. [online]. 2009. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/7292/Problematika_mezinarodnich_unosu_deti.pdf

byly uvedené možnosti bez výsledku, lze povinnému, u kterého dítě nemá být, rozhodnout o odnětí dítěte. Toto opatření musí být užito jen jako nejzazší prostředek ve smyslu ultima ratio.²¹⁶

²¹⁶ FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, str. 12-13

Závěr

Tématem mé diplomové práce byl “Výkon rodičovské odpovědnosti po rozvodu manželství“. Cílem práce bylo nastínit problematiku péče o dítě po rozvodu a zajištění jeho řádné výchovy. Rozvod představuje nejčastější způsob zániku manželství za jeho trvání a pro nezletilé dítě je často velmi stresující záležitostí. V této práci jsem se zaměřila především na zkoumání toho, jak je po rozvodu rodičů dítě vychováváno a jaká forma péče znamená nejmenší zásah do jeho života. Po získání těchto informací jsem se zabývala tím, jakým způsobem by měly státní orgány postupovat, aby bylo zajištěno blaho dítěte.

V první části své práce jsem vymezila pojem rodičovské odpovědnosti a to, co rodičovská odpovědnost zahrnuje. Tento pojem byl zaveden při rekodifikaci soukromého práva v zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku. Vychází z termínu “rodičovská zodpovědnost“, který obsahovala dřívější úprava práv a povinností rodičů k dětem v zákoně č. 94/1963 Sb., zákoně o rodině. Výraz rodičovská odpovědnost je chápán jako odpovědnost za plnění povinností a výkon práv (nikoliv jako sankce za porušení povinnosti). Rodiče vykonávají dle občanského zákoníku rodičovskou odpovědnost na základě vzájemné dohody a v souladu se zájmem dítěte.

Dále jsem se věnovala právní úpravě rozvodu v České republice a jeho následkům, především pak ve vztahu k nezletilým dětem. V současné době je rozvod častou formou zániku manželství. Jediným důvodem rozvodu manželství je kvalifikovaný rozvrat. Podle toho, jestli je příčiny tohoto rozvratu nutné v řízení dokazovat, se rozlišují dva formy rozvodu, a to rozvod se zjišťováním příčin rozvratu manželství a rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství. Pokud mají rodiče společně nezletilé dítě, pak je předpokladem rozvodu rozsudek soudu, kterým se určují poměry k dítěti na dobu po rozvodu, nebo rozsudek, kterým se schvaluje dohoda rodičů o určení poměrů k dítěti po rozvodu.

Za stěžejní část mé práce považuji třetí kapitolu, která se týká problematiky svěřeni dítěte do péče a je také kapitolou nejrozsáhlejší. Na vývoj dítěte má značný vliv prostředí, ve kterém žije. Toto prostředí by proto nemělo být narušeno, a to ani v případě, kdy dojde k rozvodu nebo rozchodu rodičů. Při rozhodování o určení formy porozvodové péče o dítě je třeba dosáhnout takového stavu, který dítě nejméně zasahuje a je v souladu s jeho nejlepším zájmem. Modely porozvodové

péče jsou dle občanského zákoníku výlučná péče jednoho z rodičů, společná péče, střídavá péče a péče jiné osoby než rodiče. Mezi odborníky probíhají diskuze o tom, která forma péče o dítě po rozvodu jeho rodičů je nejvhodnější (nebo jestli je vůbec možné určit, že může být nějaká forma obecně nejvhodnější). Právní úprava sice žádnou z forem neuvádí jako přednostní, nicméně Ústavní soud se vyjádřil, že by pravidlem měla být střídavá péče a jiná řešení výjimkou.²¹⁷ Je také možné sledovat určité zaměření na zachování práva dítěte na péči obou rodičů. Proti tomu ale stojí stálost výchovného prostředí, která nepochybně výrazně determinuje osobnost dítěte. Ve své práci v souvislosti s tím uvádím výsledky některých zahraničních studií (především výzkumů z USA), které se ve svých závěrech shodují na tom, že největší vliv na prosperitu dítěte nemá samotná forma porozvodové péče, ale skutečnost, že rodiče vytvářejí vhodné prostředí na základě vzájemné dohody, bezproblémové komunikace a schopnosti domluvit se na záležitostech, které se dítěte týkají. Pro vývoj dítěte je důležité, aby rozvíjelo vztahy s oběma rodiči, ať už jsou poměry po rozvodu k němu upraveny jakýmkoliv způsobem, vždy pak záleží na individuálním případě.

Dle mého názoru by se měla pozornost zaměřovat na zachování výchovného prostředí, jelikož právě to determinuje osobnost dítěte. Pokud dítě vyrůstá v nestabilním prostředí, může mít v budoucnosti problém s pochopením toho, jak má rodina fungovat. Soudy by měly pečlivě zjišťovat, jaký z rodičů o dítě v době před rozvodem pečoval, a jestli je tak schopen se o dítě řádně postarat. Pro dítě je nepochybně nezbytné, aby i v případě rozvodu neztrácelo kontakt ani s jedním z rodičů. To by ale nemělo být předním kritériem při rozhodování o budoucí péči. Podle mého názoru je zcela pochopitelné, že jsou děti (zvláště ty mladšího věku) svěřovány nejvíce do péče matky, jelikož právě matka je nejčastěji schopna zajistit řádnou výchovu.

Ve své práci jsem se snažila najít odpověď na to, jak by měly být určeny poměry k nezletilému dítěti, aby ho tato situace co nejméně ovlivnila. Následky rozvodu rodičů mají na nezletilé dítě negativní dopad. Samotná situace, ve které se rodiče nacházejí, může znamenat jejich zaměření na vlastní zájem více než na zájem dítěte. Smiřování rodičů za účelem zajištění zájmu dítěte je tak zcela klíčové. Jelikož je míra rozvodovosti s nezletilými dětmi opravdu vysoká (téměř každé

²¹⁷ Viz nálezn Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014,

druhé manželství), je zřejmé, že se tato problematika dotýká velkého počtu dětí. Stát by se měl zaměřit na vytvoření takové sítě spolupráce orgánů, která by sloužila rodičům k pochopení důležitosti smíření, nebo alespoň dobré komunikace. V tomto směru představuje pokrokové řešení Cochemský model, který se v ČR v posledních letech stále vyvíjí.

Základním principem, na kterém stojí rozhodování o poměrech k dítěti po rozvodu, je zájem dítěte. Tento princip prostupuje řadou ustanovení občanského zákoníku, kdy právě zásada nejlepšího zájmu dítěte je prostředkem poskytnutí ochrany nezletilému dítěti. Dítě je subjektem zvlášť zranitelným, soudy se proto mají jeho zájmem při rozhodování patřičně zabývat. Zásada nejlepšího zájmu dítěte ale i přes to, že se jeví jako klíčová a stěžejní, není zásadou výlučnou.²¹⁸

V poslední části práce jsem se věnovala situacím, kdy rodiče dítěte nejsou občany stejného státu. Těchto případů stále přibývá, a to zejména v souvislosti s možnostmi zahraničních studií či pracovních nabídek. I u takových mezinárodních párů může dojít k rozvodu či rozchodu a k následnému rozhodování o určení poměrů ke společným nezletilým dětem. Zabývala jsem se zde případy, kdy se jeden z rodičů rozhodne odcestovat na delší dobu i s nezletilým dítětem. K mezinárodnímu únosu dítěte dochází protiprávním přemístěním či zadržením rodičem v cizině. Právní úprava (česká i mezinárodní) dle mého názoru na tyto situace reaguje dostatečně. Stanovuje, že pokud dojde k protiprávnímu přemístění nebo zadržení dítěte v cizině, je rodič povinen dítě vrátit zpět do země, kde mělo poslední obvyklé bydliště.

²¹⁸ Viz nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 15/09 ze dne 8. 7. 2010

Resumé

This diploma thesis topic is „Retain of a Parental Responsibility after Divorce“. Its aim was to outline an issue regarding custody and provision of proper upbringing of the child. For the duration of a marriage, divorce presents the most common way of its termination, and it can often be a very stressful period of the minor child. This thesis is particularly focused on examination of which way of an arrangement when the marriage is divorced presents the least possible interference with life of the child and how should the courts act to provide the child a wellbeing.

The introductory part of the thesis deals with delimitation of parental responsibility and determination of what parental responsibility includes. The term of parental responsibility was first introduced in the recodification of Civil Code in Act No. 89/2012. It is based on the term previously used in The Family Act in Act No. 94/1963. that was the erstwhile regulation on parent's rights and obligations to children. The term of parental responsibility is being understood as the responsibility for parent's obligations and rights, not as a penalty for breach of duty. According to the Civil Code, parents are carrying out their responsibility pursuant to mutual agreement and the best interests of the child.

The following part addresses to legal arrangement of divorce and its consequences in the Czech Republic especially in relation to minor children. Nowadays, divorce is a very frequent way of termination of the marriage. The only reason for the divorce is qualified disruption. Depending on whether it is necessary to prove in the proceedings the cause of the disruption, two forms of divorce are distinguished: divorce by identifying the causes of marriage breakdown, and divorce without identifying the causes of marriage breakdown. If the parents have a minor child together, then the divorce is conditional on the judgment of the Court determining the circumstances of the child after the divorce, or a judgment approving the parents' agreement to determine the circumstances of the child after the divorce.

The main and most extensive part of this work is the third chapter that deals with the issue of child custody. The environment of the child in which they live has a significant impact on the development of the children. Therefore this environment should not be disturbed even when their parents divorce. When deciding to determine the custody after the divorce, it is necessary to achieve a condition that

has the least interference for the child and is in accordance with their best interests. Models of custody after the divorce, according to the Civil Code, are: the exclusive custody of one of the parents, joint custody, alternating custody, and a special form custody of a person other than parents. There are discussions among experts about which form of custody after the divorce is the most appropriate (or if it is possible to determine a certain form that could be generally most appropriate at all). Although the legislation does not mention any form of preference, according to the Constitutional Court, alternating custody should be the first option and other forms of custody should be used exceptionally. Recently, the courts have been focusing on preserving the right of the child when the child is raised by both parents. However, the stability of the educational environment undoubtedly significantly determines the child's personality. Consequently, this thesis presents some foreign studies (especially the USA studies) that agreed that not the form of custody after divorce itself but the fact that parents create a suitable environment of the child, based on their mutual agreement, smooth communication and the ability to agree on matters concerning child, has the most significant influence on the child's prosperity. For the child's development, it is important that the child develops relationships with both parents, it doesn't depend on the form of the custody but always on the individual case.

The fundamental principle underlying the decision-making concerning the circumstances of the child after divorce is the best interests of the child. This principle permeates a number of Civil Code's provisions where the principle of the best interests of the child presents a means of providing safety of the minor child. A child is particularly vulnerable, therefore the courts should deal with the child's interests accordingly. However, the best child's interests principle, even though it appears as a crucial aspect, is not exclusive.

The final part of the thesis addresses to a situation when the child's parents are not citizens of the same country. The number of so cases increases, especially in connections to studying or working abroad scenario. Even with such international couples, their divorce or separation may occur, as well as determining the circumstances of their minor child. In the thesis I dealt with the cases when a parent decides to travel abroad for a longer period of time together with the minor. The international kidnapping of a child occurs by unlawful relocation or detention by a

parent abroad. In such case the court may decide to return the child voluntarily or on the basis of a court decision.

Seznam použitých zdrojů

LITERATURA

DVOŘÁK, Jan, Jiří ŠVESTKA a Michaela ZUKLÍNOVÁ. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7478-937-3.

FRANCOVÁ, Marie a Jana DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. Právní rukověť (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-500-9.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. *Rodinné právo*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-552-7.

HRUŠÁKOVÁ, Milana, Zdeňka KRÁLÍČKOVÁ a Lenka WESTPHALOVÁ. *Rodinné právo*. 1. vydání. V Praze: C.H. Beck, 2014. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-644-9.

MATOUŠEK, Oldřich. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3.

MELZER, Filip. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2013-. Komentátor. ISBN 9788075020048.

NOVOTNÝ, Petr. *Nový občanský zákoník*. Praha: Grada, 2014. Právo pro každého (Grada). ISBN 978-80-247-5167-2.

PAUKNEROVÁ, Monika. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. V Praze: C.H. Beck, 2008. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-034-8.

RADVANOVÁ, Senta. *Rodina a dítě v novém občanském zákoníku*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-578-7.

RUDOLPH J. *Jsi moje dítě. „Cochemská praxe“ – cesty k lidštějšímu rodinnému právu*. 1. vyd., Praha: Magistrát hlavního města Prahy, 2010. ISBN 978-80-254-8250-6. Dostupné z: https://www.cochem.cz/wordpress/wp-content/uploads/E_BOOK_Ty_jsi_MOJE_dite.pdf

ŠÍNOVÁ, Renáta, Lenka WESTPHALOVÁ a Zdeňka
KRÁLÍČKOVÁ. *Rodičovská odpovědnost*. Praha: Leges, 2016. Teoretik. ISBN
978-80-7502-179-3.

ŠÍNOVÁ, Renáta, Ondřej ŠMÍD a Marek JURÁŠ. *Aktuální problémy
rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého*. Praha: Leges,
2013. Teoretik. ISBN 978-80-87576-74-8.

ŠMÍD, Ondřej a Radka VACOVÁ. *Povinnosti a práva rodičů k dětem*. Praha:
Leges, 2017. Teoretik. ISBN 978-80-7502-195-3.

ŠMÍD, Ondřej a Renáta ŠÍNOVÁ. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013.
Teoretik. ISBN 978-80-87576-66-3.

TRÁVNÍČEK, Milan. *Střídavá péče*. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice
právní instituty. ISBN 978-80-7400-596-1.

WIPLINGEROVÁ, Miloslava, Radka ZAHRADNÍKOVÁ a Kristýna
SPURNÁ. *Zvláštní řízení soudní*. 2., opravené vydání. Praha: Wolters Kluwer,
2015. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-829-1.

SOUDNÍ JUDIKATURA

Nález Ústavního soudu sp.zn. II. ÚS 363/03 ze dne 20.1.2005

Nález Ústavního soudu sp. zn. I.ÚS 48/04 ze dne 27.1.2005

Nález Ústavního soudu sp. zn. I.ÚS 238/05 ze dne 17. 1. 2006

Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1206/09 ze dne 10.3.2010

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 15/09 ze dne 8. 7. 2010

Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1835/2012 ze dne 5.9.2012

Nález Ústavního soudu sp. zn. II.ÚS 1835/12 ze dne 5. 9. 2012

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1506/13 ze dne 16.1.2014

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 25.6.2014

Nález Ústavního soudu sp. zn. I.ÚS 3216/13 ze dne 25.9.2014

Nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1554/2014 ze dne 30.12.2014

Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 3007/09 ze dne 26. 8. 2010

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2150/07 ze dne 28.5.2008

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV.ÚS 106/15 ze dne 17. 3. 2015

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV.ÚS 1370/15 ze dne ze dne 9. 6. 2015

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I.ÚS 1234/15 ze dne 12. 8. 2015

ODBORNÉ ČLÁNKY

HAMPLOVÁ, Dana. 2007. „Děti bez manželství nebo bez otců?“ *Data a výzkum - SDA Info* 1 (2): 141-154. ISSN 1802-8152. [online] [cit. 13.11.2018]
Dostupné z: http://dav.soc.cas.cz/uploads/35f034179654ba04a4dd181a60c4b80e17a69bfa_DaV0702_p141_154.pdf

KORNEL, M.: Některé problematické aspekty principu nejlepšího zájmu dítěte. *Právní rozhledy*, 2013, č.3. ISSN 1210-6410.

NOVÁK, Tomáš: Je dítě schopno odpovědět na otázku, u kterého z rodičů by po rozvodu chtělo žít? *Právo a rodina*. 2004. roč. 6, č.7. ISSN 1212-866x

NOVÁK, Tomáš: Péče o dítě po rozvodu či rozchodu, *Rodinné listy*, č. 7-8/2014. ISSN 1805-0824

RADVANOVÁ, Senta: Význam rodinné mediace. *Právo a rodina*, 2001, č.6. ISSN 1212-866x

ROGALEWICZOVÁ, Romana: Představení Cochemské praxe. *Rodinné listy*, 2015, ročník 4, č. 7. ISSN 1805-0824

TOMEŠOVÁ, J: Společná péče o nezletilé dítě. *Právní prostor*. [online]. [cit. 6.2.2019]. 2014, ISSN 2336-4114 Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/spolecna-pecce-o-nezletile-dite>

TYL, J: Střídavá péče je prokazatelně pro děti lepší (Výzkumy a statistiky porozvodové péče). *Právo a rodina*, 2006, roč. 8, č. 1. ISSN 1212-866x

ELEKTRONICKÉ PRAMENY

Committee on the rights of the child – monitoring children’s rights. [online], dostupné z: <http://www.ohchr.org>

General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1). [online]. [cit. 12.2.2019], dostupné z: <http://www.ohchr.org>

O Cochemské praxi. [online], Dostupné z: <https://www.cochem.cz/wordpress/o-cochemske-praxi/>

Problematika mezinárodních únosů dětí. [online]. 2009. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/7292/Problematika_mezinarodnich_unosu_deti.pdf

Rodičovská zodpovědnost. [online]. [cit. 17.3.2019]. 2019. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_parental_responsibility-302-cs.do

Stěhování jednoho z rodičů do zahraničí s nezletilým dítětem. [online]. [cit. 15.3.2019]. 2018. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/stehovani-jednoho-z-rodicu-do-zahranici-s-nezletilym-ditetem-107498.html>

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí: Cestování s dítětem do zahraničí. [online]. [cit. 16.3.2019]. Dostupné z: <https://www.umpod.cz/unosy-deti/cestovani-s-ditetem-do-zahranici/>

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí: Právo styku s dítětem. [online]. [cit. 16.3.2019]. Dostupné z: <https://www.umpod.cz/pravo-styku-s-ditetem/>

Výbor OSN pro práva dítěte vydal komentář k nejlepšímu zájmu dítěte. Vláda České republiky [online]. 2014. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/aktuality/vybor-osn-pro-prava-ditete-vydal-komentar-k-nejlepsimu-zajmu-ditete-107820/>

Statistika dostupná z: <https://www.czso.cz>

Statistika dostupná z: <https://www.justice.cz/>

PRÁVNÍ PŘEDPISY

Listina základních práv a svobod

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Úmluva o právech dítěte ze dne 20.11.1989

Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí ze dne 25.10.1980

Úmluva o styku s dětmi ze dne 15.5.2003

Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003, o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000

OSTATNÍ

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dostupné z:
<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

SCHÖN, Monika: *Rodičovská odpovědnost*. Brno, 2015. Disertační práce.
Masarykova univerzita. Právnická fakulta. Dostupné z:
<https://is.muni.cz/th/h3km3/DisP.pdf>

Seznam zkratek

ESLP	Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku
LZPS	Listina základních práv a svobod
OSPOD	Orgán sociálně - právní ochrany dětí
OSN	Organizace spojených národů
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
TZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1 – počet sňatků a rozvodů, rozvodovost v procentech, průměrná délka trvání manželství v rozvodu

Graf č. 1 – úhrnná rozvodovost v letech 1950-2017

Tabulka č. 2 - Rozvody dle počtu nezletilých dětí

Tabulky č. 3-6 – Svěření dítěte do péče